

FORELDRE TIL BLINDE BARN

www.ftbb.no

Diskriminering av blinde elever i norsk skole

En erfaringsbasert forskningsrapport om hvordan
systemet som skal ivareta barna våre svikter

Bergesen- stiftelsen

Versjon 1 - 31.10.2022

© Foreldre til blinde barn

v/Mette S. Bævre og Siri Smedsrud

Kontakt oss på post@ftbb.no

Sammendrag og konklusjoner

Om prosjektet

Foreningen *Foreldre til blinde barn* (FTBB) har gjennomført et prosjekt som setter søkelyset på dagens undervisningssituasjon til blinde og sterkt svaksynte elever i grunnskole og videregående opplæring. Hovedmålet med prosjektet er å øke bevisstheten om hvordan systemet, som skal ivareta barna våre, svikter, og hvilke konsekvenser dette har både på kort og lang sikt. Vi har fått tilskudd fra Bergesenstiftelsen til å gjennomføre dette arbeidet.

Det finnes ingen spesialskoler for synshemmede elever. Som alle andre elever, garanteres retten til en skoleplass ved nærskolen. Det følger ingen statlige midler med den synshemmede eleven. Dette medfører at skolen, som mottar en blind eller sterkt svaksynt elev, må omprioritere sine tilmålte midler for at de skal kunne gi eleven et likeverdig opplæringstilbud.

Vår forening representerer en elevgruppe, med en alvorlig funksjonsnedsettelse, som blir utsatt for daglig diskriminering. Foreldre til blinde og sterkt svaksynte barn har ikke mulighet til å påvirke denne situasjonen. Det er en stor byrde å være vitne til den totale systemsvikten. Med håp om å løse en håpløs situasjon har noen få engasjerte foreldre startet foreningen *Foreldre til blinde barn*. I denne prosjektrapporten sammenstiller vi all informasjon vi har samlet og alle erfaringene vi har fra vårt første år som organisasjon.

Rapporten dokumenterer hvordan dagens system fungerer, hvor og hvorfor systemet svikter og det vi mener er nødvendige tiltak. I tillegg presenterer vi resultatene fra vår erfaringsbaserte forskning på hvordan klagesaker, som følge av manglende universell utforming av digitale læremidler, behandles i Diskrimineringsnemnda. Forskningsmaterialet er samlet fra 12 klager som omfatter totalt 30 digitale læremidler. Vi har fokusert på hvordan de digitale læremidlene ikke fungerer for blinde barn, likevel mener vi at våre erfaringer er relevante for alle elever som, av ulike årsaker, har behov universelt utformede læremidler.

Årsaker til systemsvikten

Opplæringsloven stiller ingen krav til at pedagogene, som underviser blinde og sterkt svaksynte barn, selv behersker kunnskapen og ferdighetene de skal lære bort. Norsk lov sikrer derfor ikke at blinde og sterkt svaksynte barn får oppfylt sin rett til utdanning.

Våre klager til Diskrimineringsnemnda viser at dagens digitale læremidler i liten grad samsvarer med gjeldende krav til universell utforming. Det er statens ansvar å kontrollere at praksis er i tråd med regelverket. Ved å unnlate å gjøre nødvendige kontroller og tiltak, har staten sviktet barna våre.

Vi mener at staten, ved Kunnskapsdepartementet (KD), har forsømt sin plikt til å sørge for at alle elever har tilgang til egnede læremidler. Det å gjennomføre en digitalisering av skolen ser ut til å være viktigere enn å sørge for at alle elevgrupper blir ivaretatt. En hel generasjon

blinde og sterkt svaksynte elever har med denne digitaliseringsprosessen blitt fratatt sin rett til en likeverdig utdanning.

Utdanningsdirektoratet (Udir) har i oppgave å forvalte statens plikt til å ha læremidler tilgjengelig for alle elever. Dette mandatet løser de ved å opprette ulike tilskuddsordninger. De siste årene har kravene til universell utforming vært ett av kriteriene for å motta tilskudd. I tilskuddsordninger for kommuners/fylkeskommuners innkjøp av digitale læremidler, oppgir leverandørene at de tilfredsstillende alle lovpålagte krav, men Udir har ikke ført nødvendig kontroll av om denne informasjonen er korrekt. Flere kartlegginger viser at læremidler som er omfattet av tilskuddsordningene ikke tilfredsstillende lovpålagte krav om universell utforming. Med sine tilskuddsordninger har altså staten investert i både produksjonen og distribusjon av læremidler som bryter lovpålagte krav til universell utforming. Dette har resultert i en segregering i norsk skole hvor blinde og sterkt svaksynte elever ikke har tilgang til læremidler.

Statped har fått i oppdrag, fra KD, å tilby rådgivende tjenester til kommuner/fylkeskommuner som ikke har nødvendig kompetanse innen synspedagogikk. De siste årene har KD gjennomført betydelig kutt i Statpeds tildelte midler, noe som har ført til at tilgangen til spisskompetansen innen synspedagogikk er blitt kraftig redusert. Dette vises tydelig gjennom kutt av kurstilbud. I tillegg vurderer Statped at utformingen av deres mandat hindrer dem i å gripe inn og kreve tiltak i de saker hvor de ser at en blind/sterkt svaksynt elev ikke får et likeverdig undervisningstilbud. Statped bryter med dette barnekonvensjonen.

Kommunene/fylkeskommunene har ansvaret for å utarbeide en sakkyndig vurdering og tilrettelegge undervisningstilbudet. Uten kompetanse innen synspedagogikk er de ikke istand til å forvalte dette ansvaret. PP-tjenesten skriver sakkyndige vurderinger som tilrår hvordan skolen bør tilrettelegge undervisningen og som angir behovet for synspedagogisk kompetanse. Det er store variasjoner i hvor mye PP-tjenesten involverer Statped i sitt arbeid. I de tilfeller hvor sakkyndig vurdering ikke lykkes i å beskrive elevens behov i tilstrekkelig grad, vil rektors vedtak og skolens valgte undervisningsopplegg ikke lykkes med å gi eleven et likeverdig utdanningstilbud. Det er ikke mulig for oss foreldre å klage på den sakkyndige vurderingen.

Vi ser flere tilfeller av at pedagoger, som mangler kompetanse innen synspedagogikk, blir satt til å følge opp og tilrettelegge undervisningen av blinde og sterkt svaksynte elever. Synspedagogikk er et eget fagfelt, hvor det stilles høye krav til kompetanse innen alternativ metodikk og bruken av avanserte blindetekniske hjelpemidler. Dette er med andre ord en oppgave pedagoger uten kompetanse ikke har forutsetninger for å mestre.

Et annet problem er at læremidler selges som universelt utformede når de ikke er det. Kommunene/ fylkeskommunene, som benytter Udirs tilskuddsordninger for innkjøp, stoler på leverandørenes egenklæring om universell utforming (uu). De har selv ikke tilstrekkelig kompetanse innen uu til å etterse at denne informasjonen er korrekt. Når de digitale læremidlene blir presentert for de blinde og sterkt svaksynte elevene, er det med en klar forventning om at læremidlene skal være tilgjengelig med elevens blindetekniske hjelpemidler. Når mangelen på universell utforming byr på utfordringer for de blinde elevene, blir elevens såkalte "manglende digitale ferdigheter" problemet. Dette fører til at blinde og

sterkt svaksynte elever ikke får utbytte av ordinær undervisning og ender opp med et vedtak om spesialundervisning.

Spesialundervisningen blir et tiltak for systemsvikten, og ikke et følge av elevens behov og forutsetninger. Denne skapte situasjonen, med mange ansvarlige aktører, står i sterk kontrast med stortingsmelding 6:

“Visjonen om et inkluderende læringsfellesskap”.

Oppsummering av våre erfaringer

Vi mener at systemsvikten allerede starter i et svakt lovverk. Videre observerer vi et svært alvorlig problem; **manglende kompetanse hos beslutningstagere**. Dette er gjeldende for alle ledd i systemet; fra det ansvarlige departementet og videre nedover i systemet, helt ned til pedagogene som underviser barna våre.

Myndighetene er klar over systemsvikten, men ingen tar ansvaret for å hjelpe barna våre. Blinde og sterkt svaksynte barn må få oppfylt sin rett til utdanning!

Nødvendige tiltak

Efaringene vi har gjort oss viser at det det er behov for omfattende endringer for at blinde og sterkt svaksynte barn skal sikres sin rett til utdanning. Nedenfor oppsummerer vi det vi mener er nødvendige tiltak:

1. Håndheving av gjeldende lov
 - a. Det er langt mellom å ha en rett og å få denne innfridd. Staten må ta ansvar for at praksis er i tråd med regelverket.
2. Nødvendige lovendringer
 - a. Blinde og sterkt svaksynte barn må få en lovfestet rett til særskilt tilrettelagt undervisning.
 - b. Det må stilles krav til formell synspedagogisk kompetanse hos de som underviser blinde og sterkt svaksynte elever.
 - c. Forvaltningen må hastebehandle alle saker som omhandler og involverer barn.
 - d. Foreldre som er uenige i den sakkyndige vurderingen må få en reell klagemulighet.
 - e. Diskrimineringsnemnda må få mandat til å ilegge innklaget part et erstatnings- og oppreisningskrav i saker som gjelder tap av utdanning.
 - f. Brudd på regelverket om universell utforming må få reelle konsekvenser, gjerne på samme nivå som bøtene for brudd på personvernet.
 - g. Det må stilles krav til universell utforming allerede i utviklingsfasen av digitale læremidler.
 - h. Det må stilles krav til at digitale læremidler testes slik at man er sikker på at løsningen er tilgjengelig med hjelpemidler.
 - i. Definisjonen av “digitale læremidler” må utvides til også å omfatte læremidler som ikke krever internettilgang ved bruk.

3. Endre praksis i Diskrimineringsnemnda
 - a. For at nemnda skal være et lavterskeltilbud må den som klager få tilbud om juridisk bistand.
 - b. Alle diskriminerings saker som omhandler barn, og deres tap av utdanning, må hastebehandles.
 - c. Klagers behov for en avklaring i saken må vektlegges dersom innklaget part stadig ber om ubegrunnede utsettelse.
 - d. Diskrimineringsnemndas myndighet til å tilkjenne oppreisning må utvides slik at den også gjelder brudd på reglene om individuell tilrettelegging.
 - e. Klagesaker som omhandler manglende universell utforming av IKT-løsninger må ikke avsluttes før det foreligger dokumentasjon på at alle lovpålagte krav til universell utforming er tilfredsstilt.
 - f. Uutilsynets rolle i klagesaker må endres slik at deres ressurser kan benyttes på en mer hensiktsmessig måte.

4. Tilsynet for universell utforming av IKT:
 - a. Denne rapporten dokumenterer omfattende brudd på forskrift om universell utforming av IKT-løsninger. Bevilgningene til uutilsynet må økes slik at de får kapasitet til å utføre et betydelig høyere antall tilsyn.

5. Nasjonal godkjenningsordning for digitale læremidler
 - a. Kommunene har ikke tilstrekkelig innkjøpskompetanse til å etterse at krav til universell utforming er tilfredsstilt. Det må derfor innføres en nasjonal godkjenningsordning for digitale læremidler som sikrer at gjeldende krav til universell utforming og blir ivaretatt på lik linje med kravet til personvern.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag og konklusjoner.....	1
Om prosjektet.....	1
Årsaker til systemsvikten	1
Oppsummering av våre erfaringer	3
Nødvendige tiltak.....	3
Forkortelser.....	9
Innledning	11
Barns rett til utdanning.....	11
Kort om punktskrift.....	12
Kort om blindetekniske hjelpemidler	12
Brudd på likestillings og -diskrimineringsloven.....	15
Krav til universell utforming av IKT-løsninger	15
Skoleeiere bryter plikten til individuell tilrettelegging.....	15
Diskriminerings konsekvenser.....	16
Dagens ordning i overført betydning	17
Kunnskapsdepartementet	18
Rolle og verdier	18
Plikt til å sørge for læremidler	19
Tildelingsbrev	19
Våre erfaringer	19
Statped	20
Statpeds tildelingsbrev	20
Statpeds rolle	20
Statpeds tilrettelagte læremidler	21
Anbefalt synspedagogisk kompetanse i kommunen	22
Våre kommentarer.....	23
Utdanningsdirektoratet (Udir)	25
Udirs tildelingsbrev	25
Tilskudd til universell utforming.....	25
Om ordningen	25
Våre kommentarer	26
Den teknologiske skolesekken	26
Om ordningen	26

Udirs "risikobaserte ettersyn"	28
Våre kommentarer	30
Obligatoriske prøver og eksamen	30
Digitalisering	30
Kartleggingsprøver.....	31
Eksamen.....	31
Våre kommentarer	33
Kommunen/fylkeskommunen	34
Tilpasset opplæring	34
Sakkyndig vurdering	34
PP-tjenestens ansvar	34
Alternativ sakkyndig vurdering	35
Klagemuligheter	36
FTBBs kommentarer	37
Systemsvikt.....	37
Opplæring i grunnleggende ferdigheter.....	38
Manglende kompetanse om universell utforming	38
Myndighetens ansvarsfraskrivelse	39
Kort om Diskrimineringsnemnda	41
Tilsynet for universell utforming av IKT-løsninger (utilsynet).....	42
Krav om universell utforming.....	43
Mulighet for fritak.....	43
Presedens.....	43
Uforholdsmessig byrde	43
Hovedløsning	45
Særløsning	46
Kommuners/fylkeskommuners holdninger til uu.....	47
Forlagenes holdninger til uu	47
Retten til individuell tilrettelegging	49
Klageprosessen i Diskrimineringsnemnda.....	50
Lavterskeltilbud	50
Saksbehandlingstid	51
Juridisk bistand.....	53
Oppreisning og erstatning.....	54
Utilsynets rolle i klagesaker	55
Nødvendige tiltak for å sikre at diskrimineringen opphører	56

Godkjenningsordning av digitale læremidler.....	59
Klageprosessens faser.....	60
Brudd på ldl. §§ 18 og 21.....	60
Klageprosessens ulike faser.....	60
Fase 0: Utforming av klage.....	60
Fase 1: Avklaring av klagen.....	61
Fase 2: IKT-faglig uttalelse.....	61
Fase 3: Partene kan kommentere på den IKT-faglige uttalelsen.....	62
Fase 4: Sekretariatet forbereder redegjørelse.....	62
Fase 5: Saken behandles i nemndmøte.....	63
Fase 6: Innklaget part retter feil.....	63
Fase 7: Retest utføres av uutilsynet.....	63
Fase 8: Nemndsleder vurderer tvangsmulkt.....	63
Fase 9: Begjæring om gjenåpning.....	64
Oppsummering av klageprosessen.....	64
Vår anbefaling til foreldre.....	65
Det absolutte minimum.....	65
Valg av læremidler.....	65
Bruk av digitale læremidler.....	65
Selvstudium.....	66
Nødvendig lovendringer.....	67
Innledning.....	67
Opplæringsloven.....	67
Rett til særskilt tilrettelagt undervisning.....	67
Krav til kompetanse.....	68
Forvaltningsloven.....	68
Saksbehandlingstid.....	68
Muligheten til å klage på sakkyndig vurdering.....	69
Diskrimineringsombudsloven.....	69
Diskrimineringsloven.....	69
Forskrift om universell utforming av IKT-løsninger.....	70
Definisjonen av digitale læremidler.....	70
Krav til universell utforming i utviklingsfasen av digitale læremidler.....	70
Testing ved bruk av hjelpemiddelteknologi.....	70
Konsekvenser av lovbrudd.....	70
Sluttord.....	71

Vedlegg 1: Våre klager på brudd på IdL § 18	72
Digitale læremidler som faller utenfor forskriften	72
Oversikt over de innklagede digitale ressursene	72
Saksbehandlingstid i Diskrimineringsnemnda	73
Konklusjon i IKT-faglig uttalelse	75
Nemndas avgjørelse	76
Utdrag fra IKT-faglige uttalelser og nemndas vedtak	77
Referanser til saksnummer i nemndas arkivsystem	77
Ordbok fra UiB - Sak 2022/792 (21/307)	77
forskning.no - Sak 21/332	78
itslearning, klage datert 29.05.2021 - Sak 2022/793 (21/305)	79
Kikora - Sak 2022/789 (21/335)	81
Skolestudio - Sak 2022/786 (21/503)	84
Itslearning, klage datert 12.12.2021 - sak 2022/748 (21/742)	84
Visma InSchool - sak 2022/748 (21/742)	85
Geogebra og CAS - sak 2022/748 (21/742)	86
Smartbok - sak 2022/748 (21/742)	86
Ordnnett.no - sak 2022/695 (22/78)	87
Showbie - sak 22/1084 (21/663)	88
snl.no - Sak 2022/696 (22/77)	88
Uutilsynet arbeider med IKT-faglig uttalelse	90
Andre klager	90
Manglende dokumentasjon på uu av IKT-løsninger [Mette lese over]	90
Vedlegg 2: Gjeldende lovverk	91
Introduksjon	91
Forarbeidene til likestillings- og diskrimineringsloven, prop. 81L (2016-2017)	91
Likestillings- og diskrimineringsloven	93
Forskrift om universell utforming av IKT-løsninger	95
Diskrimineringsombudsloven	96
Opplæringsloven	98
Vedlegg 3: Kort om Web Content Accessibility Guideline (WCAG)	99
Introduksjon	99
Fritak av krav	99
Vanligste brudd	100

Forkortelser

I denne rapporten har vi brukt følgende forkortelser:

Forkortelse	Forklaring
FTBB	Foreldre til blinde barn
GDPR	General Data Protection Regulation, europeisk lovverk om personvern
diskrol	Lov om likestillings- og diskrimineringsombudet og Diskrimineringsnemnda Korttittel: diskrimineringsombudsloven
IKT	informasjons- og kommunikasjonsteknologi
IKT-forskriften	Forskrift om universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske (IKT)-løsninger Korttittel: Forskrift om universell utforming av IKT-løsninger
KD	Kunnskapsdepartementet
ldl	Lov om likestilling og forbud mot diskriminering Korttittel: likestillings- og diskrimineringsloven
LDO	Likestillings- og diskrimineringsombudet
oppll	Lov om grunnskolen og den videregående opplæringen Korttittel: opplæringsloven
Statped	Statlig spesialpedagogisk tjeneste for kommuner og fylkeskommuner
Udir	Utdanningsdirektoratet
uu	universell utforming
uutilsynet	Tilsynet for universell utforming av IKT-løsninger, en del av Digitaliseringsdirektoratet
WCAG	Web Content Accessibility Guideline (internasjonal standard for universell utforming)

Innledning

Barns rett til utdanning

Norge har sluttet seg til barnekonvensjonen i 1991, og fra 2003 ble barnekonvensjonen gjeldende som norsk lov¹. Barnekonvensjonen har en spesiell status ved at den går foran andre norske lover dersom de står mot hverandre, noe som fører til at alle må følge den. Myndighetene er forpliktet til å sørge for at konvensjonen blir fulgt i Norge.

Barnekonvensjonen finnes blant annet på Barneombudets nettsider². I artikkel 2 - Ikke-diskriminering, punkt 1 står følgende:

“De stater som er part i denne konvensjon, skal respektere og sikre de rettigheter som er fastsatt i denne konvensjon for ethvert barn innenfor deres jurisdiksjon, uten diskriminering av noe slag og uten hensyn til barnets, dets foreldres eller verges rase, hudfarge, kjønn, språk, religion, politiske eller annen oppfatning, nasjonale, etniske eller sosiale opprinnelse, eiendomsforhold, funksjonshemming, fødsel eller annen stilling.”

I følge artikkel 29 - Utdanningens formål, punkt 1.1 skal utdanningen ta sikte på:

“å utvikle barnets personlighet, talenter og psykiske og fysiske evner så langt det er mulig”

Likestilling- og diskrimineringsombudet og barneombudet har engasjert seg i vår sak. I juli skrev ombudene en kronikk som ble publisert i VG³. Den 13. oktober arrangerte ombudene en rundebordskonferanse om universell utforming av digitale læremidler. I sitt innlegg til konferansen brukte Barneombud, Inga Bejer Engh, nettopp artikkel 2 og 29 i barnekonvensjonen for å vise til at barns rett til utdanning står sterkt i Norge. Videre sa hun at det er langt mellom hva man har rett på å hva man får og at det er statens ansvar å sørge for at praksis er i tråd med regelverket. Hun satte dette på spissen med følgende utsagn:

“Krav uten konsekvenser er kun ønsker.”

Med dette manet Barneombudet de ansvarlige myndigheter til å ta sitt ansvar for situasjonen blinde barn og sterkt svaksynte barn har havnet i, og hun kom med følgende presisering:

“Disse barna har ikke mere tid å miste. DETTE MÅ LØSES NÅ!”

¹ [Lenke til regjeringen.no - FNs konvensjon om barnets rettigheter](#)

² [Lenke til barneombudet.no - Barnekonvensjonen](#)

³ [Lenke til vg.no - Ripe i lakken for norsk skole](#)

Kort om punktskrift

Punktskrift er de blinde og sterkt svaksynte elevenes skriftspråk. Det er derfor essensielt for disse barna å ha tilgang til undervisningsmateriell i punktskrift - fra første skoledag - i alle fag.

Uten tilgang på punktskrift, blir barna våre analfabeter. Det å kun tilrettelegge i form av lyd for elever med en synsnedsettelse, enten den blir opplest av datamaskinen eller assistent/lærer, kan ikke anses å være tilstrekkelig tilrettelegging eller et likeverdig alternativ til opplæring innen grunnleggende ferdigheter som å lese og skrive.

Dette gjør seg gjeldende de første årene på barneskolen. Oppgaver i fagene er også ofte basert på bilder ved at man for eksempel skal sette streker mellom ord og blide. Blinde elever får fritak fra slike oppgaver, ofte uten at det lages et likeverdig opplæringsmateriell for den blinde eleven. Fritak som dette gjør det ekstra vanskelig å fange opp om eleven har den forventede utviklingen i faget.

Engelsk oppleves som særlig utfordrende siden det undervises som et muntlig fag. Seende elever blir eksponert for læremidler basert på bilder, enkeltstående ord og korte setninger, men denne type læremidler blir ikke tilrettelagt for blinde barn av Statped. Dette fører til at blinde og sterkt svaksynte elever ikke blir eksponert for ordbilder i engelskfaget i lik grad som seende elever de første årene på skolen. I mangel på en likeverdig opplæring i engelskfaget de første skoleårene, blir overgangen svært stor når den blinde/sterkt svaksynte eleven får tilrettelagte læremidler i 4. trinn. Her består de tilrettelagte lærebøkene fra Statped av hele avsnitt med engelsk tekst. Det er først nå at eleven med synstap lærer at "bil" ikke staves "kar", men "car" - eleven har, i motsetning til sine seende medelever, aldri før sett ordet! Konsekvensen av dette er at engelsk er et fag hvor mange blinde elever strever, noe som er forståelig ut fra forutsetningene de gis gjennom opplæringen.

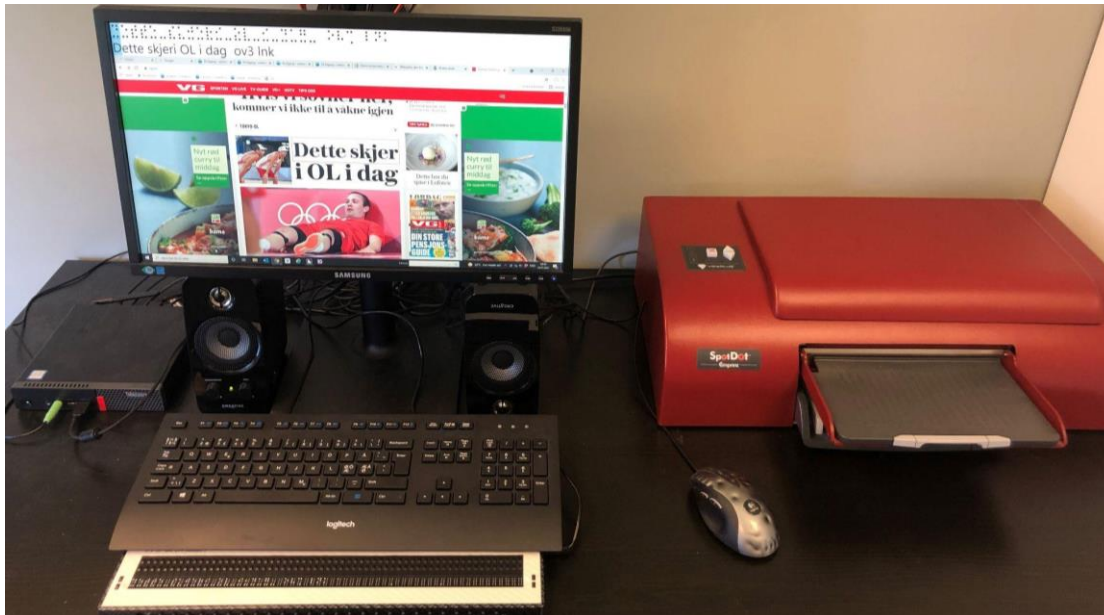
I universelt utformede digitale læremidler vil en skjermleser kunne tilgjengeliggjøre teksten som punktskrift på en leselist. Mangelen på tilgjengelige og tilrettelagte læremidler legger et ekstra stort ansvar på lærerne som underviser blinde og sterkt svaksynte barn, og det er et omfattende kompetansegrunnlag og arbeid som skal ligge til grunn for at barna våre skal få et likeverdig læringsutbytte i alle fag.

Kort om blindetekniske hjelpemidler

Universell utforming av digitale læremidler er helt nødvendig for at de blindetekniske hjelpemidlene skal fange opp informasjonen som seende får via det grafiske brukergrensesnittet. I dette avsnittet beskriver vi kort hvordan de blindetekniske hjelpemidlene fungerer.

Som et minimum trenger den blinde eleven følgende hjelpemidler (figur 1):

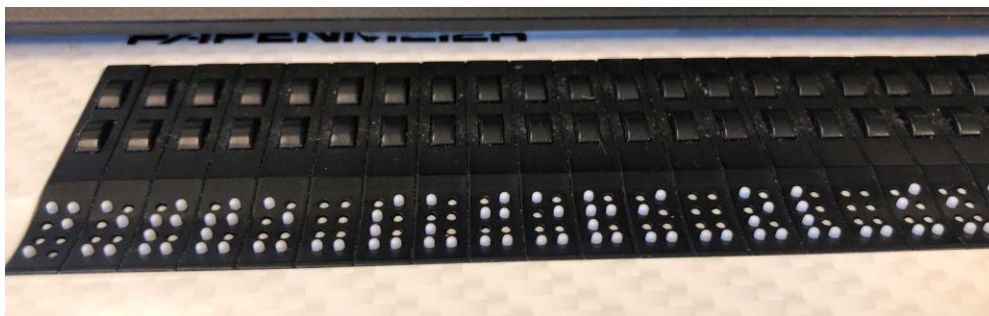
- Skjermleser (software)
- Leselist (hardware)
- Punktskriver (hardware)

Figur 1: Typisk arbeidspult for blind elev

En skjermleser er et program som fanger teksten på skjermen og konverterer den til punktskrift på leselist eller lyd.

Leselisten ligger nedenfor tastaturet. Her kan den blinde eleven lese teksten på skjermen i punktskrift. Bildet nedenfor viser et nærbilde av leselisten som består av små staver som går opp og ned.

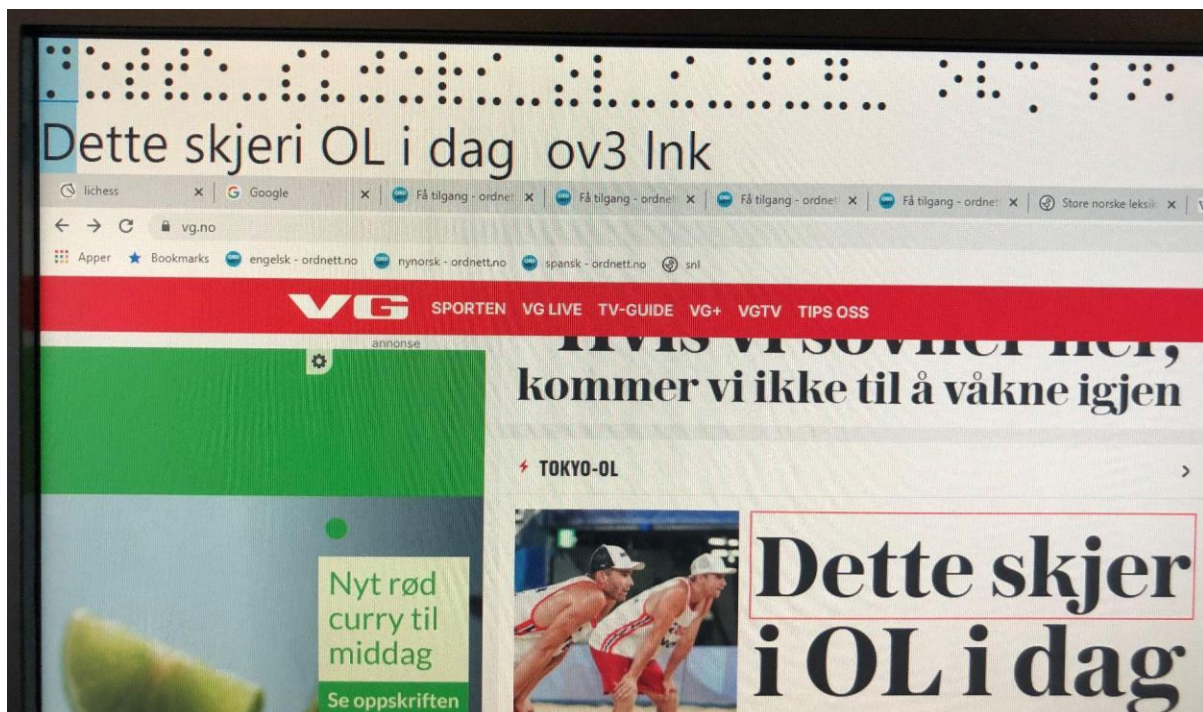

Figur 2: Nærbilde av leselisten

Punktskriveren står til høyre i Figur 1. Dette er en spesialprinter som kan skrive ut papir med punktskrift.

Merk: Den blinde eleven kan ikke benytte musepekeren, men må i stedet navigere på skjermen ved hjelp av ulike tastaturkombinasjoner (hurtigtaster).

Skjermleseren har flere nyttige funksjoner. Man kan for eksempel aktivere en leselistviser og leseramme. Leselistviseren er et felt øverst i skjermvinduet som viser teksten på leselisten både i punktskrift og vanlig visuell skrift. Leseramma er en rød ramme på skjermen som viser hvor skjermleseren henter informasjonen fra. Denne funksjonaliteten er ikke nyttig for brukeren, men gir en god støtte for seende som skal hjelpe den blinde/sterkt svaksynte eleven.

Figur 3: Illustrasjonsbilde av leselistviser og leseramme.

Skjermleseren forholder seg til HTML-koden. Et eksempel på HTML-kode er vist i Figur 4.

```

<figcaption class="picture__caption">
  <div itemprop="caption">
    <div><p>Solsystemet oppdelt i to forskjellige
    målestokker. Mars, som har ytterste bane i øverste
    figur, har den innerste i figuren under. Innbyrdes
    forhold for planetbanene er tilnærmet riktig, mens
    planetenes størrelse er fortegnert. Dvergplaneten Pluto
    og dens bane (stiplet) er tegnet inn.</p></div>
  </div>
  <div class="picture__attribution">
    <div class="media-attribution-block">
<div class="media-attribution-block__attribute">
  <a itemprop="name" href="
  https://meta.snl.no/Bilder_fra_papirleksikonet
  ">Solsystemet</a> </div>
<div class="media-attribution-block__attribute">
  <span class="media-attribution-block__attribution">
    Av </span>
  <span itemprop="author">KF</span>/Store norske leksikon
  ✖. </div>
<div class="media-attribution-block__attribute">
  Lisens:
  <a itemprop="license"
  href="/.licenses/restricted">Begrenset gjenbruk</a>
  </div>

```

Figur 4: Eksempel på HTML-kode

WCAG-kravene som er rettet mot blinde brukere sørger for at HTML-koden har elementer skjermleseren gjenkjenner. Det finnes ulike kommandoer for å finne fram til overskrifter, lenker, knapper osv. som befinner seg på nettsiden. For at blinde og sterkt svaksynte skal kunne nyttiggjøre seg av den digitale ressursen, er det altså helt nødvendig at kravene om universell utforming er tilfredsstillt.

De vanligste utfordringene våre barn møter på når de skal benytte ulike digitale ressurser er at det er vanskelig (eller umulig) å navigere og at tekst ikke er lagt inn som tekst, men bilde av tekst. Dette resulterer i at informasjonen ikke er tilgjengelig med de blindetekniske hjelpemidlene.

Brudd på likestillings og -diskrimineringsloven

Krav til universell utforming av IKT-løsninger

Likestillings- og diskrimineringsloven skal gi alle like muligheter og like rettigheter. En forutsetning for å få til dette er tilgjengelighet og tilrettelegging. Likestillings- og diskrimineringslovens § 18, som omhandler krav til universell utforming av IKT-løsninger, sikrer at også personer med ulike funksjonsnedsettelse får tilgang til "virksomhetens alminnelige funksjoner". Brudd på denne paragrafen i undervisningssammenheng medfører at elever, som er avhengige av universell utforming, fratras retten til utdanning. Dette får dramatiske følger for en av samfunnets svakeste grupper; barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse.

Vi kjenner ikke til andre deler av norsk lov som brytes i like stort omfang. Myndighetenes manglende kontroll og tilbaketente holding til etterlevelsen av regelverket, har svært negative følger for de elevene dette regelverket er ment å ivareta. Samtidig går de som står for diskrimineringen fri.

Dagens definisjon av "digitale læremidler" er begrenset til å gjelde nettbaserte løsninger. Dette medfører at kun applikasjoner som trenger internett ved bruk er omfattet av forskriften om universell utforming av IKT-løsninger. Det stilles ingen krav til digitale læremidler som kan benyttes uten nettilgang. Dette medfører et kunstig skille mellom ulike digitale læremidler, og barn som er avhengig av uu blir skadelidende.

Skoleeiere bryter plikten til individuell tilrettelegging

Nylig behandlet nemnda en sak som omhandlet brudd på plikten til individuell tilrettelegging⁴, hvor nemnda vedtok at:

"B kommune har diskriminert A på grunn av funksjonsnedsettelse, ved å ha brutt plikten til tilrettelegging."

⁴ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - Sak 2022/785 \(21/535\)](#)

Vedtaket kommer som en følge av nemndas syn på saken hvor de blant annet skriver:

*“Skolen valgte å organisere tilretteleggingen på en annen måte enn As barneskole hadde gjort. **Det er vanskelig for nemnda å se den konkrete nytten A har hatt av samarbeidet med faginstansene og av tilleggsressursene som er satt inn, når det gjelder skolens undervisning og valg av læremidler.** Dette har sammenheng med at han ikke har hatt tilgang til tilrettelagte lærebøker i 8. klasse og at flere av de digitale ressursene som skolen benytter i undervisningen ikke har vært universelt utformet, og derfor ikke tilgjengelige for ham med bruk av blindetekniske hjelpemidler.*

*For ressursene som har vært tilgjengelige med As blindetekniske hjelpemidler, er det videre en forutsetning at hjelpemidlene fungerer som de skal i skolehverdagen. I tillegg til en del tekniske utfordringer med hjelpemidlene i løpet av skoleåret, mener nemnda også at **skolen ikke har hatt nødvendig kompetanse** til å sørge for tilstrekkelig testing av de digitale ressursene med bruk av skjermleser.”*

*“Samlet sett har nemnda kommet til at A ikke fikk egnet individuell tilrettelegging av undervisning og læremidler i 8. klasse. Tiltakene som ble satt inn på Y skole var ikke nok for å sikre ham kvalitetsmessig likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter. Selv om det tas høyde for koronapandemien, **gjorde skolen ikke nok for å ha egnet undervisning og egnede læremidler klare for A ved skolestart eller så snart som mulig.**”*

Våre fremhevninger; det at nemnda ikke kan se at eleven har hatt nytte av samarbeidet med faginstansene og av tilleggsressursene, og det at skolen ikke hadde læremidler og kompetanse klart ved skolestart, er en direkte konsekvens av at dagens system ikke ivaretar blinde og sterkt svaksynte elever i det norske utdanningssystemet.

Diskrimineringens konsekvenser

Manglende universell utforming av digitale læremidler medfører ikke bare at de blinde og sterkt svaksynte elevene mister tilgangen til læremateriellet. Det får betydelig mer dramatiske følger.

Uten nødvendig tilpasset opplæring, klarer ikke barna våre å delta aktivt i klasseromsundervisningen. Dårlig tilrettelegging fører til at blinde og sterkt svaksynte elever strever med å henge med i undervisningen. Dette leder i mange sammenhenger til fritak i fag, noe som igjen i ytterste konsekvens medfører at eleven ikke får studiekompetanse.

For mange blinde og sterkt svaksynte elever blir skolehverdagen redusert til teknisk knot. Konsekvensen av dette er at barna utvikler en aversjon mot sine digitale hjelpemidler. Dette er svært alvorlig da disse hjelpemidlene er helt nødvendige verktøy for å lykkes i en stadig mer digital verden.

Barna våre får oppgaver de ikke har forutsetninger for å løse på en god måte. Når dette blir en del av hverdagen opplever de at det er dem det er noe galt med - de sitter igjen med en følelse av å være udugelige.

Medelever sitter også igjen med en oppfatning av at blinde elever ikke mestrer. På denne måten bidrar skolesystemet til å skape dårlige holdninger, og bygger opp under samfunnets generelle holdning om at blinde ikke kan bidra i fellesskapet på lik linje med andre medborgere.

Våre barn fratras muligheten til å lære og føle på mestring i et inkluderende læringsfellesskap og med det mister de muligheten til å utvikle seg til sitt fulle potensiale.

Dagens ordning i overført betydning

Vår erfaring er at Diskrimineringsnemnda avslutter våre saker uten at diskrimineringen opphører - dette til tross for at dette er nemndas intensjon. I dette avsnittet forklarer vi hvordan og hvorfor dette skjer på en forenklet måte.

La oss se på det digitale læremiddelet som en bok og at klager påpeker at boka mangler overskrifter og sidetall som gjør det umulig å orientere seg i boka på en effektiv måte. I tillegg viser klager til at boka inneholder store mengder skrive- og grammatikkfeil.

Boka sendes til et tilsyn som undersøker om klagers påstander er korrekte. I sin gjennomgang oppdager tilsynet at det ikke finnes en innholdsfortegnelse, at kapittel 7 og 23 mangler overskrifter og at de tre første sidene mangler sidetall. For å sjekke klagers påstand om feil i selve teksten ser de nærmere på side 27. Her oppdager de at teksten inneholder et stort antall feil. Delene som blir sjekket er tilfeldig valgt og har kun til hensikt å undersøke om klagers påstander om feil og mangler er korrekte. Alle funnene oppsummeres i en rapport. Rapporten bekrefter alle klagers påstander om omfattende feil og mangler i boka. Siden tilsynet kun har sett på noen få, tilfeldig utvalgte deler anbefaler de at det gjøres en helhetlig gjennomgang av boka for å avdekke om det finnes flere feil som må rettes.

Etter å ha jobbet med å rette feilene i over ett år påstår forlaget som utgir boka at alle feil er rettet. Tilsynet gjør så en retest hvor de kontrollerer om feilene de påpekte ved første test er rettet. Innholdsfortegnelsen var ikke en del av boka ved første test, så de tester ikke at den er komplett, men de sjekker at kapittel 7 og 23 har fått overskrifter. De sjekker ikke om andre kapitler har fått overskrifter. Så ser de på side 27 og konstaterer at de feilene som var der ved første gjennomgang nå er rettet. Det er lagt inn et nytt avsnitt på siden som er fullt av feil, men siden denne delen er ny, testes heller ikke denne. Tilsynet oppsummerer retesten med at alle feil, begrenset av den originale klagen, nå er rettet.

Det er en slik metode som benyttes i forbindelse med klager på universell utforming av digitale læremidler. Vi antar at det er unødvendig å komme med ytterligere begrunnelser for at dagens prosess er lite hensiktsmessig og at den ikke ivaretar klagers behov for at alle feil blir rettet.

Kunnskapsdepartementet

Rolle og verdier

Kunnskapsdepartementet (KD) har ansvaret for alle former for utdanning, forskning og kompetansepolitikk.

På regjeringen.no defineres temaet "utdanning" som følger⁵:

"Utdanning er en kilde til selvstendighet, sosial mobilitet, demokratisk forståelse og medvirkning, til å lykkes i yrkeslivet og kunne delta aktivt i samfunnet gjennom hele livet."

KD sier følgende om sine verdier i sitt arbeid⁶:

"Kunnskapsdepartementet er en kunnskapsorganisasjon med høye krav til kvalitet og gjennomføring."

Vårt arbeid bygger på verdiene profesjonalitet, åpenhet og gjennomføring:

Profesjonalitet

- *Vi er faglig og metodisk dyktige, etterrettelige og ansvarlige*
- *Vi er lojale, løsningsorienterte og trygge i rollen som del av embetsverket*
- *Vi er oppdaterte og søker stadig ny kunnskap*

Åpenhet

- *Vi lytter, lærer og deler*
- *Vi deler kunnskap med våre medarbeidere og er rause overfor hverandre*
- *Vi er åpne for nye synsmåter og utveksler kunnskap med kollegaer i forvaltningen, personer i sektoren og innbyggerne*
- *Vi inkluderer berørte parter i saksbehandlingen*

Gjennomføring

- *Vi følger politikken fra idé og utvikling til beslutning og gjennomføring*
- *Vi sørger for at planer blir satt ut i livet, og er hele tiden opptatt av hva våre beslutninger fører til"*

⁵ [Lenke til regjeringen.no - Utdanning](#)

⁶ [Lenke til regjeringen.no - Verdier](#)

Plikt til å sørge for læremidler

KD har ansvaret for opplæringsloven, og i gjeldende opplæringslov er det tydelig definert at det er statens plikt å sørge for at det utarbeides lærebøker og læremiddel for spesialundervisning:

*“§ 5-9. Statens plikt til å sørge for læremiddel
Departementet skal sørge for at det blir utarbeidd lærebøker og andre læremiddel for spesialundervisning.”*

I forslaget om ny opplæringslov er denne bestemmelsen utelatt. Dette er dramatisk for alle små elevgrupper som ikke kan benytte kommersielle læremidler.

Hvem andre enn staten skal ivareta dette?

Tildelingsbrev

Som følge av et behandlet statsbudsjett, stiller Kunnskapsdepartementet bevilgningene til disposisjon for sine underliggende virksomheter gjennom tildelingsbrev. I tildelingsbrevene fastsetter KD bl.a. målet, utgifts- og inntektsrammer, budsjettfullmakter og rapporteringskrav til sine underliggende virksomheter. Tildelingsbrevene er en viktig del av departementets samlede etatsstyring.

Tildelingsbrev blir publisert på Regjeringen.no⁷ i januar for inneværende år, mens årsrapportene blir publisert i månedsskiftet april/mai for foregående år.

Våre erfaringer

Vi erfarer at Kunnskapsdepartementet har vanskeligheter med å anerkjenne situasjonen vi står i. Kunnskapsdepartementets intensjoner ser bra ut på papiret, men når vi forteller hvordan våre erfaringer står i stor kontrast med deres intensjoner, er de ikke villig til å lytte. Istedenfor å ta inn over seg det faktum at vi står overfor en systemsvikt, velger de å vise til et velfungerende system, der våre skildringer kun representerer enkeltsaker.

KD viser til at det er kommunen som har ansvar for å tilrettelegge utdanningstilbudet, og at manglende tilrettelegging og andre diskriminerende forhold kan påklages til Diskrimineringsnemnda.

⁷ [Lenke til Regjeringen.no - Tildelingsbrev, årsrapporter og instruksjoner fra KD](#)

Statped

Statpeds tildelingsbrev

Statped, en statlig spesialpedagogisk tjeneste for kommuner og fylkeskommuner, er et eget direktorat direkte underlagt Kunnskapsdepartementet.

I Statpeds tildelingsbrev for 2022⁸ er Statpeds mål, styringsparametere og oppdrag beskrevet. Her står det blant annet følgende:

“Barnehage- og skoleeiere og barnehagemyndigheter har ansvar for å gi gode tilrettelagte pedagogiske tilbud til barn og elever. Statped skal støtte deres arbeid for at barn, unge og voksne med varige og omfattende behov for tilrettelegging får gode, tilpassede barnehage- og opplæringstilbud i inkluderende fellesskap.

Hovedmål 1: Barnehage- og skoleeiere får målrettede tjenester på det spesialpedagogiske området

(...)

Hovedmål 2: Barnehage- og skoleeiere har ansatte som får kunnskap og kompetanse som fremmer utvikling og inkludering knyttet til det spesialpedagogiske området

(...)”

Statped sine tjenester er ikke lovpålagte. Dette innebærer at kommuner/fylkeskommuner, som selv mener de ikke har tilstrekkelig synspedagogisk kompetanse, kan inngå en samarbeidsavtale med Statped.

Statpeds rolle

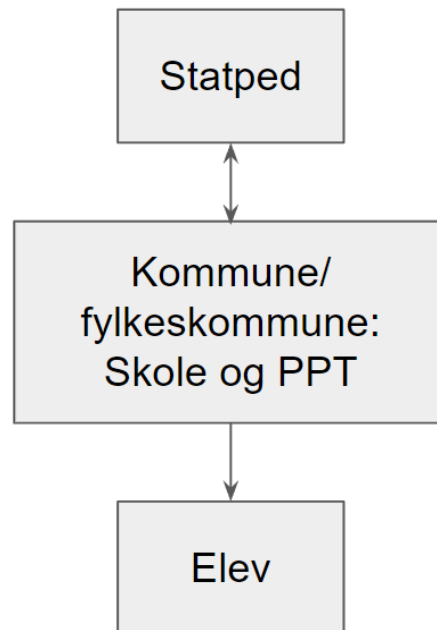
Statped er en rådgivende tjeneste som tilbyr støtte til kommuners/fylkeskommuners opplæring av elever med syns- eller hørselsvansker, ervervet hjerneskade, kombinerte sansetap, tegnspråk og alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK), samt i særlig komplekse saker innenfor fagområdene sammensatte lærevansker og språk/talevansker.

Kommunene/fylkeskommunene har i de fleste tilfeller har for lite kompetanse på fagområdet syn. Det inngås derfor en samarbeidsavtale med Statped. Skoleeier har fremdeles det fulle ansvaret å tilrettelegge for eleven (figur 5).

I forbindelse med omstillingsprosessene i Statped, har Statped ikke lenger et direkte ansvar overfor eleven. De skal kun tilby sine tjenester til kommuner/fylkeskommuner som etterspør råd og veiledning. Veiledningen Statped gir blir med denne modellen gitt ut fra skolens ønsker, ikke ut fra en faglig begrunnet vurdering av elevens behov. Ingen har ansvar for å etterse at utdanningstilbudet eleven får er av en forsvarlig kvalitet.

⁸ [Lenke til Statped.no - Tildelingsbrev Statped 2022](#)

Statped er ikke lenger forpliktet til å tilby veiledning eller opplæring til foreldre til synshemmede barn. Foreldre som ønsker informasjon og opplæring knyttet til sin situasjon, tillegges et ansvar om å finne og lære dette på egenhånd.

Figur 5: Statpeds modell for rådgivende tjenester

Statpeds tilrettelagte læremidler

Statped utarbeider tilrettelagte læremidler for blant annet blinde og sterkt svaksynte elever, men det er ingen automatikk i at det er disse læremidlene som benyttes i opplæringen av blinde og sterkt svaksynte elever.

Det er opp til hver enkelt kommune/fylkeskommune å velge hvilke læremidler som skal benyttes i kommunen/fylkeskommunen. Disse er tilgjengelige for skolene, og det er læreren i hvert enkelt fag som bestemmer hvilke læremidler som skal brukes - dette kan variere gjennom skoleåret. Det stilles ingen krav til formell synspedagogisk kompetanse i skolen, så lærerne som bestemmer hvilke læremidler som skal benyttes har i mange tilfeller begrenset kunnskap om hvordan de digitale læremidlene fungerer sammen med blindetekniske hjelpemidler.

Statped anbefaler skolene å velge universelt utformede læremidler, men har selv ingen kompetanse innen universell utforming av IKT-løsninger og hvilke læremidler som er universelt utformede. Det viser seg at digitale læremidler anbefalt av Statped ikke tilfredsstillor lovpålagte krav.

En annen konsekvens av Statpeds manglende kompetanse på universell utforming, er at de forholder seg til skolens valgte læremidler og gir skolen opplæring i hvordan kravene til universell utforming kan omgås ved å fokusere på å øke elevens digitale ferdigheter. Statped omtaler dette som "**delvis tilgjengelige løsninger**". Denne praksisen og holdningen

til valg av læremidler er beskrevet i referatet fra vårt møte med Statped den 18. mars 2022. Møtereferatet kan leses i sin helhet på våre nettsider⁹.

Statpeds manglende kompetanse på universell utforming av IKT-løsninger får dramatiske konsekvenser for de blinde og sterkt svaksynte elevene som går på skoler som benytter digitale læremidler. I stedet for å undersøke om læremidlene faktisk er universelt utformede, blir Statped og skolens fokus å øke elevens digitale ferdigheter. De 3 elevene som har klaget på manglende universell utforming av de 30 læremidlene vi omtaler i denne rapporten, går alle på skoler i kommuner/fylkeskommunen som har inngått samarbeidsavtaler med Statped.

Det finnes omfattende dokumentasjon på manglende universell utforming av digitale læremidler. Den 1. juli 2022 sende vi en henvendelse til de ansvarlige departement hvor vi blant annet stilte følgende spørsmål¹⁰:

“I og med at tilskuddsordningene ikke sørger for at det utarbeides egnede læremidler for blinde og sterkt svaksynte elever, mener departementene da at disse elevene kun skal benytte seg av læremidler som er tilrettelagt av Statped? I så fall; vil departementene legge føringer for valg av læremidler for skoler som underviser blinde og sterkt svaksynte elever?”

Vi fikk svar fra Kunnskapsdepartementet den 05. oktober 2022¹¹:

“Statped tilrettelegger, utvikler og produserer læremidler for blinde og sterkt svaksynte, som kommunene / skolene kan velge å benytte seg av. Kommunene/skolene velger selv hvilke læremidler de ønsker å bruke i opplæringen. Det kan være individuelle behov for hvilke læremidler som brukes. Departementet gir ikke føringer for hvilke læremidler som skal velges eller produseres.”

Hverken Statped, en statlig spesialpedagogisk tjeneste med spisskompetanse innen synspedagogikk, eller Kunnskapsdepartementet, som øverste ansvarlig for at alle elever i norsk skole får egnet individuell tilrettelegging, ønsker altså å legge føringer for hvilke læremidler som skal benyttes i undervisningen av blinde og sterkt svaksynte elever.

Anbefalt synspedagogisk kompetanse i kommunen

I vårt møte med Statped den 18. mars 2022 var synspedagogisk kompetanse ved skolene et tema. I møtereferatet¹² står følgende:

“Kompetanse: *Kompetanse er en klar suksessfaktor. Det trengs synspedagogisk kompetanse for å kunne ta imot råd å benytte dem på en effektiv måte i tilretteleggingsarbeidet. Det er viktig å starte tidlig med kompetanseheving blant personalet i forberedelsesfasen. Statped anbefaler etterutdanningen i*

⁹ [Lenke til ftbb.no - Møte med Statped \(18.03.2022\)](#)

¹⁰ [Lenke til ftbb.no - Bekymringsmelding \(2022-07-01\)](#)

¹¹ [Lenke til ftbb.no - Definisjonen av digitale læremidler \(05.10.2022\).pdf](#)

¹² [Lenke til ftbb.no - Møte med Statped \(18.03.2022\)](#)

synspedagogikk ved NTNU. Skoler har begynt å sende flere ansatte på samme modul, og det er flere fra samme skole som tar ulike moduler. Med dette oppnår man en robust kompetanse i et lærerteam. Her har rektor en avgjørende rolle som muliggjør denne kompetansehevingen. Kompetanse i PP-tjenesten er en klar suksessfaktor da de i sin sakkyndige vurdering tilrår omfang, innhold og organisering av spesialundervisningen og opplæring etter §§2.14 og 3.10.”

Rektor spiller en avgjørende rolle for å få på plass den anbefalte kompetansen:

“Tydelig plassering av ansvar – og at rektor tar det ansvaret hen har: Rektor er en nøkkelperson og må ha kompetanse på området for å være i stand til å fatte riktige beslutninger. Dette innebærer at rektor må være aktiv, være med i møter, delta aktivt i planleggingen, ta det økonomiske ansvaret og forstå ansvaret som ligger på hver enkelt skole, legge til rette for kompetanseheving hos personalet.”

Ved et 2-lærersystem bygger man robust kompetanse samt at man legger et godt fundament for å inkludere den blinde eleven i læringsfellesskapet:

“2-lærersystemet: Statped mener de har vært tydelige opp gjennom årene ved å anbefale rektorer å velge et tolærer-system i klasser med synshemmede elever. Dette betyr at to lærere er til stede i klasserommet, en gjennomfører fellesundervisningen rettet mot alle, og den andre læreren bistår eleven, men også de andre elevene når det er hensiktsmessig. Dette krever at begge lærere besitter nødvendig kompetanse og lett kan bytte roller. En slik ordning er mindre sårbar ved sykdom og andre endringer. I tillegg vil tolærer-systemet være en god støtte for å gjennomføre inkluderende praksis.”

Våre kommentarer

Dagens modell legger opp til at skole og PP-tjeneste aktivt søker kunnskapen de må bygge. Dette innebærer at kommunen/fylkeskommunen selv forstå hva de ikke vet. Om skolen lykkes, avgjøres av om rektor gjør de nødvendige prioriteringene tidlig nok. Et resultat av dette er at det er store variasjoner i utdanningstilbudet som gis til blinde og sterkt svaksynte elever i dag.

Når foreldre referer til Statpeds anbefalinger om synspedagogisk kompetanse ved skolen, får de beskjed om følgende:

“Ingen har krav på en optimal løsning, kun et tilfredsstillende opplæringstilbud.”

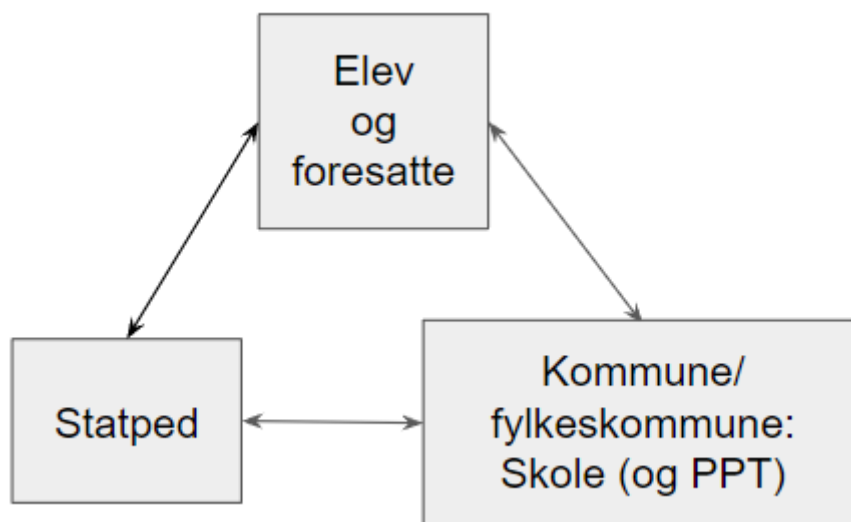
Det er opp til rektor ved skolen, som ikke har synspedagogisk kompetanse, å bestemme hva som er tilfredsstillende. Statped har en rådgivende rolle og skolene er ikke pålagt å følge Statpeds anbefalinger.

Den nylig avgjorte saken i Diskrimineringsnemnda (sak 21/535), hvor de uttaler at **“det er vanskelig for nemnda å se den konkrete nytten A har hatt av samarbeidet med faginstansene og av tilleggsressursene som er satt inn, når det gjelder skolens**

undervisning og valg av læremidler”, illustrerer godt de utfordringer vi står overfor med dagens modell.

For at elevene skal få utbytte av den synspdagigske kompetansen hos Statped må Statped ha en tett oppfølging av eleven og få ansvaret for å etterse at eleven får et likeverdig utdanningstilbud. Dette vil innebære at Statped må overta mange av PP-tjenestens oppgaver. Det er også viktig at Statped involverer foreldrene, og tar dem med i vurderingene som gjøres på vegne av barnet. I tillegg må foreldre få et tilbud om opplæring i bruken av blindetekniske hjelpemidler og synspedagogiske metoder for å kunne følge opp barna sine i leksearbeidet.

Den nye modellen se slik ut:

Figur 6: Ny modell - Statped har ansvar for å ivareta både eleven og skolen.

Ved å følge den nye modellen vil hovedansvaret for oppfølging av eleven flyttes fra kommunene til Statped.

Statped må:

- skrive sakkyndige vurderinger på vegne av blinde og sterkt svaksynte elever.
- kontrollere at blinde og sterkt svaksynte elever får egnet tilrettelegging.
- tydelig definere hvilken kompetanse skolene må ha for å kunne gi denne sårbare elevgruppen likeverdige utdannings- og opplæringstilbud.
- sørge for at læremidlene som blir benyttet i skolen er universelt utformede og tilgjengelig med hjelpemiddelteknologi.
- holde elevkurs slik at blinde og sterkt svaksynte elever får mulighet til å oppleve et fellesskap
- tilby opplæring til foreldre i bruken av blindetekniske hjelpemidler, mobilitet, alternative pedagogiske metoder og ADL ("Activities of Daily Living").

Utdanningsdirektoratet (Udir)

Udirs tildelingsbrev

Udirs tildelingsbrev for 2022 kan leses i sin helhet på regjeringens nettsider¹³. Under overskriften “Overordnede utfordringer og prioriteringer” står blant annet følgende:

“Videregående opplæring skal bedre kvalifisere til læreplass, arbeid, utdanning og livslang læring

(...) Elever med funksjonsnedsettelse skal ha et tilbud som gir god læring, motivasjon og mestring og at de er en del av det sosiale fellesskapet på skolen.

Digital kompetanse og digitalisering

(...) Det er behov for å utvikle sektorens digitale kompetanse, ha trygge og hensiktsmessige digitale løsninger med godt personvern og forbedre den digitale pedagogikken. Kunnskapsdepartementet vil ha økt oppmerksomhet på digital kompetanse og digitalisering i barnehage og grunnsopplæring i 2022.”

Elever med funksjonsnedsettelse er kun nevnt én plass og da i forbindelse med videregående opplæring. Det står ikke at denne elevgruppen skal få nødvendig individuell tilrettelegging slik at de får likeverdige utdannings- og opplæringsmuligheter, kun at de skal få et tilbud som gir “god læring”. Vedrørende digitale læremidler ser vi at universell utforming av digitale læremidler ikke er nevnt, kun “godt personvern”.

Tilskudd til universell utforming

Om ordningen

Digitale læremidler ble omfattet av forskrift om universell utforming av IKT-løsninger i 2017. I endringene som ble gjort i forskriften¹⁴ står følgende:

“Virksomheter i opplærings- og utdanningssektoren har plikt til å sørge for at nye IKT-løsninger er universelt utformet senest 12 måneder etter 1. januar 2018.

Eksisterende IKT-løsninger skal være universelt utformet innen 1. januar 2021.”

I forbindelse med innføringen av de nye kravene til universell utforming delte Udir ut 55 millioner kroner i tilskudd i 2018 slik at eksisterende og nye læremidler ble i henhold de nye kravene om universell utforming. I 2019 etablerte Udir en tilsvarende tilskuddsordning med en ramme på 74 millioner kroner.

Totalt har læremiddelbransjen fått tilskudd på 129 millioner kroner for å utvikle universelt utformede digitale læremidler.

¹³ [Lenke til regjeringen.on - Tildelingsbrev til utdanningsdirektoratet for 2022](#)

¹⁴ [Lenke til lovdata.no - Endringer i forskrift om universell utforming av IKT-løsninger](#)

Våre kommentarer

Flere av de digitale læremidlene vi har klaget inn til Diskrimineringsnemnda ble tildelt midler gjennom denne tilskuddsordningen. Dette viser at Udir ikke førte nødvendig kontroll med at midlene de bevilget ble benyttet i henhold til kriteriene for å motta disse tilskuddene.

Det er statens ansvar å sørge for at det utvikles læremidler. Denne oppgaven har Udir valgt å løse ved å opprette tilskuddsordninger. Vi anbefaler at Udir gjør en grundig evaluering av hvordan de i dag løser dette viktige samfunnsoppdraget og gjør de justeringene som er nødvendige for å sikre at alle krav for å motta tilskudd er innfridd.

Den teknologiske skolesekken

Om ordningen

Godkjenningsordningen for læremidler ble avskaffet i 2000¹⁵. Valg av læremidler ble da et lokalt ansvar i den enkelte kommune/fylkeskommune.

I forbindelse med innføringen av nye læreplaner (Kunnskapsløftet 2020), valgte mange kommuner å erstatte tradisjonelle lærebøker med digitale løsninger. Dette er i samsvar med kunnskapsløftets mål om å heve elevenes digitale kompetanse.

Udir har etablert en tilskuddsordning for innkjøp av digitale læremidler - Den teknologiske skolesekken. I løpet av en fireårsperiode er det bevilget 289 millioner kroner i tilskudd til kommuner og fylkeskommuner til innkjøp av digitale læremidler.

På Udirs nettsider kan vi lese at¹⁶:

“Målet med tilskuddsordningen er å bidra til at elever og lærere i offentlige grunn- og videregående skoler får tilgang til et mangfold av digitale læremidler av høy kvalitet. Ordningen skal stimulere kommuner og fylkeskommuner til innkjøp av digitale læremidler.”

For å være en del av tilskuddsordningen fyller leverandøren av læremiddelet ut en egenerklæring (figur 7). 5 kvalitetskriterier nevnes i egenerklæringen, og hensikten med disse kriteriene er å sikre at læremidlene som gir innkjøpsstøtte møter lovpålagte krav. FEIDE er eneste tillatte påloggingsmulighet. Dette sikrer at personvernet er ivaretatt.

¹⁵ [Lenke til regjeringen.no - Meld. St. 28 \(2015–2016\), avsnitt 7.5.1](#)

¹⁶ [Lenke til udir.no - Tilskudd for kjøp av digitale læremidler 2022](#)

Krav til læremidler

Kvalitetskriteriene skal sikre at de digitale læremidlene som gir innkjøpsstøtte møter lovpålagte krav og har FEIDE som påloggingsmulighet. Hvis læremidlene ikke møter kriteriene, er de ikke støtteberettiget. Alle kriteriene må være oppfylt.

Kriterier

- Ja, læremiddelet tilfredsstiller definisjonen av læremidler i gjeldende lovverk jf forskrift til opplæringsloven. Det vil si at det er utviklet til bruk i opplæringen og dekke hele eller deler av kompetansemålene i læreplanverket.
- Ja, læremiddelet foreligger på bokmål og nynorsk til samme tid og til samme pris (gjelder for årskull over 300 elever) jf opplæringsloven og forskrift til opplæringsloven.
- Ja, læremiddelet er utviklet etter gjeldende lovverk for personopplysninger jf personopplysningsloven.
- Ja, læremiddelet er utviklet etter gjeldende lovverk for universell utforming av læremidler jf forskrift om universell utforming av IKT-løsninger.
- Ja, læremidlet har funksjonalitet utover å være en digital utgave av et trykt læremiddel. Det vil si at læremiddelet har flere funksjoner enn muligheten for opplest tekst.

Har læremiddelet innlogging?

- Læremiddelet har FEIDE som innloggingsfunksjon
- Læremiddelet har ingen innloggingsfunksjon

Figur 7: Udires krav for at læremiddelet kan være en del av tilskuddsordningen.

Samtlige kvalitetskriterier i egenerklæringen må være oppfylt for at læremiddelet skal kvalifiseres til tilskuddsordning, og ett av kriteriene er at læremiddelet er utviklet etter gjeldende lovverk for universell utforming av IKT-løsninger. **Selv om dette kravet stilles, kreves det ingen fremlagt dokumentasjon for at minstekravene i standarden for universell utforming av IKT-løsninger er oppfylt.**

Udir presiserer at de ikke godkjenner læremidler, men at tilbyderne selv hevder at alle lovpålagte krav er oppfylt¹⁷:

“Utdanningsdirektoratet godkjenner ikke læremidler. Hver enkelt tilbyder har, gjennom egenvurdering, oppgitt at de møter kriteriene for ordningen.”

Med denne formuleringen skyves ansvaret for å kontrollere at opplysningene leverandørene oppgir over på kommuner og fylkeskommuner som benytter seg av tilskuddsordningen. Egenvurderingen det her henvises til er kun et enkelt avkrysnings skjema (figur 7).

Ved anskaffelser av IKT-løsninger gjelder kravene til universell utforming både for offentlig og privat sektor, og disse kravene er fastsatt av forskrift om universell utforming av IKT-løsninger.

Av tildelingsbrevene i Udirs tilskuddsordninger fremkommer følgende informasjon:

“Kontroll

Utdanningsdirektoratet, eventuelt ved Riksrevisjonen, forbeholder seg retten til å iverksette kontroll med at tilskuddsmidlene er benyttet etter forutsetningene. Dette kravet er pålagt Utdanningsdirektoratet ved § 10 i bevilgningsreglementet for staten.”

“Brudd på vilkårene for tilskudd

Utdanningsdirektoratet kan etter skriftlig varsel kreve utbetalt tilskudd tilbakebetalt dersom kravene til læremiddelet ikke overholdes eller dersom:

- *Det er gitt uriktige opplysninger som har virket inn på tildelingen av tilskuddet.*
- *Tilskuddsmidlene er brukt til andre formål enn forutsatt.*
- *Vesentlige vilkår i tilsagnsbrevet om ferdigstillelse, kvantitet eller kvalitet i prosjektet eller utviklingen av et læremiddel ikke holdes.*
- *Tidsfrist til sluttrapportering ikke er fulgt.*
- *Kravene til regnskap ikke er fylt.”*

Udirs “risikobaserte ettersyn”

Universell utforming var og er absolutt krav for å få tildelt tilskudd fra Udir. Det viser seg at Udir aldri har benyttet denne retten til kontroll av dette kravet.

Den senere tid har Udir blitt klar over den dårlige etterlevelsen av de lovpålagte minstekravene til universell utforming. Istedenfor å stille utviklere og forlag ansvarlige for å ha oppgitt feil informasjon i sin egenerklæring for å kunne stå på tilskuddslisten, velger Udir å opprette en dialog. Vår fremlagte dokumentasjon av brudd på tilskuddskriteriet som gjelder universell utforming, har til nå ikke fått økonomiske konsekvenser for kommunene som har mottatt tilskuddsmidler for disse læremidlene.

Nylig henvendte Udir seg til alle leverandørene som er registrert i deres tilskuddsordninger og ba om en skriftlig redegjørelse vedrørende status på universell utforming (figur 8). De

¹⁷ [Lenke til udir.no - Digitale læremidler som gir innkjøpsstøtte](http://udir.no)

leverandørene som selv oppgir å ikke imøtekomme kravene, blir bedt om å lage en plan for hvordan dette skal utbedres. Udir planlegger en ny kartlegging med frist 01.01.2023.

MERK: I henhold til regelverket skulle disse kravene vært innfridd senest 01.01.2021, jf. forskrift om universell utforming av IKT-løsninger.

Utdannings-
direktoratet

Avsender
Utdanningsdirektoratet

Frist for svar
12. oktober 2022

Publisert dato
18. august 2022

Vår referanse
2022/7457

Universell utforming for digitale læremidler som gir innkjøpsstøtte

Hva er dette?

Du fyller ut dette skjemaet fordi du har fått en epost med referanse til [din oppføring i oversikten over digitale læremidler som gir innkjøpsstøtte](#) (åpnes i ny fane).

Figur 8: Forsiden til Udirs kartleggingsskjema

I dette skjema blir læremiddelprodusentene bedt om å svare på om de er “helt enig”, “delvis enig”, “hverken eller”, “delvis uenig” eller “helt uenig” i følgende tre påstander:

- Vi har god innsikt i hva universell utforming i læremidler innebærer.
- Vi har riktig kompetanse og nok kapasitet tilgjengelig i egen virksomhet som sikrer at vi lykkes med universell utforming.
- Våre læremidler ivaretar lovkravene til universell utforming, ref. forskrift om universell utforming av IKT-løsninger.

Dersom produsentene ønsker, kan de svare på følgende spørsmål:

- Hva er deres vurdering av status for universell utforming i de aktuelle læremidlene?
- Hva er deres plan, inkludert fremdriftsplan, for å sikre oppfylling av lovkrav?

Skjemaet kan leses i sin helhet på våre nettsider¹⁸.

¹⁸ [Lenke til ftbb.no - 2022-08-18-henvendelse fra UDIR til alle leverandører.pdf](#)

Svarfristen for kartleggingen var dagen før likestillings- og diskrimineringsombudets og Barneombudets rundebordskonferanse om universell utforming av digitale læremidler. I sitt innlegg på konferansen presenterte Udir resultatene fra de tre obligatoriske spørsmålene som nok en gang bekreftet den dårlige etterlevelsen av regelverket - kun 50% av leverandørene oppgir at de er "delvis enig" eller "enig" i at deres læremidler ivaretar lovkravene til universell utforming.

Våre kommentarer

Vi er skuffet over hvordan Udir forholder seg til de lovpålagte minimumskravene for universell utforming av IKT-løsninger. Norske myndigheter **må** følge norsk lov.

FTBB har gjentatte ganger informert Udir om at barna våre befinner seg i en krise siden ingen digitale læremidler fungerer for elevgruppen vi representerer, likevel gjør de ingenting. Dette til tross for at vi har oversendt dokumentasjon, i form av IKT-faglige uttalelser fra uutilsynet, som viser at læremidler i den teknologiske skolesekken ikke oppfyller kravene til universell utforming. Vi hadde i det minste forventet at disse læremidlene ble fjernet fra listen over læremidler som gir innkjøpsstøtte (den teknologiske skolesekken).

Udir har ikke ansvar for å føre tilsyn med om regelverket for uu oppfylles, men de har ansvar for å etterse og kontrollere at deres tilskuddsmidler benyttes til det formålet som de er ment for, og at kriteriene for å delta i tilskuddsordningen er tilfredsstillt. At Udir ikke har kompetanse på universell utforming er ingen akseptabel begrunnelse for at de ikke har gjennomført kontroller. Denne kompetansen finnes både statlig og privat og har hele tiden vært tilgjengelig dersom de ønsket å kontrollere etterlevelsen. Udir må selv ta ansvar for tilskuddsordningene de forvalter. FTBB mener at hovedårsaken til den lave etterlevelsen av regelverket kommer som følge av manglende tilsyn og manglende konsekvenser av å bryte regelverket.

Den manglende kontrollen med etterlevelsen av kriteriene for å motta støtte har resultert i at norske skoleeiere har fått tilskudd på rundt 300 millioner kroner til å investere i digitale læremidler som ikke tilfredsstiller lovpålagte krav. Kommunene/fylkeskommunene må nå selv finne ut av hvordan de løser dette.

Vi mener at Staten har forsømt sin plikt til å sørge for at alle elever har tilgang til egnede læremidler. For oss ser det ut som at digitaliseringen av skolen var viktigere enn å sørge for at alle elevgrupper ble ivare tatt. En hel generasjon blinde og sterkt svaksynte elever har med det blitt fratatt sin rett til utdanning.

Obligatoriske prøver og eksamen

Digitalisering

I forbindelse med innføringen av de nye læreplanene (LK20) er alle skriftlige prøver og eksamener blitt digitale. På Udir sin nettside om "Tilrettelegge prøver og eksamen for elever med synsnedsettelse"¹⁹ gis følgende informasjon:

¹⁹ [Lenke til udir.no - Tilrettelegge prøver og eksamen for elever med synsnedsettelse](https://udir.no/tilrettelegge-prøver-og-eksamen-for-elever-med-synsnedsettelse)

“Elever med synsnedsettelse har rett til tilrettelagte nasjonale prøver, kartleggingsprøver og eksamener.”

I stedet for å følge minstekravene til universell utforming av IKT-løsninger, har Udir valgt å gå for en løsning hvor prøvene blir tilrettelagt i punkt. Skolen har ansvar for å bestille disse for elever i grunnskolen. I videregående opplæring har eleven selv ansvaret for å bestille disse.

Kartleggingsprøver

Kartleggingsprøvene i lesing og regning er obligatorisk for alle elever på 3. trinn. Prøvene er innført for å hjelpe skolene og lærere til å finne de elevene som trenger ekstra hjelp. Resultatet av kartleggingen vil gi informasjon om eleven har forventet læringsutbytte av den ordinære undervisningen eller om det er behov for ekstra oppfølging, f.eks. i form av spesialundervisning i fag.

Udirs digitale versjon av kartleggingsprøvene er ikke universelt utformet og derfor ikke tilgjengelig med blindetekniske hjelpemidler. Dette er et brudd på forskrift om universell utforming av IKT-løsninger.

Det å tilrettelegge sentralt gitte kartleggingsprøver for punktskriftbrukere er en del av Statped's mandat. På Statped's nettsider²⁰ står følgende:

“Kartleggingsprøver i lesing og regning finnes i punktskriftversjoner på papir for 1. og 2. trinn. For 3. trinn finnes både punktskriftutgave på papir og elektronisk utgave til bruk på leselist.”

Denne informasjonen ble oppdatert 27.04.2022.

Statped avdeling læremidler opplyser per telefon, den 25.10.2022, at årets digitale kartleggingsprøver fra Udir er utformet på en slik måte at Statped ikke er i stand til å lage en tilrettelagt versjon for punktskriftbrukere. Dette stemmer ikke overens med informasjonen som gis på Udir's nettsider hvor de viser til at elever har rett til tilrettelagte prøver.

Eksamen

På Udir's nettsider²¹ står det at tilrettelagte eksamensoppgaver for punktskriftbrukere etter LK20 kun kan bestilles i fagene *matematikk* og *fremmedspråk uten opplæring*. Hvordan Udir planlegger at elever med synsnedsettelse skal gjennomføre digitale eksamen er beskrevet slik:

“Støtte før og under prøver eller eksamener

Elever med synsnedsettelse vil kunne ha behov for ekstra tid til å orientere seg i et forberedelsesmateriellet, for eksempel fordi eleven må få forklart bilder og figurer. Det er derfor aktuelt å forlenge forberedelsestiden der dette er mulig.

²⁰ [Lenke til statped.no - Før prøve og eksamen](#)

²¹ [Lenke til udir.no - Tilrettelegge prøver og eksamen for elever med synsnedsettelse](#)

Hvis eleven trenger støtte under selve prøven eller eksamenen bør den som hjelper ha inngående forståelse for læreplanen i faget, og kjennskap til elevens synsfunksjon. Det kan være nødvendig å sitte i et eget rom.

Hjelpen kan bestå i å

- *lese oppgaveteksten høyt for eleven. Dette skal ikke gjøres i oppgaver som tester leseferdigheter.*
- *beskrive struktur og layout i oppgavene*
- *synstolke*
- *slå opp i og bruke tillatte hjelpemidler og tillatt programvare*
- *skrive svar for eleven. Dette skal ikke gjøres i oppgaver som tester skriveferdigheter.*
- *formatere tekst der eleven ikke selv kan kontrollere resultatet, for eksempel sette inn sidetall eller velge skrifttype*
- *lese besvarelsen høyt slik at eleven kan korrigere feil*

Den som bistår eleven under en eksamen, bør åpne eksamenssettet så tidlig som mulig og sette seg godt inn i dette. Eksamen kan åpnes tidligst kl. 07.00 på eksamensdagen.”

Hjelpen som beskrives her viser at Udir er klar over deres digitale eksamensløsning ikke er universelt utformet. Denne informasjonen ble oppdatert 01.07.2022.

Informasjonen vi finner på Udirs nettsider (datert 01.07.2022) stemmer ikke overens med Statpeds nettsider (datert 27.04.2022). Her står det:

“Sentralt gitte eksamensoppgaver blir tilrettelagt sentralt for elever med synsvansker. Skolen bestiller tilrettelagte oppgavesett fra Udir samtidig som de melder eleven opp til eksamen. Eleven meldes opp samtidig som øvrige elever.”

På Statped nettsider står det ikke at de kun tilrettelegger i fagene matematikk og fremmedspråk uten opplæring. Om tilrettelagte prøver og eksamen skriver Statped²²:

“Et oppgavesett for leselist er tilrettelagt på samme måte som de elektroniske lærebøkene Statped produserer. For å kunne bruke et elektronisk oppgavesett til en prøve eller eksamen, må eleven med andre ord være kjent med de virkemidlene som blir brukt i elektroniske lærebøker.”

Siden det ikke er samsvar mellom informasjonen vi finner på Udirs og Statpeds nettsider, antar vi at det er informasjonen fra Udir som er gjeldene, da den er av nyere dato. Dette innebærer at blinde og sterkt svaksynte elever kun har mulighet til å få tilrettelagt eksamen i punktskrift i fagene *matematikk* og *fremmedspråk uten opplæring*.

²² [Lenke til statped.no - Tilrettelagte prøver for punktskrift](https://www.statped.no)

Våre kommentarer

Udir har lagt ut eksempelprøver på kartleggingsprøvene slik at elevene kan trene på oppgavetyper og navigasjon i forkant av selve prøven. Vi har testet eksempelprøvene i lesing og regning og kan med sikkerhet si at disse ikke oppfyller minstekravene til universell utforming av sine prøver og eksamener. Vi mener det er uakseptabelt at Udir ikke følger disse lovpålagte kravene.

Kartleggingsprøvene er basert på et visuelt digitalt format, dvs. elementer som skal flyttes rundt på, ord som bare er synlig et lite øyeblikk, osv. Den valgte utformingen av prøvene komme aldri til å fungere for blinde og sterkt svaksynte elever. Dette er i samsvar med Statped's begrunnelse for at de ikke tilrettelegger årets kartleggingsprøver.

I sitt arbeid med å utarbeide nasjonale prøver og eksamener velger Udir å bryte norsk lov og å diskriminere synshemmede elever i norsk skole. Statlig gitte prøver digitaliseres uten at gjøres noen vurderinger underveis om hvilke konsekvenser dette har for sårbare elevgrupper.

Vi har ikke hatt tid til å teste eksamen, men dette planlegger vi å gjøre i god tid før eksamen våren 2023.

Kommunen/fylkeskommunen

Tilpasset opplæring

Opplæringsloven med tilhørende forskrift stiller ikke krav om formell kompetanse hos personale som underviser barn med synshemninger, utover de krav som stilles til personale i skolen. Dermed er det opp til skolene og den enkelte lærer selv å vurdere om de har kompetansen som er nødvendig for å gi blinde og sterkt svaksynte elever et likeverdig opplærings- og utdanningstilbud.

Inntil skolen eller foreldre melder et behov om å få utarbeidet en sakkyndig vurdering, er det opp til skolen (rektor) å vurdere hvordan den tilpassede opplæringen skal organiseres.

Sakkyndig vurdering

PP-tjenestens ansvar

I de tilfeller hvor eleven ikke har nytte av den ordinære opplæringen, har eleven krav på spesialundervisning.

Selv om den synspedagogiske kompetansen ligger hos Statped og samarbeidsavtalen er på plass, er det likevel kommunens PP-tjeneste som har det fulle ansvaret for å vurdere behovet for tilrettelegging og spesialundervisning og utarbeide en sakkyndig vurdering. PPTs lovbestemte rolle gis av opplæringsloven § 5-3.

“§ 5-3. Sakkyndig vurdering

Før kommunen eller fylkeskommunen gjør vedtak om spesialundervisning etter § 5-1, skal det liggje føre ei sakkyndig vurdering av dei særlege behova til eleven.

Vurderinga skal vise om eleven har behov for spesialundervisning, og kva for opplæringstilbod som bør givast.

Den sakkyndige vurderinga skal blant anna greie ut og ta standpunkt til

- eleven sitt utbytte av det ordinære opplæringstilbodet*
- lærevanskar hjå eleven og andre særlege forhold som er viktige for opplæringa*
- realistiske opplæringsmål for eleven*
- om ein kan hjelpe på dei vanskane eleven har innanfor det ordinære opplæringstilbodet*
- kva for opplæring som gir eit forsvarleg opplæringstilbod.”*

En sakkyndig vurdering vil gi en tilrådning for hvordan spesialundervisningen skal organiseres. Rektor fatter enkeltvedtak på bakgrunn av tilrådningen i sakkyndig vurdering, og har ansvar for å gi et helhetlig undervisningstilbud, der spesialundervisning ses i sammenheng med elevens ordinære opplæringstilbud.

Alternativ sakkyndig vurdering

I følgende Udirs veileder om spesialundervisning kan foreldre innhente en alternativ sakkyndig vurdering:

“6.7 Foreldrenes adgang til å hente inn alternativ vurdering fra sakkyndig

Foreldrene eller eleven kan innhente en alternativ vurdering fra en sakkyndig i tillegg til den som utarbeides av PP-tjenesten.

Dersom dette blir gjort, skal den alternative vurderingen fra den sakkyndige vurderes når skolen treffer enkeltvedtak om spesialundervisning. Denne vurderingen er en del av sakens dokumenter.

Foreldrene må selv betale for denne alternative vurderingen.”

Vi har spurt Udir om hvor foreldre kan henvende seg dersom de ønsker å innhente en alternativ vurdering fra sakkyndig.

“I enkelte saker kan foreldrene være uenige i den konklusjonen/ anbefalingen som PPT har kommet til. Det kan for eksempel skje i saker der helsemessige faktorer spiller inn, eller dersom det kreves særskilt kompetanse for å kunne utrede elevens behov på en forsvarlig måte. Dette skal PPT og skolen i utgangspunktet sikre, for eksempel gjennom å innhente spisskompetanse fra Statped eller andre. Det kan også være aktuelt å innhente helseopplysninger om eleven, dersom PPT eller skolen innhenter samtykke til det fra elevens foreldre.

Hvis foreldrene, til tross for dette, mener at viktige forhold omkring elevens behov ikke er kommet frem, har de anledning til å innhente en alternativ vurdering fra andre sakkyndige. Avhengig av elevens vansker og eventuelle diagnoser kan slike alternative vurderinger komme fra ulike spesialister (eventuelt fastlege) som kjenner elevens behov godt og som i noen tilfeller kan støtte foreldres synspunkter fra et faglig, sakkyndig ståsted. Det er denne muligheten vi påpeker i veilederens punkt 6.7.”

Spesialisthelsetjenesten, nærmere bestemt øyelegespesialist ved Oslo universitetssykehus og Nasjonal behandlingstjeneste for sansetap og psykisk helse, svarer at det ikke er innenfor deres mandat å si noe om behovet for pedagogisk tilrettelegging. De henviser oss videre til Statped som har synspedagogisk kompetanse.

Når vi så henvender oss til Statped, får vi følgende svar:

“Jeg har sjekket muligheten for at Statped kan skrive en alternativ sakkyndig vurdering. Statped kan ikke gjøre dette. Vi har ingen sakkyndighetsrolle, og har heller ikke den fulle kompetanse til å ivareta det juridiske og formelle som sakkyndig instans. Statped kan bistå sakkyndig instans (PPT) i sakkyndighetsarbeidet etter søknad eller forespørsel i de sakene vi gir tjenester i.

Dere har rett til å få en alternativ sakkyndig vurdering 6.7 Foreldrenes adgang til å hente inn alternativ vurdering fra sakkyndig (udir.no). Kommunen (PPT) vil kunne veilede dere om hvor dere kan innhente en ny vurdering. Alternativt kan dere be Statsforvalteren om råd. Vi er kjent med at PPT i nabokommuner har bistått i slike saker tidligere. Det går også an å kjøpe denne tjenesten, men Statped har ingen oversikt over hvem som tilbyr dette privat.”

Og med dette er sirkelen sluttet - vi er tilbake hos kommunen. Når foreldre ber om bistand fra PP-tjenesten til å innhente en alternativ sakkyndig vurdering får de følgende svar:

“Jeg har vært i kontakt med Statsforvalteren i Oslo og Viken. Foreldre har ikke rett til å få en ny sakkyndig vurdering fra PPT, men dere har rett til å innhente en alternativ vurdering fra en sakkyndig fagperson/instans. Dette kan eksempelvis være lege, privatpraktiserende psykolog eller andre relevante instanser som etter deres vurdering belyser saken på en bedre måte. Foreldre bestemmer selv hvem de ønsker å innhente denne dokumentasjonen fra.

Dokumentasjonen sendes til rektor som fatter enkeltvedtak på bakgrunn av sakkyndig vurdering fra PPT og ny dokumentasjon.”

Klagemuligheter

I forhold hvor det er mangel på kompetanse hos PP-tjenesten som fører til at barnet får en sakkyndig vurdering som ikke i tilstrekkelig grad beskriver elevens behov, er det lite foreldrene kan gjøre. Det er ikke mulig å klage på den sakkyndige vurderingen. Foreldres såkalte adgang til å innhente en alternativ sakkyndig vurdering viser seg å ikke være et reelt alternativ. Det er også usikkert i hvor stor grad rektor vil vektlegge den nye informasjonen i sitt vedtak.

Det eneste som kan påklages er skolens vedtak. Da må man først klage til skolen, så til kommunen og videre til Statsforvalteren. Vår erfaring er at Statsforvalteren kun ser på de lovmessige forholdene og prosessen, altså om:

- eleven er henvist til PP-tjenesten
- kommunen har inngått en samarbeidsavtale med Statped
- PP-tjenesten har utredet eleven og utarbeidet en sakkyndig vurdering
- foreldrene har fått muligheten til å medvirke i arbeidet med sakkyndig vurdering
- skolens vedtak er i samsvar med den sakkyndige vurderingen

Saksbehandleren hos Statsforvalteren har ingen synspedagogisk kompetanse, og dermed heller ingen mulighet til å vurdere om kommunen har tilstrekkelig kompetanse til å utarbeide den sakkyndige vurderingen og om den sakkyndige vurderingen dekker elevens behov.

Dersom alle klagemuligheter er benyttet kan man klage til Sivilombudet. Vi kjenner ikke til noen saker, som omhandler denne systemsvikten, hvor dette har ført frem.

Alternativt kan foreldre kan velge å ikke samtykke til skolens vedtak, men det kan medføre at eleven ikke får tilbud om spesialundervisning.

Nylig behandlet nemnda en sak om en 10 år gammel jente med dysleksi hvor foreldrene har anført at skolen ikke i tilstrekkelig grad tilrettela undervisningen²³. Siden skolens vedtak og tilrettelegging er i samsvar med den sakkyndige vurderingen fikk de ikke medhold, se utdrag fra nemndas uttalelse:

“Nemnda har ikke grunnlag for å overprøve den sakkyndige vurderingen angående de anbefalte tiltakene og konklusjonen om at A ikke skal ha spesialundervisning. Nemnda mener derfor at tiltakene som ble iverksatt i utgangspunktet må anses som egnet til å tilpasse opplæringen til As dysleksi.”

“Nemnda forstår det slik at foreldrene ønsket en tettere oppfølging av A gjennom blant annet spesialundervisning og egen assistentlærer. Nemnda kan ikke se at det var grunn til å oppfylle dette ønsket siden sakkyndigrapporten ikke anbefalte dette. Nemnda legger derfor til grunn at A ikke har krav på spesialundervisning, og at det har vært riktig av kommunen å følge de anbefalingene som ble foreslått innenfor ordinær opplæring. Nemnda legger også til grunn at det er en grense for hvilke tiltak kommunen kan iverksette innenfor det ordinære undervisningstilbudet.

På dette grunnlaget legger nemnda til grunn at det ble iverksatt egnet individuell tilrettelegging av undervisningen og læremidler for A. Nemnda har derfor kommet til at B kommune v/ X skole oppfylte tilretteleggingsplikten overfor A, slik den fremgår av likestillings- og diskrimineringslovens § 21. B kommune v/ X skole har derfor ikke diskriminert A på grunn av funksjonsnedsettelse, jf. § 6.

Uttalelsen er enstemmig.”

Vi konkluderer dermed at det ikke fører frem å klage inn et diskriminerende forhold på bakgrunn av en mangelfull sakkyndig vurdering inn til Diskrimineringsnemnda. Den sakkyndige vurderingen vil definere hva som er nødvendige tilpasninger for å sikre at eleven får et likeverdig utdanningstilbud.

FTBBs kommentarer

Systemsvikt

Det finnes ingen spesialskoler for synshemmede elever. Som alle andre elever, har de kun rett til en skoleplass på sin nærskole. Det følger ingen statlige midler med den synshemmede eleven. Dette medfører at skolen, dvs. rektor, må omprioritere sine tilmålte midler for at de skal kunne gi eleven et likeverdig opplæringstilbud.

I dag er det tilfeldigheter som avgjør om blinde og sterkt svaksynte elever får oppfylt sin rett til likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter. Det avhenger av om kommunen/fylkeskommunen eleven bor i er villig til å gjøre de nødvendige prioriteringene. Av denne grunn er det store variasjoner i utdanningstilbudet som gis til blinde og sterkt svaksynte elever i norsk grunnskole og videregående opplæring.

²³ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - Sak 21/395](https://www.dkn.no/sak/21/395)

Ingen har ansvaret for å etterse om eleven får en egnet individuell tilrettelegging av lærested, undervisning, læremidler og eksamen. Samarbeidsavtalen skal sikre at Statped ivaretar kommunens behov, ikke elevens. Selv i saker hvor synshemmede barn ikke får den tilretteleggingen det har behov for, oppfylles samarbeidsavtalen ved at kommunen/fylkeskommunen føler seg godt ivaretatt av Statpeds rådgivende tjenester.

Når kommunen/fylkeskommunen og skolen ikke har den nødvendige synspedagogiske kompetanse, kan det ikke være opp til dem å definere elevens behov for tilrettelegging. Som tidligere nevnt, mener vi at det er Statped (statlig pedagogisk tjenesten med synspedagogisk kompetanse), som må legge rammene for tilretteleggingen.

Opplæring i grunnleggende ferdigheter

Alle elever trenger opplæring i grunnleggende ferdigheter innen å lese, skrive og regne - dette gjelder også synshemmede elever. For blinde og sterkt svaksynte elever omfatter dette også opplæring i bruken av blindetekniske hjelpemidler. For å kunne gi denne opplæringen på en likeverdig måte, må pedagogene ha kompetanse i arbeidsmetoder innenfor synspedagogikk og i tillegg beherske bruken av blindetekniske hjelpemidler. Opplæring i disse grunnleggende ferdighetene er strengt nødvendig for at elevene skal kunne følge den ordinære klasseromsundervisningen og delta i et inkluderende læringsfellesskap. Det må være fokus på dette fra første skoledag slik at læringsutbyttet i den ordinære undervisningen ikke begrenses av manglende grunnleggende ferdigheter hos eleven.

Manglende kompetanse om universell utforming

Vi opplever at kommunene ikke har tilstrekkelig kompetanse til å forvalte sitt ansvar med å kontrollere og sikre at alle læremidler følger lovpålagte krav om universell utforming. Det er derfor nødvendig med en nasjonal godkjenningsordning av digitale læremidler for å sikre kvaliteten av disse og at de er tilgjengelig for synshemmede elever. Dette vil også være samfunnsøkonomisk.

Myndighetens ansvarsfraskrivelse

Vi har ved flere anledninger henvendt oss til Kunnskapsdepartementet. Vårt samarbeid med likestillings- og diskrimineringsombudet og barneombudet har også resultert i henvendelser til ansvarlige departement. De skriftlige henvendelsene og svarene vi har fått finnes på våre nettsider²⁴. Nedenfor viser vi noen utdrag fra brevene har fått fra Kunnskapsdepartementet.

KD svarer følgende om undervisningssituasjonen for blinde og svaksynte elever:

“Departementet har fått flere henvendelser fra ulike organisasjoner om at tilretteleggingen for blinde elever ikke alltid fungerer som den skal. Vi har også fått innspill om problemstillinger og tiltak, blant annet innspill til lovendringer. Vurderinger departementet gjør om ulike tiltak, for eksempel endring av regelverket for elever med funksjonsnedsettelse, vil være synlig for offentligheten gjennom høringer av lovforslag, samt proposisjoner til Stortinget. Departementet kan ikke forskuttere slike prosesser.”

Om tilgang til læremidler og kompetanse om tilrettelegging sier KD følgende:

“Departementet har plikt til å sørge for at det blir utarbeidet lærebøker og andre læremidler for spesialundervisning, jf. opplæringsloven § 5-9. Dette oppfylles blant annet gjennom Utdanningsdirektoratets tilskudd til utvikling og produksjon av særskilt tilrettelagte læremidler eller universelt utformede læremidler og gjennom arbeidet Statped gjør med lydbøker og punktskriftbøker.”

Kunnskapsdepartementet om den lave etterlevelse av regelverket:

“Både departementet og Statped har nært samarbeid med forlag og læremiddelutviklere. Departementets inntrykk er at forlagene er stadig mer bevisste på at kravene i forskrift om universell utforming gjelder for digitale læremidler. Vi har kontakt med Digitaliseringsdirektoratet, som har ansvar for tilsynet av forskrift om universell utforming av IKT, inkludert digitale læremidler. Det er en del av tilsynsoppgaven også å veilede både produsenter og skoleeiere, slik at de kan oppfylle kravene i forskrift om universell utforming av IKT-løsninger.”

Dette sier KD om ansvaret som ligger hos kommunene og fylkeskommunene:

“Ifølge opplæringsloven, har kommunene og fylkeskommunene ansvar for at elevene har tilrettelagte læremidler, og at opplæringen er tilpasset den enkeltes forutsetninger og behov. Det er også viktig at kommunene / skoler med blinde eller sterkt svaksynte elever har god nok kompetanse om hvordan de kan tilrettelegge opplæringen, og hvilke læremidler, arbeidsformer og metoder de bør velge. Dersom kommunen ikke har egen kompetanse, kan de søke støtte og veiledning fra Statped. Eleven og elevens foresatte kan klage til statsforvalteren, dersom de mener at opplæringen ikke er tilfredsstillende. Det er ikke aktuelt å gjeninnføre et statlig godkjenningsorgan for læremidler.”

²⁴ [Lenke til ftbb.no - Skriftlige henvendelser](https://ftbb.no)

Dette sier KD om inkluderende praksis:

“Vi jobber med at dette støtteapparatet rundt barna og elevene skal fungere bedre, og gjennomfører et stort kompetanseløft for spesialpedagogikk og inkluderende praksis. Som følge av Meld. St. 6 (2019–2020) Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO har mandatet til Statped blitt spisset mot små og særlig spesialiserte fagområder. Læremidler er blant områdene Statped fortsatt skal arbeide med.”

KD om elevens rettigheter gjennom likestillings- og diskrimineringsloven:

“Departementene vil samtidig peke på likestillings- og diskrimineringsloven (Idl.) § 21, som gir elever en rett til individuell tilrettelegging av lærested, undervisning, læremidler og eksamen, nettopp for å sikre likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter. Denne retten supplerer kravene til universell utforming av digitale læremidler, slik at manglende universelt utformede digitale læremidler ikke skal medføre at en elev får kunnskapshull.”

Dette viser at Kunnskapsdepartementet ikke lytter, men svarer med at “vi har et velfungerende system”. Dersom vi opplever at barna våre ikke får likeverdig opplærings- og utdanningsmuligheter kan vi klage til likestillings- og diskrimineringsnemnda. KD hevder at rettighetene gjennom Idl. § 21 forhindrer kunnskapshull dersom skolen benytter læremidler som ikke er universelt utformet. Denne oppfordringen om å klage inn diskriminerende forhold, bør ses i lys av våre dokumenterte saksbehandlingstider hos Diskrimineringsnemnda.

Kort om Diskrimineringsnemnda

På Diskrimineringsnemndas nettsider²⁵ står følgende:

“Diskrimineringsnemnda behandlar saker som vert klaga inn til oss om diskriminering, trakassering, seksuell trakassering og gjengjelding. Det er gratis å få ei sak behandla av nemnda, og partane risikerer ikkje å måtta betala motparten sine sakskostnadar. Partane velgjer sjølv om dei vil bruka advokat. Heile prosessen kan gjennomførast digitalt.

Diskrimineringsnemnda er eit nøytralt organ. Me gjev difor ikkje råd eller konkret rettleiing til nokon av partane.”

Diskrimineringsnemnda gir ikke juridiske råd eller veiledning til noen av partene i en sak. Likestillings- og diskrimineringsombudet kan svare på spørsmål om hvordan lovverket fungerer og gi overordnet juridisk veiledning både før og under klageprosessen

Fagforeninger og interesseorganisasjoner kan representere klager i en klagesak. For å håndtere klagen må fagforeningen/interesseorganisasjonen fremlegge en signert fullmakt som dokumentasjon på at de opptre som partsrepresentant. Nemnda vil da forholde seg til fagforeningen/interesseorganisasjonen.

Det er ikke nødvendig å anskaffe en advokat i forbindelse med klager til Diskrimineringsnemnda. Dersom partene likevel ønsker å benytte advokat, må partene selv dekke utgiftene til dette.

Nemnda har ikke tilstrekkelig kompetanse innen universell utforming av IKT-løsninger og henvender seg til uutilsynet som tester løsningen og oppsummerer sine funn i en IKT-faglig uttalelse.

²⁵ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - Hovedside](https://www.dkn.no/)

Tilsynet for universell utforming av IKT-løsninger (uutilsynet)

Uutilsynet har, med sine 22 ansatte, ansvaret for å følge opp forskriften for universell utforming av IKT-løsninger. Denne forskriften omfatter mange samfunnsområder, blant annet digitale læremidler.

Frem til 2024 jobber uutilsynet med å realisere følgende 3 hovedmål:

- De vil øke etterlevelsen av regelverk for universell utforming av ikt
- De vil være det ledende fagorganet på uu av ikt
- De vil utvikle eit datadrevet tilsyn med digitale prosesser

I 2021 var høyere utdanning et hovedområde. Det ble da gjennomført følgende tilsyn²⁶:

- Tilsynsrapport Tønsberg kommune (app), 2021:5 Tilsynet avdekket brudd på 5 av 6 krav som ble testet.
- Tilsynsrapport Tønsberg kommune, 2021:4. Tilsynet avdekket brudd på 7 av 11 krav som ble testet.
- Tilsynsrapport Unit - Direktoratet For Ikt og Fellestjenester i Høyere Utdanning og Forskning, 2021:3, Tilsynet avdekte brot på 7 av 11 krav som blei testa.
- Tilsynsrapport Universitetet i Bergen, 2021:2, Tilsynet avdekte brot på 8 av 11 krav som blei testa.
- Tilsynsrapport Stiftelsen Handelshøyskolen BI, 2021:1, Tilsynet avdekte brot på 8 av 11 krav som blei testa.

Ved Universitetet i Bergen (UiB) var det den digitale eksamensløsningen som ble testet. UiB klarte ikke å rette alle feilene innen fristen og ble ilagt en dagbot på 150 000 kr. Tilsynet i Tønsberg kommune var av Visma InSchool, både app- og nettversjon ble testet. Her resulterte tilsynet i at appversjonen av Visma InSchool ble oppgradert, mens bruken nettversjonen ble avvirket da leverandøren ikke klarte å rette feilene. De andre to tilsynene har vi ikke innhentet ytterligere informasjon om.

Et år hvor det er ekstra fokus på utdanning gjennomførte uutilsynet kun 5 tilsyn. De avdekket brudd på grunnleggende WCAG-krav i alle sine tilsyn. Dette illustrerer situasjonen vi befinner oss i: Ingen digitale løsninger som benyttes i undervisningssektoren er universelt utformede.

Som nevnt i forrige kapittel, opptrer uutilsynet som faginstans i klager til Diskrimineringsnemnda knyttet til brudd på ldl. § 18 (universell utforming av IKT-løsninger). I 2022 har uutilsynet prioritert å støtte Diskrimineringsnemnda i deres markante økning av antall innklagede digitale læremidler.

I 2022 skulle uutilsynet prioritere tilsyn i grunnskolen, men på grunn av det store antall klager til nemnda har de ikke hatt tid eller ressurser til å gjennomføre sitt hovedmandat - å føre tilsyn med at lovpålagte krav om universell utforming av IKT-løsninger følges.

²⁶ [Lenke til uutilsynet.no - Tilsynsrapporter for 2021](https://uutilsynet.no)

Krav om universell utforming

Mulighet for fritak

Presedens

Vi ser at den innklagede parten ofte argumenterer med at det er en *uforholdsmessig byrde* for virksomheten å tilfredsstille kravene til universell utforming. Et annet mye brukt argument er at løsningen ikke er *hovedløsningen*, men kun et supplement til undervisningen. Dersom innklagede blir hørt på disse påstandene, får de fritak fra kravene om universell utforming.

I noen saker beskriver innklaget part hvordan den blinde eller sterkt svaksynte eleven kan benytte andre verktøy enn resten av klassen. Dette betegnes som *særløsninger*.

April 2020 ble bestillingsappen til Domino's pizza klaget inn til Diskrimineringsnemnda av en blind kunde som ikke kunne benytte appen. I denne saken tok nemnda stilling til begrepene *uforholdsmessig byrde*, *hovedløsning* og *særløsning*. Det henvises derfor til denne saken i våre klagesaker. I dette kapittelet tar vi med noen utdrag fra den offentlige versjonen av nemndas vedtak da denne saken refereres til i våre saker om digitale læremidler. Nemndas offentlige vedtak kan leses i sin helhet på Diskrimineringsnemndas nettsider, sak 20/120²⁷.

Dette kapittelet er den mest teoretiske delen av denne rapporten og vil for mange oppleves som lite nyttig ved første gjennomlesing. Vi velger likevel å ha dette med, siden det er et slikt språk som venter alle som klager til Diskrimineringsnemnda. Vi har gjort vårt ytterste for å forklare hva de ulike sitatene betyr i et mer folkelig språk. Vi har samlet alle relevante lover, inklusiv likestillings- og diskrimineringslovens forarbeider i Vedlegg 2 for å gjøre det lettere for lesere som ønsker å ta en nærmere titt på dette.

Uforholdsmessig byrde

Digitaliseringsdirektoratet kunne frem til 1. februar 2022 gi dispensasjon til kravene om universell utforming av IKT-løsninger.

Likestillings- og diskrimineringsloven § 18 åpner for fritak fra kravene om universell utforming av IKT dersom det anses som en uforholdsmessig byrde for virksomheten. I vurderingen om det foreligger en uforholdsmessig byrde skal det særlig legges vekt på:

- effekten av å fjerne barrierer for personer med funksjonsnedsettelse
- virksomhetens karakter
- kostnadene ved tilretteleggingen
- virksomhetens størrelse og ressurser.

²⁷ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 20/120](https://www.dkn.no/sak/20/120)

I sak 20/120 skriver nemnda følgende i sitt vedtak:

“Det fremgår av likestillings- og diskrimineringsloven § 17 tredje ledd at plikten til universell utforming ikke gjelder utforming eller tilrettelegging som innebærer en “uforholdsmessig byrde” for virksomheten. Loven åpner med dette for en snever unntaksadgang. I denne saken er det avdekket omfattende brudd på minstekravene i forskriften som gjør at det er umulig å gjennomføre bestillingen i appen for personer med nedsatt syn som bruker skjermleser. Feilene gjelder grunnleggende kjernefunksjonalitet i appen og Digitaliseringsdirektoratet har i IKT-faglig uttalelse av 4. desember 2020 uttalt at de ikke anser det som teknisk vanskelig, kostbart eller tidkrevende å rette feilene.

Nemnda tolker loven slik at unntaket i tredje ledd som hovedregel ikke gjelder for IKT-løsningene som er omfattet av kravene i forskrift om universell utforming av IKT-løsninger, det vil si nye IKT løsninger fra 1. juli 2014 og alle IKT-løsninger fra 1. januar 2021.”

Formuleringen “tredje ledd” betyr tredje avsnittet i den refererte paragrafen. Det at unntaksadgang er snever betyr at det skal mye til for at man fritas fra plikten om universell utforming.

Nemnda trekker også frem følgende formulering fra side 325 i forarbeidene (prop. 81L (2016-2017)):

“Det forutsettes at det, i arbeidet med sektorvise lover eller forskrifter, blir vurdert hvilke krav som med rimelighet skal stilles til virksomhetene når det gjelder universell utforming. Den sektorbestemte vurderingen av hvilke krav som kan stilles og når, skal legges til grunn for nemndas vurdering etter § 13. Virksomheten kan ikke pålegges ytterligere krav i medhold av § 13. Samtidig vil det innebære brudd på plikten til universell utforming etter diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 13 hvis sektorreglene ikke er fulgt.”

Vår tolking av dette er at siden det allerede er bestemt at virksomheten (her Dominos Pizza) er omfattet av loven, så kan de ikke hevde at det er en uforholdsmessig byrde å tilfredsstille de lovpålagte kravene. Denne vurderingen ble gjort av myndighetene da virksomheten ble omfattet av regelverket.

Når uutilsynet får i oppgave å utarbeide en IKT-faglig uttalelse blir de blant annet bedt om å vurdere hvor ressurskrevende det er å rette feilene de oppdager. I saken om Domino's Pizza konkluderte uutilsynet med at feilene hverken var kostbare, vanskelig eller tidkrevende å rette. Vi ser tilsvarende formulering i noen av de IKT-faglige uttalelsene vi har innsyn i:

“Tilsynet anser det ikke som teknisk vanskelig eller kostbart å korrigere feilene.”

Ordnett.no, den digitale ordboken fra Gyldendal, skiller seg ut. Her skriver uutilsynet følgende:

“Tilsynet anser disse bruddene som teknisk lite ressurskrevende å rette, men på grunn av omfanget og sidens oppbygging, vil det være tidsmessig og økonomisk middels til svært ressurskrevende å rette feilene.”

Dersom nemnda konkluderer med at feilene blir for omfattende å rette, vil de indirekte belønne leverandørene med de dårligste løsningene. Med dette åpner nemnda opp for at de dårligste løsningene fritas fra plikten til universell utforming grunnet manglende fokus på universell utforming i utviklingsfasen.

Selv om feilene er krevende å rette, kan det ikke anses som en uforholdsmessig byrde vurdert opp mot *“effekten av å fjerne barrierer for personer med funksjonsnedsettelse”*, som i dette tilfellet avgjør om blinde og sterkt svaksynte elever har rett til et likeverdig utdanningstilbud. For å kunne gi elever dette likeverdige utdanningstilbudet, må denne elevgruppen ha tilgang til de samme digitale læremidlene som resten av sin klasse. Dersom det anses som en uforholdsmessig byrde å tilfredsstille regelverket, er det det samme som å si at elever med funksjonsnedsettelse er å anse som en uforholdsmessig byrde for samfunnet. Dersom nemnda åpner opp for at denne gruppen elever ikke skal ha tilgang til de digitale læremidlene staten oppfordrer kommunen å ta i bruk i sin virksomhet, undergraves formålet med likestillings- og diskrimineringsloven.

Hovedløsning

Forskrift om universell utforming av IKT-løsninger § 3-g gir forklaring for hva som menes med hovedløsning:

“Hovedløsning: IKT-løsninger som er en integrert del av den måten virksomheten informerer og tilbyr sine tjenester til allmennheten på og som er knyttet til virksomhetens alminnelige funksjon. Hovedløsning i utdannings- og opplæringssektoren: nettløsninger som er en integrert del av virksomhetens undervisning eller informasjonsformidling, og som virksomheten har innflytelse over.”

I saken om Dominos Pizza er det lett å se at appen er en hovedløsning. Om dette skriver nemnda følgende:

“Dominos Pizza er en privat publikumsrettet restaurantkjede. Via appen gir selskapet kundene informasjon og tilbud om kjøp av pizza. Nemnda legger til grunn at appen er en hovedløsning for Dominos Pizza. Appen retter seg mot allmennheten og salg av pizza er knyttet til virksomhetens alminnelige funksjon. Appen er dermed omfattet av plikten til universell utforming.”

I klagesaker ser vi at innklaget part argumenterer med at læremidlene som er klaget inn ikke er hovedløsninger.

- Hva skal til for at en IKT-løsning er en integrert del av virksomhetens (skolens) undervisning eller informasjonsformidling, og som virksomheten har innflytelse over?

Vår tolkning:

- Alle IKT-løsninger som skolen tar i bruk i undervisningen er omfattet av plikten til universell utforming.
- Alle IKT-løsninger skolen tar i bruk for å formidle informasjon er omfattet av plikten til universell utforming.
- Skolen har innflytelse over IKT-løsningen ved at de kan la være å ta den i bruk.

Det påstås at de er unntatt plikten til universell utforming da det er snakk om læremidler/nettløsninger som benyttes i liten grad eller kun sporadisk, og som virksomheten ikke har innflytelse over.

Det hevdes også at mange digitale læremidler kun er *supplement* til lærebøkene eller lærers undervisningsopplegg. Dette gjelder blant annet Store Norske Leksikon (snl.no). Det er i dag mange kompetansemål i læreplanene som går ut på at elevene selv skal finne fram til informasjon på internettet. At en så viktig kilde som snl.no kun anses som et supplement er vi derfor svært uenige i. Klager har i denne saken derfor bedt om en ny vurdering av om snl.no kan regnes som et supplement eller ikke.

Uansett vil det oppstå situasjoner hvor det benyttes nettsider som ikke er universelt utformede. Vi har derfor bedt om en avklaring fra den aktuelle skolen på hvordan den blinde eleven skal forholde seg til supplementerende digitale læremidler som ikke er universelt utformet. Vi har listet følgende forslag:

1. Skal informasjonen på nettsiden kopieres over i word?
2. Skal eleven bruke opplæring etter oppl. § 2-14 for å lære seg unike teknikker knyttet til hvordan hver enkelt digital ressurs fungerer; altså skal eleven læres kompensere ferdigheter for å omgå problemene knyttet til manglende universell utforming?
3. Skal eleven gå glipp av innholdet?
4. Skal skolen velge universelt utformede digitale ressurser slik at den synshemmede eleven kan delta på like vilkår som sine medelever?

Vi har per 22.10.2022 ikke fått en avklaring på denne viktige problemstillingen.

Særløsning

Særløsninger, altså at den synshemmede eleven benytter andre løsninger enn de andre elevene, er en gjenganger i sakene vi har klaget inn.

I saken om bestillingsappen mente Dominos Pizza at siden det også er mulig å bestille pizza ved å ringe, trengte ikke appen å være universelt utformet. Dominos Pizza fikk ikke fritak fra kravene selv om det finnes alternative løsninger, se utdrag fra Nemndas vedtak nedenfor:

“I tillegg til bestilling av pizza via appen og selskapets nettsider (IKT-løsninger), opplyser Dominos Pizza at de har en alternativ løsning med bestilling per telefon som personer med nedsatt syn kan benytte. Til dette vil nemnda bemerke at kravene til universell utforming av hovedløsningen gjelder uavhengig av om det er etablert en slik alternativ løsning. Reglene om universell utforming bestemmer at tilgjengelighet

skal sikres gjennom hovedløsningen, fremfor at det benyttes særløsninger for å tilrettelegge for personer med funksjonsnedsettelse.”

Vi ser mange eksempler på at særløsninger benyttes i undervisningssammenheng. For eksempel ser vi lærere som kopierer tekst ut fra digitale læremidler og gjør informasjonen tilgjengelig for den blinde eleven i Word-dokumenter, for å omgå problemet med manglende universell utforming. Slike særløsninger strider med intensjonen/formålet til likestillings- og diskrimineringsloven.

Kommuners/fylkeskommuners holdninger til uu

Vår erfaring er at skoleeiere er mer opptatt å ikke bli felt for diskriminering enn å selv kontrollere om de digitale løsningene de benytter i undervisningen er universelt utformede og gi en ærlig tilbakemelding. I dette avsnittet tar vi med noen utvalgte utdrag fra skoleeiers tilsvarende på våre klager.

Én kommune mener at det er greit at den blinde eleven ikke får delta i de sosiale aktivitetene skolen arrangerer:

“Vi registrerer videre at klager også ser ut til å mene at [digitalt verktøy] benyttes i sammenhenger hvor fokuset er å ha det moro, og ikke nødvendigvis i det som kan karakteriseres som undervisningssituasjoner.”

En annen kommune mener rett og slett at eleven er en uforholdsmessig stor byrde og at dette kvalifiserer til fritak fra lovbestemmelsen om universell utforming av digitale læremidler:

“Kommunen mener at det under enhver omstendighet vil innebære en uforholdsmessig stor byrde for kommunen, dersom plikten til universell utforming skal anses å gjelde for de digitale læremidlene.”

Forlagenes holdninger til uu

Forlagene gir uttrykk for at det er vanskelig å forholde seg til minstekravene til universell utforming av IKT-løsninger siden disse kravene opprinnelig ble laget for å sikre universell utforming av nettsider.

Forlagsbransjen sier det er vanskelig å tolke hvordan de skal tolke kravene til å gjelde for sine løsninger.

For å illustrere forlagenes holdninger har vi valgt å vise til sitater fra deres uttalelser:

“WCAG-kravene er retningslinjer som gir rom for tolkning.”

“Fullstendig etterlevelse av samtlige krav kan potensielt gi mindre motiverende læremidler”

“Arbeidet med å tilrettelegge for universell utforming er en pågående, dynamisk prosess. Det er et krevende og spesielt felt som ofte krever inngående kjennskap til brukerscenarier.”

“Kravene er ikke alltid entydige, og for utdanningsformål er det flere problemstillinger. Noen oppgavetyper vil ikke egne seg for f.eks. blinde/svaksynte brukere. Spesielt innenfor matematikk. Da må det kunne tilbys alternative løsninger, og det er uavklart om det er alle produsenter som skal tilby dette, eller om det skal overlates til Statped eller andre. Vi må også unngå å komme i en situasjon hvor vi fjerner oppgaver som vil fungere for seende brukere, selv om disse enkeltstående oppgavene ikke vil passe for spesielle brukergrupper. Lovskravet er at de alminnelige funksjonene skal brukes av flest mulig, noe som innebærer at det ikke kan fastslås at det foreligger diskriminering når det foreligger kontinuerlig teknisk utviklingsarbeid for å sikre alternativer for spesielle brukergrupper.”

“Bransjen erkjenner utfordringene, og har opprettet en egen komité i Standard Norge for å komme frem til beste praksiser. Dette illustrerer noe av kompleksiteten. Her er ulike brukergrupper som Norges blindforbund og Dysleksi Norge representert, sammen med Statped, Utdanningsdirektoratet og representanter fra læremiddelbransjen. Arbeidet startet i vinter og de første resultatene vil foreligge til kommende årsskifte, og vil gi økt forståelse for hvordan kravene til universell utforming av IKT-løsninger bør løses for digitale læremidler. Altså er situasjonen slik at det per i dag ikke foreligger en etablert og entydig forståelse og praksis for hvordan samtlige krav til universell utforming skal gjennomføres for digitale læremidler.”

“Digitale læremidler løser ikke læringssituasjonen alene. Barn som skal lære seg å bruke ulike tekniske hjelpemidler, som en skjermleser, i tillegg til innholdet, vil ofte ha en mer krevende læringssituasjon enn andre barn selv om læremidlet er universelt utformet. Både det å lære seg et teknisk verktøy, få tilgang til innholdet gjennom dette verktøyet og ikke i opprinnelig form, og i tillegg lære det som blir presentert, er krevende.”

Retten til individuell tilrettelegging

Retten til individuell tilrettelegging for elever og studenter er beskrevet i ldl. § 21. Utover kravet til universell utforming har altså elever og studenter med funksjonsnedsettelse ved skole- og utdanningsinstitusjoner rett til egnet individuell tilrettelegging av lærested, undervisning, læremidler og eksamen, for å sikre likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter.

Innklagede parter har hevdet at retten til individuell tilrettelegging er motstridende med plikten til universell utforming av IKT-løsninger, og hevdet at det er vanskelig å tolke hvilket regelverk som er førende.

Til det svarer utdanningsdirektoratet følgende:

“Det er ikkje motstrid mellom regelverket om universell utforming og regelverket om tilpassa undervisning/rett til tilrettelagt undervisning. Utdanningsdirektoratet har kome fram til følgjande:

- *Det ikkje er eit krav om at det digitale læremiddelet faktisk kan brukast av alle elevar eller at det er så universelt utforma som mogeleg. Det er tilstrekkeleg at det digitale læremiddelet er i samsvar med den tekniske standarden.*
- *Sjølv om skuleeigaren har oppfylt plikta si til universell utforming vil vedkomande likevel ha plikt til individuelle tilpassingar der det digitale læremiddelet ikkje er tilgjengeleg for den enkelte eleven.*
- *Å leggje opp til tilgjengelegheit gjennom individuelle tilpassingar utan å samtidig sørge for universelt utforma digitale læremiddel vil derimot vere i strid med plikta til og grunntanken bak universell utforming, med mindre tiltaket ville vere ei uforholdsmessig byrde for verksemda.”*

Videre skriver Utdanningsdirektoratet følgende om skoleeiers plikt til å tilrettelegge utover universell utforming:

“Ettersom universelt utforma digitale læremiddel som følge av tekniske og lovmessige begrensingar kan være utilgjengelege for enkelte elevar, er det behov for å supplere reglane om universell utforming med reglar om rett og plikt til individuelle tilpassingar. Sjølv om skuleeigaren har oppfylt plikta si til universell utforming vil vedkomande altså likevel ha plikt til individuelle tilpassingar der det digitale læremiddelet ikkje er tilgjengeleg for den enkelte eleven.”

Igjen gjelder retten dersom det ikke innebærer uforholdsmessig byrde, men unntaksadgangen er også her snever.

Klageprosessen i Diskrimineringsnemnda

Lavterskeltilbud

Våre erfaringer

Diskrimineringsnemnda skal være et lavterskeltilbud og et reelt alternativ til de ordinære domstolene. Det er gratis å bringe en sak inn for nemnda og det skal ikke være nødvendig å engasjere en advokat. Når det gjelder bevisbyrden i saker som omhandler likestillings- og diskrimineringsaker med påståtte brudd på ldl. §§ 17 og 18 (universell utforming) og § 21 (tilrettelegging) gjelder diskrol. § 37:

“Diskriminering skal anses å ha skjedd hvis det foreligger omstendigheter som gir grunn til å tro at diskriminering har skjedd, og den ansvarlige ikke sannsynliggjør at diskriminering likevel ikke har skjedd.”

Dette betyr at dersom det er tvil, skal dette komme klager til gode.

Både nemnda og kommunen/fylkeskommunen benytter et juridisk språk som er krevende å forstå. I tillegg opplever vi at kommunen/fylkeskommunen ikke kun forholder seg til lovteksten, men også referer til forarbeidene til loven. Dette medfører at vi som foreldre blir nødt til å sette oss inn i både lovverket og intensjonen med lovverket slik det er beskrevet i forarbeidene. Stadig utsatte frister gjør saksbehandlingstiden unødvendig lang - ofte opp mot 500 dager. Å klage til nemnda blir dermed en energi- og tidkrevende prosess som man ikke kan forvente at en vanlig borger mestrer og prioriterer.

På toppen av det hele ser vi at saker avsluttes når nemnda mener det er *sannsynliggjort* at diskrimineringen har opphørt. Dette skjer uten at hverken uutilsynet bekrefter at løsningen er universelt utformet eller innklagede kan dokumentere at IKT-løsningen i sin helhet er universelt utformet, jf. forskriften om universell utforming av IKT-løsninger.

Saker har også blitt avsluttet uten at klager har fått innsyn i den avsluttende dialogen mellom nemnda og innklagede. Dette har ført til at saker har blitt avsluttet på feil grunnlag av nemndsleder, og de har måttet bli begjært gjenopptatt av klager.

Alle disse forholdene fører til at vi ikke opplever Diskrimineringsnemnda som et lavterskeltilbud for å klage inn diskriminerende forhold. Vi opplever heller ikke at det å klage til nemnda er et virkemiddel som stopper den pågående diskrimineringen av våre barn. I de fleste tilfeller vil det å klage inn kommunen/fylkeskommunen til nemnda føre til at samarbeidet mellom skole og hjem forverres. Dette er en uholdbar situasjon å stå i når saksbehandlingstiden hos nemnda er 18-24 måneder.

Innklaget part er ofte ikke villig til å finne en løsning for å bedre tilretteleggingen for eleven før det er tatt en avgjørelse i diskriminerings-spørsmålet hos nemnda. Innklagere har også opplevd å få redusert antall møter/dialog mellom skole og hjem, og at pedagoger velger å ikke følge opp eleven lengre som følge av klagesaker i nemnda. Dette oppleves som en gjengjeldelse av klagen, og er svært belastende.

Våre forslag til forbedringer

Siden prosessen med å klage inn diskriminerende forhold til diskrimineringsnemnda ikke oppleves som et lavterskeltilbud, snarere som en svært omfattende og tidkrevende prosess, frykter vi at det er mange som velger å ikke klage inn diskriminerende forhold.

For at dette skal fremstå som et lavterskeltilbud for de som diskrimineres må:

- saksbehandlingstiden reduseres betraktelig
- klager gis gratis juridisk bistand
- diskrimineringen må opphøre innen saken avsluttes
- den diskriminerte må få en økonomisk kompensasjon for uretten som er gjort og oppleve å komme bedre ut av å ha vunnet en diskrimineringssak

Saksbehandlingstid

Våre erfaringer

Nemnda er nøytral i sin saksbehandling og tar ikke initiativ til å innhente spesifikke opplysninger for å få saker bedre opplyst, bortsett fra klager på uu hvor nemnda innhenter en IKT-faglig uttalelse fra uutilsynet. For å vinne frem i en sak er det derfor av stor betydning hvordan man som klager velger å fremlegge og begrunne sine påstander om diskriminering.

Brudd på retten til tilrettelagt undervisning anses ikke som alvorlig nok til at nemnda velger å hastebehandle disse sakene. I våre saker ser vi at sekretariatet fokuserer på å få saken godt opplyst, noe som går på bekostning av klagers behov for en rask avgjørelse i diskrimineringsspørsmålet. I alle sakene gir sekretariatet innklaget part stadig utsatte frister uten at det, slik vi ser det, foreligger noen annen grunn enn at innklaget part, altså kommunen/fylkeskommunen, ikke har prioritert arbeidet slik at de kan gi sitt tilsvarende innen den opprinnelige fristen.

Vi forstår at saken må bli tilstrekkelig opplyst, men § 5 i forskrift om universell utforming av IKT-løsninger sier følgende:

“Virksomhet som har ansvar etter forskriften, skal kunne dokumentere at kravene er overholdt.”

Av den grunn er det uforståelig at innklaget part får mer enn 3 uker på å komme med tilsvarende på brudd på forskriften. At denne dokumentasjonen ikke allerede foreligger er i seg selv å anse som et brudd. Når innklaget part ikke kan fremskaffe denne informasjonen i løpet av 3 uker, bør saken umiddelbart sendes til uutilsynet slik at de kan starte arbeidet med sin IKT-faglige uttalelse.

Tabellen nedenfor viser hvor mange dager saken er hos de ulike partene i klagen på Kikora, hvor den saksbehandlingstiden så langt er oppe i 511 dager (nøkkeltallene er synstolket nedenfor tabellen).

Dato	Hos klager [dager]	Hos innklaget [dager]	Hos nemnda [dager]	Hos uutilsynet [dager]
29.05.2021	0			
08.06.2021			10	
17.06.2021			9	
29.06.2021			12	
20.07.2021		21		
31.08.2021		42		
03.09.2021			3	
06.09.2021			3	
22.12.2021				107
12.01.2022			21	
26.01.2022	14	14		
07.02.2022		12		
10.02.2022			3	
28.02.2022			18	
14.03.2022	14	14		
28.03.2022			14	
05.04.2022			8	
16.05.2022			41	
01.08.2022		77		
10.08.2022			9	
15.09.2022				36
16.09.2022			1	
23.09.2022			7	
25.09.2022	2			
07.10.2022			12	
22.10.2022			15	
SUM	30 (6%)	180 (33%)	186 (35%)	143 (27%)

Saken har vært:

- 30 dager (6%) hos klager
- 180 dager (33%) hos innklaget
- 186 dager (35%) hos Diskrimineringsnemnda
- 143 dager (27%) hos uutilsynet

Våre forslag til forbedringer

Diskrimineringsnemnda har mulighet til å hastebehandle saker, og vi har anmodet nemnda om å hastebehandle alle saker som omhandler manglende universell utforming av digitale læremidler²⁸. Vi har ikke sett at henvendelsen vår er tatt til følge i noen av våre saker.

Vi vil minne Diskrimineringsnemnda om at de er forpliktet å vektlegge barnets beste i alle sine beslutninger i saksbehandlingen, og med det anerkjenne behovet for en rask avklaring i diskrimineringssspørsmålet i saker som omhandler barns rett til en likeverdig utdanning.

Vi opplever at det går mer enn 1.5 år før konklusjonen foreligger. I hele denne perioden har den blinde eller sterkt svaksynte eleven stått uten et likeverdig utdanningstilbud. Først når diskrimineringen opphører, kan den blinde eleven kreve endringer og starte på den lange og omfattende prosessen med å ta igjen tapt læring.

Hvor lenge er det rimelig at barna våre skal vente på å få:

- 1. tilgang til læremidler?**
- 2. et likeverdig opplæringstilbud?**

Juridisk bistand

Våre erfaringer

Likestillings- og diskrimineringsombudet kan bistå med tolkning av lovverket, men de vil aldri kunne sette seg inn i sakens dokumenter og bidra med å utarbeide kommentarer og svar til informasjonen fremlagt av kommunen/fylkeskommunen.

Nemnda gjør ingen egne undersøkelser i hva som er sakens faktum, så saken avgjøres i stor grad av hvor godt partene evner å fremlegge sin side av saken. Både nemnda og kommunen/fylkeskommunen bruke et juridisk språk som, i mange tilfeller, er vanskelig å forstå for en vanlig borger.

Det er ikke lagt opp til juridisk bistand for parten som klager inn en sak til Diskrimineringsnemnda. Det er mulig for partene å benytte seg av advokat, men ingen av partene vil få dekket disse utgiftene. Dette gjelder uavhengig av utfallet i saken²⁹.

I våre saker, hvor kommuner/fylkeskommuner er klaget inn, ser vi at jurister svarer, på klagers påstander, på vegne av kommunen/fylkeskommunen. Av den grunn blir arbeidet

²⁸ [Lenke til ftbb.no - Brev til Diskrimineringsnemnda, 2022.06.22](#)

²⁹ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - Ofte stilte spørsmål](#)

med å sette seg inn i lovtekster, og forarbeider til lovtekster, svært omfattende selv i saker hvor klager i utgangspunktet har en sterk bevisførsel for sine påstander om diskriminering.

Våre erfaringer er dessverre at innklaget part kommer langt med udokumenterte påstander, og at de bevisst benytter et uklart språk og uklare formuleringer for å villedde nemnda når de svarer ut påstandene om lovbrudd.

Våre forslag til forbedringer

Våre medlemmer har savnet en likeverdig tilgang til juridisk støtte. I alvorlige saker, som blant annet brudd på ldl. § 21 (tilrettelagt undervisning), ser vi det som en nødvendighet at foreldre, som klager på vegne av sine mindreårige barn, får gratis juridisk bistand for å føre sin sak hos Diskrimineringsnemnda.

Oppreisning og erstatning

Våre erfaringer

Når det kommer til krav om oppreisning og erstatning kommer det frem av ldl. § 38 at

“den som er blitt behandlet i strid med; b) reglene om individuell tilrettelegging i §§ 20 til 23, kan kreve oppreisning og erstatning.”

Noen av klagene vi har innsikt i har fremsatt et krav på 50 000 kr. Dette er ansett som en symbolsk sum, for verdien av tapt utdanning og tap av inntekt, siden flere av våre medlemmer ser seg nødt til å jobbe redusert for å ivareta barna våre når systemet svikter.

Diskrimineringsnemnda har ikke myndighet til å benytte denne bestemmelsen. Dette reguleres av diskrol. § 12. For å få en eventuell oppreisning, eller erstatning, må man gå til sak mot kommunen/fylkeskommunen. Ingen av våre klagere har til nå valgt å ta dette steget, da det er stor usikkerhet knyttet til hvordan en slik sak vil bli behandlet av rettsvesenet. Det å bringe en sak inn for rettsvesenet vil selvfølgelig også bære med seg en stor økonomisk risiko.

Det er verdt å bemerke at saksbehandlingstiden i nemnda er mer enn 1,5 år. Det sitter derfor langt inne hos klager og bruke ytterligere tid for å få en sak endelig avgjort.

Våre forslag til forbedringer

Det å frata noen retten til et likeverdig utdanningstilbud bør få minst like store økonomiske konsekvenser som i saker om arbeidsrett. Vi mener at Diskrimineringsnemndas mandat til å treffe vedtak om oppreisning og erstatning må utvides slik at det også gjelder brudd på ldl. § 21 (rett til individuell tilrettelegging for elever og studenter).

Dersom dette ikke endres vil dette si at samfunnet samtykker til at personer med nedsatt funksjonsevne er mindre verdt og at de ikke har rett til å bidra i samfunnet på lik linje med andre.

Diskrimineringen stanses ikke før det får konsekvenser for den som diskriminerer. Det enkleste virkemiddelet vil være å ilegge den ansvarlige for diskrimineringen økonomiske sanksjoner. Dette vil kunne gi positiv effekt i enkeltsaker, og virke skjerpene mot fremtidig diskriminering.

Uutilsynets rolle i klagesaker

Våre erfaringer

I klagesaker knyttet til universell utforming av IKT-løsninger, ber Diskrimineringsnemnda uutilsynet om å svare på følgende spørsmål:

- Er løsningen omfattet av forskrift om universell utforming av IKT-løsninger?
- I så tilfelle: foreligger det brudd på kravene i forskriften som medfører at eleven ikke kan bruke løsningen ved hjelp av sine hjelpemidler?
- Hvor ressurskrevende (teknisk/økonomisk/tidsmessig) vurderer tilsynet at det vil være å rette eventuelle feil slik at løsningen oppfyller kravene i forskriften? Angi gjerne ved bruk av skala; lite ressurskrevende – middels ressurskrevende – svært ressurskrevende?

Basert på denne forespørselen tester uutilsynet et begrenset antall kriterier. De valgte kriteriene er basert på klagers påstander om brudd. Vi ser at uutilsynet, i sine IKT-faglige uttalelser, presiserer at deres oppgave er å se om det foreligger brudd:

“For å ta stilling til om det foreligger brudd på kravene i regelverket, har tilsynet testet løsningen. Vi har avgrenset testen og tema til de forhold som er relevante for klagen.”

I alle våre klagesaker er bruddene av en slik karakter at uutilsynet alltid anbefaler at det gjøres en helhetlig gjennomgang av IKT-løsningen, for å sikre at minstekravene til universell utforming innfris. Nemnda følger ikke denne anbefalingen. De mener det er tilstrekkelig at de påpekte bruddene rettes, for at diskrimineringen skal opphøre. Dette fremkommer av varslene om mulig pålegg om retting som de sender til innklaget part:

“Et eventuelt pålegg om retting i denne saken vil kunne gå ut på at [innklaget part] må rette avdekkede feil ved [digitalt læremiddel], slik at forskriftskravene til universell utforming av IKT oppfylles, jf. IKT-faglig. Retting vil i så fall måtte skje innen en gitt frist som fastsettes av nemnda.”

Når nemnda senere i prosessen fatter sitt endelige vedtak, pålegger de at feil rettes med den hensikt at diskrimineringen opphører:

*“Nemndas vurdering er at det er nødvendig å pålegge retting **for å sikre at diskrimineringen opphører.**”*

Det er ikke tilstrekkelig at feilene som dokumenteres i den IKT-faglige uttalelsen rettes, for å sikre at diskrimineringen opphører. I alle våre klagesaker, om manglende universell

utforming av IKT-løsninger, fatter Diskrimineringsnemnda sitt endelige vedtak på et ufullstendig grunnlag. Dette er en alvorlig feil.

Våre forslag til forbedringer

Tilsynet for universell utforming av IKT-løsninger har en “risikobasert tilsynsstrategi”, altså at de fører tilsyn hvor det er stor risiko for at regelverket brytes. Våre klager viser at dagens læremidler i liten grad samsvarer med kravene til universell utforming. Det er derfor behov for en betydelig økning i uutilsynets bevilgninger slik at de får gjennomført flere tilsyn.

I tillegg mener vi at ressursene i uutilsynet ikke benyttes på en hensiktsmessig måte. Det store antallet klager hos nemnda beslaglegger en betydelig andel av uutilsynets ressurser og begrenser deres mulighet til å gjøre egne tilsyn. Saker som omhandler brudd på forskriften om universell utforming av IKT-løsninger må håndteres på en mer effektiv måte.

Vi foreslår derfor at uutilsynet får ansvaret med å følge opp disse sakene, og at de starter med å kreve fremlagt og deretter gjennomgå dokumentasjonen på universell utforming, jf. § 5 i forskrift for universell utforming av IKT-løsninger. Dersom dokumentasjonen ikke holder et forventet nivå av kvalitet, eller uutilsynet finner brudd ved å gjennomføre stikkprøver, må det engasjeres en uavhengig tredjepart med kompetanse på universell utforming. Denne tredjeparten må få i oppdrag å ta en helhetlig gjennomgang av løsningen. Hvis den helhetlige gjennomgangen dokumenterer brudd, må uutilsynet kunne pålegge retting og ilegge innklaget part en betydelig bot for å ha brutt regelverket. Dersom bruddene ikke er rettet innen en rimelig frist, må tilsynet ilegge dagbøter frem til løsningen er universelt utformet. Utgiftene knyttet til den uavhengige kontrollen, utført av en tredjepart, må selvsagt tilfalle den innklaget part.

Først når uutilsynet rapporterer til nemnda at løsningen er universelt utformet, kan saken avsluttes. En slik ordning krever at uutilsynets midler og ressurser styrkes betydelig.

Nødvendige tiltak for å sikre at diskrimineringen opphører

Våre erfaringer

I følge diskrimineringsombudslovens § 11, kan nemnda:

“(...) pålegge stansing, retting og andre tiltak som er nødvendige for å sikre at diskriminering, trakassering, instruks eller gjengjeldelse opphører, og for å hindre gjentakelse. Nemnda kan sette en frist for oppfyllelse av pålegget.”

Vår erfaring er at de digitale løsningene som er ferdigbehandlet i Diskrimineringsnemnda, fremdeles er langt unna noe som kan ligne på å være universelt utformet.

Dersom innklaget part ikke kan sannsynliggjøre at alle feil er rettet innen saken behandles i nemnda, vil nemnda gi et pålegg om å rette feilene. Det er viktig å være klar over at dette kun innebærer å rette de konkrete feilene som ble påpekt i uutilsynets opprinnelige IKT-faglige uttalelse. I praksis betyr dette at dersom uutilsynet påpekte at én konkret figur manglet alternativ tekst, og denne figuren rettes til å ha en tekstforklaring, er feilen rettet. Det

generelle problemet med at bilder i IKT-løsningen mangler tekst, blir ikke gjennomgått og rettet.

Vi ser også at Diskrimineringsnemnda avslutter saker når de selv mener det er *sannsynliggjort* at løsningen tilfredsstillende minstekravene til universell utforming. Det er altså ingen automatikk i at uutilsynet kontaktes for å kontrollere at dokumentasjonen for retting, sendt inn fra klager, faktisk stemmer.

Diskrimineringsnemnda har til nå ikke fulgt det faglige rådet fra uutilsynet om at innklaget part bør foreta en helhetlig gjennomgang av IKT-løsningen for å sikre at diskrimineringen opphører.

Våre forslag til forbedringer

Vi sendte et brev til Diskrimineringsnemnda³⁰ (22.06.2022) med følgende budskap:

“Basert på våre erfaringer anmoder vi at Diskrimineringsnemnda hastebehandler saker som omhandler blinde elevers tilgang til læremidler. I tillegg må vedtaket nemnda fatter samsvare med anbefalingen i den IKT-faglige uttalelsen slik at det gjøres en helhetlig gjennomgang av at alle lovpålagte krav er tilfredsstillende. Nemnda kan ikke avslutte saken før innklaget part fremlegger dokumentasjon på at alle krav er overholdt.

Vi tar gjerne et møte for å diskutere tiltak som bedre ivaretar klager i klagesaker vedrørende manglende universell utforming av digitale læremidler som benyttes i skolen.”

I sitt svar³¹ sier nemnda at de takker for engasjementet og at de tar innspillene våre med seg i det videre arbeidet.

Selv om uutilsynet konkluderer med at et læremiddel bryter lovpålagte krav, blir ikke andre kommuner/fylkeskommuner som benytter det samme læremiddelet informert. Vi mener derfor det er hensiktsmessig om både Diskrimineringsnemnda og uutilsynet får myndighet til å pålegge leverandøren, som drifter løsninger som bryter med regelverket, å varsle alle sine brukere om at deres produkt ikke tilfredsstillende lovpålagte krav om universell utforming.

Dersom nemnda skal oppnå sitt mål om at diskrimineringen skal opphøre, må de be uutilsynet om å besvare følgende spørsmål:

- Er løsningen omfattet av forskrift om universell utforming av IKT-løsninger?
- I så tilfelle:
 - Kan kommunen/fylkeskommunen fremlegge dokumentasjon på at løsningen er universelt utformet, jf. § 5 i forskriften?
 - Foreligger det brudd på kravene i forskriften som medfører at eleven ikke kan bruke løsningen ved hjelp av sine hjelpemidler?

³⁰ [Lenke til ftbb.no - Brev til Diskrimineringsnemnda, 2022-06-22](#)

³¹ [Lenke til ftbb.no - Svar fra Diskrimineringsnemnda, 2022-06-24](#)

Det å kreve at kommune/fylkeskommune fremlegger dokumentasjon på universell utforming, vil sørge for en helhetlig gjennomgang av IKT-løsningen.

Lovens virkeområde kan ikke begrenses av klagers funn av manglende universell utforming i IKT-løsningen. Løsningen kan først hevdes å være universelt utformet når alle 35 WCAG-krav (minstekravet) er oppfylt. Kun på den måten kan diskrimineringen opphøre.

Godkjenningsordning av digitale læremidler

Våre erfaringer

I klagen vi har fulgt i Diskrimineringsnemnda kommer kravene til universell utforming overraskende på de kommunene/fylkeskommunene vi har klaget inn. Dette viser at kommunene ikke har tilstrekkelig innkjøpskompetanse til å etterse at krav om universell utforming er tilfredsstilt.

Vi har til gode å se ett eneste digitalt læremiddel som er universelt utformet. Det virker ikke som om at læremiddelbransjen eller kommunene/fylkeskommunene har noen umiddelbare planer om å gjennomføre en helhetlig gjennomgang av IKT-løsningene de tilbyr, for å etterse at lovpålagte krav er tilfredsstilt. Først når uutilsynet gjennomfører et tilsyn eller det digitale læremiddelet blir klaget inn til Diskrimineringsnemnda, aksjonerer innklaget part og utviklerne.

Det kan ikke være slik at prosessen, for å få på plass universelt utformede digitale læremidler, ene og alene skal drives frem av foreldre som klager på vegne av sine barn.

Våre forslag til forbedringer

Som tidligere nevnt, ble den nasjonale godkjenningsordningen for læremidler avskaffet i 2000. De IKT-faglige uttalelsene fra klagen viser at digitale læremidler i liten grad samsvarer med de lovpålagte minimumskravene for universell utforming. Det er derfor nødvendig at det innføres en nasjonal godkjenningsordning som etterser at de digitale løsningene som benyttes i skolen tilfredsstiller lovpålagte krav. En slik ordning vil ivareta universell utforming på lik linje som FEIDE i dag ivaretar brukernes personvern.

Fram til en nasjonal godkjenningsordning kommer på plass, må vi enes om at de digitale læremidlene ikke er universelt utformet og derfor ikke bør benyttes av blinde og sterkt svaksynte elever.

Det bør også etableres en oversikt over hvilke læremidler som er tilgjengelige med blindetekniske hjelpemidler, samt lages en brukermanual som beskriver hvordan skoler og elever kan benytte disse løsningene. Statped bør ha denne oversikten og kunne tilby støtte og veiledning i bruken av den digitale løsningen, frem til en godkjenningsordningen av digitale læremidler er på plass.

Klageprosessens faser

Brudd på ldl. §§ 18 og 21

Vi mener at brudd på likestillings- og diskrimineringsloven § 18 (universell utforming av IKT) også medfører brudd på likestillings- og diskrimineringsloven § 21 (rett til individuell tilrettelegging for elever og studenter).

I dette kapittelet bruker vi mange referanser til gjeldende lovverk. For å gjøre det enklere for leseren å sette seg inn i lovteksten, har vi oppsummert de mest relevante paragrafene i Vedlegg 2. Vi har også tatt med noen relevante utdrag fra forarbeidene til likestillings- og diskrimineringsloven.

Saksgangen er enkelt forklart på Diskrimineringsnemndas nettsider³². Saker som omhandler brudd på likestillings- og diskrimineringsloven § 18 har et litt mer omfattende forløp siden uutilsynet benyttes som faglig instans.

Klageprosessens ulike faser

Fase 0: Utforming av klage

Før du klager til nemnda bør du henvende deg til kommunen og etterspørre dokumentasjon på at skolens valgte digitale læremidler tilfredsstiller lovpålagte krav om universell utforming. Kommunen/fylkeskommunen skal ha denne dokumentasjonen tilgjengelig, jf. § 5 i forskrift om universell utforming av IKT-løsninger. FTBBs nettsider har et eksempel på en slik henvendelse³³. Dersom kommunen ikke fremskaffer denne informasjonen innen rimelig tid (3 uker), er det på tide å sende en klage til Diskrimineringsnemnda.

Klagen må inneholde følgende informasjon:

- Skolen eleven går på
- Navnet på læremiddelet
- Faget eller fagene hvor læremiddelet benyttes
- Hvilke blindetekniske hjelpemidler som benyttes (leselist, type skjermleser osv.)
- For internett må man oppgi hvilken nettleser man bruker
- Type datamaskin, MAC eller PC
- Type læringsbrett, som f.eks. iPad
- Beskrivelse av hva som ikke fungerer, gjerne med referanse til WCAG-krav (se liste nedenfor)
- Referere til brudd på ldl. §§ 18 og 21

Klagen sendes så inn via et elektronisk skjema på Diskrimineringsnemndas nettsider.

³² [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - Om saksgangen](#)

³³ [Lenke til ftbb.no - Henvendelse til skoleledelsen](#)

Basert på vår erfaring har vi oppsummert noen typiske krav, også omtalt som suksesskriterier, som ikke er oppfylt:

Suksesskriterier	Nivå	KORT FORTALT
1.1.1: Ikke-tekstlig innhold	Nivå A	Gi brukeren et tekstalternativ for innhold som ikke er tekst
1.3.1: Informasjon og relasjoner	Nivå A	Ting skal være kodet som det ser ut som.
1.3.2: Meningsfylt rekkefølge	Nivå A	Presenter innhold i en meningsfull rekkefølge.
1.4.5: Bilder av tekst	Nivå AA	Bruk tekst i stedet for bilder av tekst.
2.1.1: Tastatur	Nivå A	All funksjonalitet skal kunne brukes kun ved hjelp av tastatur.

WCAG-kravene er ytterligere beskrevet i vedlegg 3.

Fase 1: Avklaring av klagen

Det er sekretariatet i Diskrimineringsnemnda som forbereder saken til behandling i nemndmøte.

Etter at klagen er sendt inn, ser sekretariatet gjennom klagen og kontrollerer at det som klages på er innenfor Diskrimineringsnemndas mandat og at de har fått alle nødvendige opplysninger fra klager. Sekretariatet tar kontakt med klager dersom de trenger ytterligere informasjon.

Når sekretariatet har fått all nødvendig informasjon fra klager, og det er konkludert med at saken skal behandles av nemnda, sender de saken videre til innklaget part (i vårt tilfelle kommunen/fylkeskommunen). I utgangspunktet får innklaget part 2-3 uker på å kommentere klagers påstander. Vår erfaringer er at kommunene/fylkeskommunene alltid ber om flere utsettelse og at disse alltid innvilges av sekretariatet.

Kommunen/fylkeskommunen tar så kontakt med skolen for å kontrollere at læremidlene som er klaget inn benyttes ved skolen. I tillegg er det naturlig at kommunen/fylkeskommunen tar kontakt med leverandøren av det innklagede digitale læremiddelet, og ber om deres status i forhold til universell utforming.

Fase 2: IKT-faglig uttalelse

Når kommunens tilsvar foreligger, sendes saken videre til uutilsynet som utarbeider en IKT-faglig uttalelse. Uutilsynet tester kun et utvalg av de lovpålagte kravene. Utvalget baseres på hvilke brudd som påpekes i klagen. Det er derfor en fordel at klagen beskriver problemene så presist som mulig, gjerne i form av en demonstrasjonsvideo. Resultatene oppsummeres i en IKT-faglig uttalelse. Dersom uutilsynet finner brudd på WCAG-krav, blir disse listet opp og ofte dokumentert med bilder av kildekoden som viser hvor feilene oppstår.

I vedlegg 1 av rapporten presenterer vi en fullstendig oversikt læremidlene våre medlemmer har klaget inn. Der oppsummerer vi konklusjonene av de IKT-faglige uttalelsene. Alle konkluderer med at kravene til universell utforming i liten grad er tilfredsstillende. Siden de finner brudd på enkle og grunnleggende krav til uu, skriver tilsynet alltid følgende (eller tilsvarende):

“Avslutningsvis gjør vi oppmerksom på at vår testing er gjort på et utvalg av elementene i den digitale læringsplattformen. Det er elementer og funksjoner som ikke er testet. Vår uttale gjør ikke greie for alle feil som potensielt finnes i læringsplattformen. Selv om de påpekte feilene i uttalen korrigeres kan det derfor finnes ytterligere feil. Vi tilrår at virksomheten, med grunnlag i de feil som er avdekket gjennomfører en helhetlig gjennomgang av læringsplattformen for å sikre at minstekravene til universell utforming av ikt er ivarettatt.”

Den IKT-faglige uttalelsen sendes så til partene i saken, som får mulighet til å kommentere.

Fase 3: Partene kan kommentere på den IKT-faglige uttalelsen

Diskrimineringsnemnda lener seg i stor grad på den IKT-faglige uttalelsen, særlig konklusjonen. Det er derfor viktig at denne gjennomgås nøye og at ønsker om eventuelle presiseringer sendes inn til Diskrimineringsnemnda som videresender disse til uutilsynet.

Det er ikke lagt opp til at det skal være direkte kontakt mellom partene i saken og uutilsynet.

I første omgang gis partene 2 uker til å kommentere den IKT-faglige uttalelsen. Også her er vår erfaring at kommunen/fylkeskommunen ber om flere utsettelse som alltid innvilges av Diskrimineringsnemnda.

Fase 4: Sekretariatet forbereder redegjørelse

Saken anses nå som ferdig opplyst og sekretariatet oppsummerer saken i en redegjørelse som skal presenteres for nemndmøtet. Redegjørelsen inneholder partenes påstander og sakens faktiske sider, det vil si klagers påstand, tilsvaret fra innklaget part og konklusjonen fra den IKT-faglige uttalelsen.

Sekretariatet sender et utkast av redegjørelsen til partene i saken. Det er viktig å presisere at du som klager ønsker at Diskrimineringsnemnda skal følge den faglige anbefalingen fra uutilsynet, om at det bør gjøres en helhetlig gjennomgang av løsningen, og at det ikke vil være nok å kun rette de dokumenterte feil.

Mens partene kommenterer på redegjørelsen, kan sekretariatet sende ut et varsel om et pålegg om retting og tvangsmulkt som mulig resultat av behandlingen i nemndmøte.

Fase 5: Saken behandles i nemndmøte

Når saken behandles i nemndmøte er det 3 mulige utfall:

1. Ingen brudd og saken avsluttes
2. Brudd, men det er sannsynliggjort at alle feil er rettet innen saken ble behandlet i nemndmøte og saken avsluttes
3. Brudd, innklaget part blir pålagt å rette feil innen en gitt frist

Vår erfaring så langt er at nemndas vurdering av om det foreligger brudd samsvarer med utilitsynets IKT-faglige uttalelser.

Fase 6: Innklaget part retter feil

Dersom påpekte feil i den IKT-faglige uttalelsen ikke er rettet innen klagen behandles i nemnda, vil innklaget part bli pålagt å rette feil som er dokumentert i den IKT-faglige uttalelsen. I klagesakene FTBB har innsyn i, har nemnda gitt innklaget part opp til 90 dager til å fremlegge dokumentasjon på at feilene er rettet.

Vi har sett at nemnda kun pålegger å rette dokumenterte brudd. De igangsetter ingen tiltak for å følge den fagkyndige anbefalingen om å gjøre en helhetlig gjennomgang av IKT-løsningen. Dette medfører at samme læremiddel må klages inn mange ganger før læremiddelet tilfredsstillende alle lovpålagte krav.

Fase 7: Retest utføres av utilitsynet

Innklagedes dokumentasjon på at alle feil er rettet sendes til utilitsynet som gjennomfører en retest. I sine retester sjekker utilitsynet de samme elementene på nytt og sjekker om de påpekte feilene er rettet.

Resultatene presenteres i en ny IKT-faglig uttalelse. Også her benytter utilitsynet anledningen til å presiserer at de kun har testet et utvalg av kriteriene, og at deres anbefaling er at det gjøres en helhetlig gjennomgang av løsningen.

Her er det to mulige konklusjoner:

1. Dokumenterte feil er rettet, innenfor rammen av klagen
2. Dokumenterte feil er ikke rettet

Fase 8: Nemndsleder vurderer tvangsmulkt

Dersom feilene, som ble dokumentert i den opprinnelige IKT-faglige uttalelsen, ikke er rettet, skal nemndslederen vurdere om innklaget part skal ilegges dagbøter.

Det er altså først på dette tidspunktet i klageprosessen at diskrimineringen kan gi konsekvenser for innklaget part.

Kun to av våre klagesaker har nådd denne fasen i klageprosessen. I begge sakene sendte innklaget part inn det de hevdet var dokumentasjon på at de resterende feilene var rettet før

nemndsleder fattet sin avgjørelse om tvangsmulkt. Nemndsleder valgte å avslutte saken uten at klager fikk mulighet til å kommentere den nye informasjonen i saken.

Nemndas vedtak er endelig.

Fase 9: Begjæring om gjenåpning

Dersom klager har opplysninger som var ukjent da saken ble avgjort, som er av avgjørende betydning for nemndas avgjørelse, kan klager be om at saken gjenåpnes, jf. diskrol. § 20.c.

Nemndas oppgave, jf. diskrol. § 11 andre ledd, er å gjøre de nødvendige tiltak for å sikre at diskrimineringen opphører. Vi mener å kunne dokumentere at diskrimineringen fremdeles pågår innenfor rammen av den opprinnelige klagen og har begjært at to saker gjenåpnes. Vi fikk medhold. Kommunen fikk frist til 28.10.2022 med å kommentere klagers påstander om at diskrimineringen fremdeles pågår.

Oppsummering av klageprosessen

Diskrimineringsnemnda er til for å behandle enkelttilfeller av svikt i et ellers fungerende system. Deres funksjon er ikke dimensjonert for å ta imot et stort antall klager som følge av en systemsvikt.

Den lange saksbehandlingstiden tar ikke hensyn til barnets beste. Det å klage inn saker om manglende uu av digitale læremidler og manglende tilrettelegging av utdanningstilbudet, har vist seg å være en ekstremt langtekkelig prosess.

Det å klage inn manglende uu av et læremiddel resulterer dessverre ikke i at du sitter igjen med et universelt utformet læremiddel når saken avsluttes i nemnda. Dette skyldes at nemnda ikke følger det faglige anbefalingen fra uutilsynet om en helhetlig gjennomgang av den digitale løsningen for å sikre at alle minstekrav til universell utforming er oppfylt.

Det viser seg at brudd ikke får noen konsekvenser for den som diskriminerer, utover at deres leverandører av digitale læremidler må korrigerer feil som dokumenteres i de IKT-faglige uttalelsene.

Vår anbefaling til foreldre

Det absolutte minimum

Vi foreldre bør kunne forvente at lærerne selv behersker ferdighetene de forventer at eleven skal lære. Dette innebærer at læreren må teste ut hvordan undervisningsopplegget fungerer **før** det presenteres for den synshemmede elever. Dersom dette ikke gjennomføres vil eleven streve unødige og risikoen for at eleven utvikler et anstrengt forhold til sine hjelpemidler blir høy.

Valg av læremidler

Siden vi i denne rapporten har dokumentert at dagens digitale læremidler i liten grad samsvarer med kravene til universell utforming, er det vår klare anbefaling at skolen benytter Statped's tilrettelagte læremidler.

Innenfor enkelte fag, som for eksempel matematikk og naturfag, vil det kun være ett tilgjengelig læreverk da Statped beskriver læremidlene i disse fagene som krevende å tilrettelegge. Den synshemmede eleven har ikke rett til å benytte det samme læremiddelet som sine medelever. For at den synshemmede eleven skal kunne delta i et inkluderende læringsfellesskap, er det nødvendig at skolene velger samme læremidler for hele klassen/trinnet.

Når skolen velger å ikke bruke Statped's tilrettelagte læremidler, er de selv ansvarlige for tilretteleggingen. Det er ingen som kontrollerer at skolens tilrettelegging er av tilstrekkelig kvalitet. Dersom skolen velger denne løsningen, er det grunn til å være ekstra oppmerksom.

Bruk av digitale læremidler

Før en digital ressurs presenteres for den synshemmede eleven, bør du som forelder be om en demonstrasjon om hvordan denne fungerer sammen med de blindetekniske hjelpemidlene. Dersom du mener at arbeidsmetoden stiller for høye krav til barnets digitale ferdigheter, alder tatt i betraktning, bør du på vegne av barnet ditt si at den digitale ressursen ikke kan brukes i undervisningssammenheng.

Et læremiddel som benyttes gjentatte ganger og som krever internett ved bruk, er omfattet av kravene til universell utforming av IKT-løsninger.

Det er viktig å være oppmerksom på at utstrakt bruk av særløsninger, f.eks. at tekst og oppgaver fra ulike digitale løsninger kopieres inn i Word-dokumenter, er i strid med intensjonen med likestillings- og diskrimineringsloven og lovpålagte krav til universell utforming.

Selvstudium

Siden foreldre ikke mottar noe tilbud om opplæring i synspedagogisk metodikk og bruken av blindetekniske hjelpemidler, oppfordrer vi foreldre til å lese seg opp på relevante læringsressurser som finnes på Statped's nettsider³⁴.

Vi anbefaler blant annet disse:

- [Metodiske prinsipper i punktskriftopplæring](#)
- [IKT for punktskriftbrukere](#)
- [Matematikk for elever med blindhet og svaksynthet](#)
- [Matematikk med leselest 5.-7.-trinn](#)
- [Matematikk med leselest 8.13.-trinn](#)
- [Kompetansemål-for-elever-med-synshemming](#)

MERK: Skolen er ikke forpliktet til hverken å sette seg inn i eller følge innholdet i Statped's læringsressurser. Det er også verdt å merke seg at mye av materialet på Statped's nettsider er av eldre dato.

Foreldre bør også ta initiativ til å delta sammen med eleven i deler av skolens opplæring etter oppl. § 2-14/3-10, for å få opplæring i hvilke pedagogiske metoder som benyttes og hvordan skolen benytter de blindetekniske hjelpemidlene. Det er også mulig å søke NAV om opplæring i bruken av de blindetekniske hjelpemidlene. Denne opplæringen gis da av leverandøren av det aktuelle hjelpemiddelet.

I forbindelse med utarbeidelse av sakkyndig vurdering, anbefaler vi foreldre å sette seg godt inn i Utdanningsdirektoratets veileder om spesialundervisning:

- [Lenke til udir.no - Veileder Spesialundervisning](#)

³⁴ [Lenke til statped.no - læringsressurser](#)

Nødvendig lovendringer

Innledning

Vi mener at systemsvikten allerede starter i et svakt lovverk. Videre observerer vi et svært alvorlig problem; manglende kompetanse hos beslutningstagere. Dette er gjeldende for alle ledd i systemet; fra det ansvarlig departementet og videre nedover i systemet, helt ned til pedagogene som underviser barna våre.

Vi har i denne rapporten fremlagt dokumentasjon på en svikt i alle ledd - helt fra Kunnskapsdepartementet til pedagogene. Utdanningstilbudet som i dag gis til våre barn er ikke er i tråd med barnekonvensjonen.

FTBB mener det er nødvendig med flere lovendringer for å sikre blinde og sterkt svaksynte barns rett til et likeverdige utdannings- og opplæringstilbud. Uten lovendringer har ikke blinde og sterkt svaksynte barn mulighet til å utvikle sitt fulle potensiale.

Der det er politisk vilje, er det mulig å få til raske lovendringer. Det har corona pandemien og krigen i Ukraina vist. Med dette kapitlet utfordrer vi våre folkevalgte til å være sitt ansvar bevisst og gjøre de nødvendige grep for å rydde opp i den totale systemsvikten vi har dokumentert i denne rapporten.

Opplæringsloven

Rett til særskilt tilrettelagt undervisning

Alle barn har rett til en tilpasset opplæring, jf. oppl. §1-3:

“Opplæringa skal tilpassast evnene og føresetnadene hjå den enkelte eleven, lærlingen, praksisbrevkandidaten og lære kandidat.”

Denne bestemmelsen sikrer ikke at våre barn får et likeverdig opplæringstilbud. Det er derfor vanlig at blinde og sterkt svaksynte elever får utløst retten til spesialundervisning, da de ikke får tilstrekkelig utbytte av det ordinære opplæringstilbudet.

Elevers rett til spesialundervisning er beskrevet i oppl. § 5-1:

“Elevar som ikkje har eller som ikkje kan få tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringstilbodet, har rett til spesialundervisning.”

I vurderinga av kva for opplæringstilbod som skal givast, skal det særleg leggast vekt på utviklingsutsiktene til eleven. Opplæringstilbodet skal ha eit slikt innhald at det samla tilbodet kan gi eleven eit forsvarleg utbytte av opplæringa i forhold til andre elevar og i forhold til dei opplæringsmåla som er realistiske for eleven. Elevar som får spesialundervisning, skal ha det same totale undervisningstimetallet som gjeld andre elevar, jf. § 2-2 og § 3-2.”

Siden blinde og sterkt svaksynte elever benytter andre pedagogiske metoder, bruker hjelpemiddelteknologi og trenger tilrettelagte læremidler, får de utløst retten til et enkeltvedtak om spesialundervisning. Med vedtak om spesialundervisning skal eleven ha "realistiske opplæringsmål". Dette åpner opp for lave forventninger og fritak fra måloppnåelse i opplæringen. Det er ikke spesialundervisning barna våre trenger. Det er rammene for undervisningsopplegget som må tilpasses slik at de får utbytte av det ordinære undervisningsopplegget.

Vi mener det er nødvendig med en ny paragraf under kapittel 1 i opplæringsloven som sikrer blinde og sterkt svaksynte barn og unge retten til særskilt tilrettelagte rammer for å kunne følge det ordinært undervisningsopplegget. Forskriften til opplæringsloven må stille krav til formell kompetanse hos de som skal undervise blinde og sterkt svaksynte elever etter denne paragrafen. Minstekravet til formell utdanning må være gjennomført synspedagogikk-studie for pedagoger v/NTNU, tilsvarende 120 studiepoeng. Denne kompetansen må være på plass før eleven begynner ved skolen.

Disse nye lovbestemmelsene vil sikre at barn med alvorlig nedsatt synsfunksjon mottar et likeverdig undervisningstilbud, og skiller denne gruppen elever fra de elever som har behov for spesialundervisning som følge av tilbakesatt kognitiv utvikling.

Brudd på disse nye lovbestemmelsene må utløse en plikt til å igangsette strakstiltak, på lik linje med brudd på oppl § 9 A. Manglende strakstiltak må få konsekvenser for de som er ansvarlige for opplæringen.

Krav til kompetanse

Opplæringsloven §10-2 sier følgende om skoleeiers rett til å benytte kvalifisert undervisningspersonell:

"(...)

Skoleeigar kan, så langt det er nødvendig, fråvike kravet om relevant kompetanse i undervisningsfag i tilfelle der skolen ikkje har nok kvalifisert undervisningspersonale i faget. Det må takast stilling til dette for kvart skoleår."

FTBB mener at unntaksregelen ikke kan gjelde ved undervisning av barn med særskilt behov for tilrettelegging, slik som undervisning av blinde og sterkt svaksynte barn.

Forvaltningsloven

Saksbehandlingstid

Forvaltningslovens § 11 a. (saksbehandlingstid, foreløpig svar) gir føringer for saksbehandlingstid. Vi foreslår et tillegg i lovteksten som forplikter forvaltningsorganet å hastebehandle saker som omhandler og involverer barn.

Muligheten til å klage på sakkyndig vurdering

Flere av våre medlemmer opplever at kommunens PP-tjeneste ikke har tilstrekkelig kompetanse innen synspedagogikk til å utarbeidet en sakkyndig vurdering, som skal tilrå tiltak som skal dekke elevens behov. Dagens lovbestemmelser gir ikke foreldre en klagerett på sakkyndige vurderinger som oppleves som mangelfulle.

Foreldre må gis en reell mulighet til å klage på sakkyndig vurdering. En klage på sakkyndig vurderingen, må utløse retten til å få innhentet en alternativ sakkyndig vurdering. Klageinstansen må da være forpliktet til å legge til rette for innhenting av en alternativ sakkyndig vurdering. Dette for å sikre barnets beste.

Diskrimineringsombudsloven

Diskrimineringsnemnda må gis anledning til å tilkjenne den diskriminerte part erstatning og oppreisning i saker som gjelder tap av utdanning.

I de saker hvor Diskrimineringsnemnda pålegger retting av digitale læremidler innen en gitt frist, må tvangsmulkten starte å løpe fra den gitte fristen.

Diskrimineringsloven

Det må få økonomiske konsekvenser for de som står ansvarlige for diskrimineringen å bryte likestillings- og diskrimineringsloven.

I dag er det slik at dersom en sak i Diskrimineringsnemnda konkluderer med at lovverket er brutt, får innklaget part god tid til å rette alle feil. Dersom feilene ikke lar seg rette, kan kommunen/fylkeskommunen velge å ikke benytte IKT-løsningen lengre, og på den måten slippe bøter. Vi mener det må ilegges bøter for at løsninger er blitt tatt i bruk, gjerne i samme størrelsesorden som brudd på GDPR.

Nylig var beregningsmetoden for bøter for brudd på GDPR ute på høring³⁵. I forslaget til nye retningslinjer står følgende:

“The first category of infringements is punishable by a fine maximum of €10 million or 2% of the undertaking’s annual turnover, whichever is higher, whereas the second is punishable by a fine maximum of €20 million or 4% of the undertaking’s annual turnover, whichever is higher.”

Det foreslås to nivåer av bøter, og avhengig av alvorlighetsgraden på lovbruddet, opptil enten 10 eller 20 millioner euro.

³⁵ [Lenke til edpb.europa.eu - Guidelines on the calculation of administrative fines under the GDPR](https://edpb.europa.eu)

Forskrift om universell utforming av IKT-løsninger

Definisjonen av digitale læremidler

Definisjonen av digitale læremidler må oppdateres til å omfatte alle læremidler og applikasjoner, uavhengig av om de trenger nettilgang for å fungere.

Krav til universell utforming i utviklingsfasen av digitale læremidler

De blindetekniske hjelpemidlene forholder seg til hvordan en digital ressurs er bygd opp. Det er derfor helt essensielt å fokusere på universell utforming i alle de ulike elementene som inngår i et digitalt læremiddel, helt fra starten av. Universell utforming er ikke noe som kan legges til, utenpå, i etterkant av en ferdig utviklet IKT-løsning. Det må derfor stilles krav til at universell utforming bygges inn allerede i utviklingsfasen av digitale læremidler.

Testing ved bruk av hjelpemiddelteknologi

Selv om universell utforming er ment å ivareta blinde og sterkt svaksynte elever, stilles det ingen krav til at de digitale læremidlene testes med hjelpemiddelteknologi. Utviklerne har derfor ingen kunnskap om hvordan deres IKT-løsninger fungerer for denne elevgruppen.

Vi mener det må stilles krav til at digitale læremidler testes slik at man er sikker på at løsningen er tilgjengelig med hjelpemidler.

Konsekvenser av lovbrudd

Brudd på gjeldende lover, med tilhørende forskrifter, som omhandler barns rett til utdanning må få betydelige konsekvenser for de som bryter loven. I dag får disse lovbruddene kun alvorlige konsekvenser for den skadelidende eleven.

Dersom det blir påvist brudd, må det utredes hvilke tiltak som må igangsettes for at eleven skal kunne få muligheten til å ta igjen tapt læring.

Sluttord

Vår forening representerer en elevgruppe med en alvorlig funksjonsnedsettelse som blir utsatt for diskriminering daglig. Denne rapporten har dokumentert hvordan systemet, som skal ivareta barna våre, svikter i alle ledd og at vi som foreldre ikke har mulighet til å påvirke situasjonen.

For å sikre at blinde og sterkt svaksynte får oppfylt sin rett til et likeverdig opplærings- og utdanningstilbud må:

- Lovverket som ivaretar blinde og sterkt svaksynte barns rett til utdanning styrkes.
- Statlige midler må følge med den blinde/sterkt svaksynte eleven, slik at det å få en synshemmet elev ikke oppleves som en belastning for kommunen/fylkeskommunen og rektor ved nærskolen.
- Den sakkyndige vurderingen av blinde og sterkt svaksynte elever må utarbeides av en statlig instans med synspedagogisk kompetanse.
- Samme statlige instans må evaluere undervisningstilbudet og ha et klart mandat til å stille krav til at nødvendig tiltak igangsettes for å sikre det synshemmede barnets rett til et likeverdig og inkluderende utdanningstilbud.
- Det må få konsekvenser å bryte loven. Staten må ta sitt ansvar og påse at praksis er i følge gjeldende lovverk.

Kun på denne måten kan man sikre at det tilbys et like godt tilbud til alle blinde og sterkt svaksynte elever i hele landet.

Vi har en klar forventning om at staten ser alvoret i situasjonen og tar umiddelbare grep slik at våre barn får oppfylt retten til utdanning.

Vedlegg 1: Våre klager på brudd på ldl. § 18

Digitale læremidler som faller utenfor forskriften

Ett av våre medlemmer har et barn som går på en iPad-skole som benytter et stort antall ulike apper i undervisningen. Det store flertallet av appene som benyttes er ikke omfattet av forskrift om universell utforming av IKT-løsninger fordi de ikke krever internett ved bruk. Nedenfor gjengir vi uutilsynets uttalelse om hvilke uheldige konsekvenser dette får for våre barn:

“Ikt-forskriften setter ikke opp noe skille mellom ulike digitale læremidler. Det kan være nettsider, apper, læringsplattformer m.m. Digitale læremidler skal i forskriften forstås som “nettbaserte redskaper som kan brukes i det pedagogiske arbeidet, og som er utviklet med hensikt å støtte læringsaktiviteter”.

Det innebærer at det ikke er digitale læremidler generelt som er omfattet, de må være “nettbaserte”. Dette må ses i sammenheng med at digitale læremidler er et underpunkt av nettløsninger i forskriften, jf. §2 (2).

Slik regelverket er utformet i dag gir ikke forskriftens ordlyd rom for å omfatte apper som ikke behøver nettilgang. Ettersom digitale læremidler er en del av “nettløsninger”, må det forstås dithen at det er kun apper som formidler nettinhold og som er avhengig av nettilgang etter nedlastning som er omfattet.

Å ekskludere apper som ikke trenger nettilgang fra digitale læremidler, fører til at et stort antall læremidler faller utenfor regelverket om universell utforming. Dette har store konsekvenser for mange elever som vil oppleve et digitalt utenforskap, og ikke kan ta del i undervisningen på lik linje som deres medelever.

Tilsynet kan likevel ikke forsvare en tolking som er i strid med forskriftens ordlyd, og slik også alminnelig rettskildelære, selv om det får uheldige konsekvenser for mange elever og fører til et kunstig skille mellom ulike digitale læremidler.”

Oversikt over de innklagede digitale ressursene

Den erfaringsbaserte forskningen som er presentert i denne rapporten er basert følgende 30 innklagede digitale ressurser:

- **Itslearning:** Verktøy for digital kommunikasjon mellom elever og lærere
- **Kikora:** Digitalt læreverk i matematikk
- **ordbok fra UiB:** Digital ordbok i bokmål og nynorsk fra Universitet i Bergen
- **forskning.no:** nettavis med norske og internasjonale forskingsnyheter
- **Skolestudio:** Gyldendals digitale lærebøker
- **LEXIN:** Digital ordbok, mye brukt i fremmedspråk
- **Quizlet:** Digitalt quizverktøy
- **snl.no:** Et gratis og fritt tilgjengelig oppslagsverk skrevet av fagfolk
- **Ordnett.no:** Digital ordbok fra Gyldendal

- **Kahoot!:** Digitalt quizverktøy
- **Visma:** Skyløsning for foresatte, elever, lærere og administrasjon i videregående skole, voksenopplæring og fagskole
- **Unibok:** En digital plattform med digitale bøker fra flere forlag.
- **Aunivers:** Aschehaugs digitale læreverk
- **Geogebra og CAS:** GeoGebra er et dynamisk matematikkverktøy som er nødvendig for å gjennomføre eksamen i matematikk for videregående opplæring.
- **Smart Bok:** Smart Bok er den digitale utgaven av Gyldendals kjente lærebøker.
- **Book Creator:** En produksjonsapp hvor eleven lager sin egen bok.
- **Dragonbox Big numbers:** Lær hvordan store tall fungerer.
- **GraphoGame Norsk:** Et læringsspill for å lære bokstaver og deres tilhørende lyder.
- **Happi Staver:** Et kryssordspill basert på "drag and drop".
- **Les HD:** Les HD lærer barna å lese ved hjelp av lyderingsmetoden.
- **Matemagisk:** To matematikk-apper fra Aschehoug: Telle og Regne
- **Math Magic:** Inneholder de fire regneartene.
- **Showbie:** Kommunikasjon mellom elev og lærer for oppgaver, tilbakemeldinger m.m.
- **Skoleskrift 2:** Et skriveprogram som leser opp bokstavlyden og ordene som skrives.
- **Tella:** Pedagogisk mattespill utviklet av Høgskolen i Bergen og Statped.
- **Skolen fra Cappelen Damm:** En digital tjeneste for å planlegge, tilrettelegge og gjennomføre undervisningen.
- **Elevkanalen:** en digital nettressurs som drives av TV 2 skole.
- **Salaby:** digital nettressurs som drives av Gyldendal Norsk Forlag.
- **Pickatale:** nettbasert lese- og lytte applikasjon (leseplattform/lydbøker).

I dette vedlegget presenterer vi saksbehandlingstid, konklusjonen i uutilsynets IKT-faglige uttalelse og nemndas avgjørelse. Status i sakene er per 22.10.2022.

Saksbehandlingstid i Diskrimineringsnemnda

Tabellen nedenfor viser saksbehandlingstiden i sakene vi omtaler i denne rapporten, per 22.10.2022:

Læremiddel	Innsendt	Avsluttet	Påløpt tid [dager]
Itslearning	29.05.2021	23.09.2022*	511
ordbok fra UiB	29.05.2021	21.09.2022	480
forskning.no	29.05.2021	14.06.2022	381
Kikora	29.05.2021	23.09.2022*	511
Skolestudio	06.09.2021		411
Book Creator	11.11.2021		345
Dragonbox	11.11.2021		345
GraphoGame	11.11.2021		345

Læremiddel	Innsendt	Avsluttet	Påløpt tid [dager]
Happi Staver	11.11.2021		345
Les HD	11.11.2021		345
Matemagisk	11.11.2021		345
Math Magic	11.11.2021		345
Showbie	11.11.2021		345
Skoleskrift 2	11.11.2021		345
Tella	11.11.2021		345
Itslearning	12.12.2021		314
Visma	12.12.2021		314
Unibok	12.12.2021		314
Aunivers	12.12.2021		314
Geogebra og CAS	12.12.2021		314
Smart Bok	12.12.2021		314
LEXIN	30.01.2022		265
Quizlet	30.01.2022		265
snl.no	30.01.2022		265
Ordnett	30.01.2022		265
Kahoot!	13.03.2022		223
Skolen fra Cappelen Damm	12.08.2022		71
Elevkanalen	12.08.2022		71
Salaby	12.08.2022		71
Skolestudio	12.08.2022		71
Aunivers	12.08.2022		71
Pickatale	12.08.2022		71

*Sakene er gjenopptatt. Frist for kommunen å svare på gjenopptakelsen er 28.10.2022.

Konklusjon i IKT-faglig uttalelse

Av de 30 læremidlene er 20 blitt kontrollert av uutilsynet. Vi oppsummert konklusjonene i de IKT-faglige uttalelsene i to separate tabeller

Konklusjon fra testede læremidler:

Læremiddel	Påvist brudd	I samsvar med regelverket?	Ressurskrevende å rette?
Itslearning, klage datert 29.05.2021	Ja	I liten grad	Nei, men noe tidkrevende grunnet antall feil
ordbok fra UiB	Ja	I liten grad	Nei, ansett som lite ressurskrevende
forskning.no	Ja	I noen grad	Nei, ansett som lite ressurskrevende
Kikora	Ja	I liten grad	Feil knyttet til applett anses som potensielt teknisk krevende å rette. Andre feil anses som lite ressurskrevende å rette.
Skolestudio	Ja	I liten grad	Nei, men noe tidkrevende grunnet antall feil
Itslearning. klage datert 12.12.2021	Ja	middels/høy grad	Nei, ansett som lite ressurskrevende
Visma	Ja	I liten grad	Middels ressurskrevende
Geogebra og CAS	Ja	I liten grad	Middels ressurskrevende
Smartbok	Ja	Hovedsiden: I middels grad E-pub: I liten grad	Hovedsiden: Lite ressurskrevende E-pub: Ikke mulig å sjekke
Ordnett	Ja	I liten grad	Middels til svært ressurskrevende
Showbie	Ja	I liten grad	Nei, lite ressurskrevende å korrigere feilene

Begrunnelse for at læremiddel ikke er testet:

Læremiddel	Begrunnelse
Book Creator	Ikke omfattet av IKT-forskriften
Dragonbox	Ikke omfattet av IKT-forskriften
GraphoGame	Ikke omfattet av IKT-forskriften
Happi Staver	Ikke omfattet av IKT-forskriften
Les HD	Ikke omfattet av IKT-forskriften
Matemagisk	Ikke omfattet av IKT-forskriften
Math Magic	Ikke omfattet av IKT-forskriften
Skoleskrift 2	Ikke omfattet av IKT-forskriften
Tella	Ikke omfattet av IKT-forskriften
snl.no	Ansett som et supplement til lærebøkene og dermed ikke testet

Nemndas avgjørelse

Per 22.10.2022 er 5 digitale læremidler blitt behandlet i nemnda. Tabellen nedenfor viser avgjørelser:

Læremiddel	Diskriminering	Varsel om pålegg om retting og mulig tvangsmulkt	Rettet innen fristen	Effektuert tvangsmulkt
Itslearning	Ja	Ja	Nei	Nei
ordbok fra UiB	Ja	Ja	Ja, innenfor rammene av klagen	Nei
forskning.no	Ja	Nei	Sannsynliggjort	Nei
Kikora	Ja	Ja	Nei	Nei
Skolestudio	Ja	Ja	Frist 15.10	

Utdrag fra IKT-faglige uttalelser og nemndas vedtak

Referanser til saksnummer i nemndas arkivsystem

Diskrimineringsnemnda har nylig byttet arkivsystem. Dette medfører at alle pågående saker har fått nytt saksnummer. Likevel ser vi at det gamle saksnummeret benyttes når man søker etter saker i nemndas arkiv på deres nettsider. Vi har derfor oppgitt både nytt saksnummer (format 2022/xxx) og gammelt saksnummer (format 21/xxx).

Ordbok fra UiB - Sak 2022/792 (21/307)³⁶

Konklusjon IKT-faglig uttalelse

“Nettstedet <https://ordbokene.no> er i noen grad i samsvar med regelverket. Testingen har avdekket noen brudd på minstekravene til universell utforming av ikt. Etter tilsynets mening er feilene av slik karakter at nettsiden kun delvis er tilgjengelig for brukere med synsnedsettelse. Vi peker særlig på mangelfull koding av elementer og at noe innhold ikke er tilgjengelig ved bruk av tastatur.

Alle feil gjelder grunnleggende funksjonalitet. Vi vurderer at feilene er enkle å korrigere, og at det ikke er kostnadskrevende, tidskrevende eller teknisk vanskelig å korrigere feilene.

Avslutningsvis gjør vi oppmerksom på at testing er gjort på et utvalg av elementer i på nettstedet. Det er elementer og funksjoner som ikke er testet. Vår uttale gjør ikke greie for alle feil som potensielt finnes. Selv om de påpekte feilene i vår uttale korrigeres kan det finnes ytterligere feil. Vi tilrår at virksomheten, med grunnlag i de feil som er avdekket gjennomfører en helhetlig gjennomgang av nettstedet for å sikre at minstekravene til universell utforming av ikt er ivaretatt.”

Utdrag fra nemndas vedtak

“Som det fremgår ovenfor, har nemnda kommet til at slik retting ikke er tilstrekkelig sannsynliggjort. Nemnda mener videre at det er nødvendig å pålegge retting for å sikre at diskrimineringen opphører, og at pålegg om retting er en forholdsmessig reaksjon i dette tilfellet. I denne vurderingen har nemnda lagt vekt på at nettsiden har mange brukere, og manglende universell utforming av den gjør at personer med nedsatt syn som bruker skjermleser, ikke har samme mulighet som andre til å slå opp i ordbøkene for å innhente informasjon.

Feilene som er avdekket, gjelder grunnleggende funksjonalitet på nettsiden og er etter Digitaliseringsdirektoratets vurdering enkle å korrigere. Diskrimineringen har videre pågått over lengre tid. Frist for retting settes til 1. august 2022. Ved vurderingen av fristens lengde har nemnda lagt vekt på at feilene skal være enkle å korrigere, og at UiB anfører at feilene allerede er rettet.

³⁶ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/792 \(21/307\)](#)

Nemnda vil etter fristens utløp kontakte Digitaliseringsdirektoratet for bistand til å kontrollere at rettingen er gjennomført.”

Konklusjon i utilsynets retest

“Resultatet fra retesten viser at samtlige brudd på kravene til universell utforming av ikt som ble påpekt i forrige uttale, nå er rettet av Universitetet i Bergen. Vi bekrefter at nettsiden nå er i samsvar med kravene til universell utforming, innenfor rammene av klagen.”

Nemnda avslutter saken

“I Diskrimineringsnemndas vedtak av 24. juni 2022 konkluderte nemnda med at det forelå diskriminering som følge av manglende universell utforming av nettsiden ordbøkene.no.

Universitetet i Bergen (UiB) ble pålagt å rette avdekkede feil ved nettsiden innen 1. august 2022. UiB opplyste i brev av 29. juli 2022 at påpekte feil i den IKT-faglige uttalelsen er rettet og fremla dokumentasjon på dette.

Etter en oppfølgingstest bekrefter Digitaliseringsdirektoratet i IKT-faglige uttalelse av 21. september 2022 (vedlagt) at de avdekkede feilene på nettsiden nå er rettet.

Diskrimineringsnemnda avslutter på denne bakgrunn vår behandling av saken.”

forskning.no - Sak 21/332³⁷

Konklusjon IKT-faglig uttalelse

“Nettsiden er i noen grad i samsvar med regelverket. Testingen vår har avdekket brudd på minstekravene i regelverket. Når innhold og elementer på nettsiden ikke er kodet riktig får brukere med skjermleser ikke identifisert på riktig måte hvilke handlinger og hvilke adresser aktiveringen medfører eller tar brukeren til. En skjermleser navigerer ofte i overskrifter. Dersom overskriftene er kodet feil blir det utfordrende for brukeren å navigere hensiktsmessig på nettsiden.

Vi vurderer at feilene ikke er ressurskrevende å korrigere.

Avslutningsvis gjør vi oppmerksom på at vår testing er gjort på et utvalg av elementene på nettsiden. Det finnes elementer som ikke er testet, og vår uttale gjør derfor ikke greie for alle feil som potensielt finnes på nettsiden. Selv om de dokumenterte feilene korrigeres, kan det derfor finnes ytterligere feil. Vi tilrår at virksomheten gjør en helhetlig gjennomgang av nettstedet sitt med utgangspunkt i de feil som er funnet for å sikre etterlevelse av kravene til universell utforming av ikt.”

³⁷ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 21/332](https://www.forskning.no/sak/21/332)

Utdrag fra nemndas endelige vedtak

“Brudd på plikten til universell utforming av IKT etter § 18 regnes som diskriminering, jf. likestillings- og diskrimineringsloven § 12. Nemndas konklusjon er dermed at foreningen har diskriminert A som følge av manglende universell utforming av nettsiden.

Før nemndas behandling av saken har foreningen opplyst at de har rettet de aktuelle feilene. Det er videre fremlagt dokumentasjon på endringene som er foretatt. På denne bakgrunn mener nemnda det er sannsynliggjort at det ikke lenger foreligger brudd på minstekravene i regelverket. Det er derfor ikke grunnlag for å pålegge retting eller fatte vedtak om tvangsmulkt i saken, jf. forhåndsvarsel av 29. april 2022.”

itslearning, klage datert 29.05.2021 - Sak 2022/793 (21/305)³⁸

Konklusjon i IKT-faglig uttalelse

“Den digitale læringsplattformen ItsLearning er i liten grad i samsvar med regelverket. Testingen har avdekket omfattende brudd på minstekravene i regelverket, og etter tilsynets vurdering er feilene av en slik karakter at læringsplattformen i liten grad er tilgjengelig for brukere med synshemming. Vi peker særlig på at brukeren ikke kan nå alt innhold ved bruk av tastatur og at brukeren ikke får lest opp en beskrivende ledetekst som identifiserer elementene.

Alle feil som er avdekket gjelder grunnleggende funksjonalitet. Vi vurderer at feilene er enkle å korrigere isolert sett, men noe tidskrevende ettersom de er mange. Tilsynet anser det ikke som teknisk vanskelig eller kostbart å korrigere feilene.

Avslutningsvis gjør vi oppmerksom på at vår testing er gjort på et utvalg av elementene i den digitale læringsplattformen. Det er elementer og funksjoner som ikke er testet. Vår uttale gjør ikke greie for alle feil som potensielt finnes i læringsplattformen. Selv om de påpekte feilene i uttalen korrigeres kan det derfor finnes ytterligere feil. Vi tilrår at virksomheten, med grunnlag i de feil som er avdekket gjennomfører en helhetlig gjennomgang av læringsplattformen for å sikre at minstekravene til universell utforming av ikt er ivaretatt.”

Utdrag fra nemndas vedtak

“Nemndas konklusjon er at B kommune har diskriminert A ved manglende universell utforming av læreplattformen itslearning.”

(...)

“Nemndas vurdering er at det er nødvendig å pålegge retting for å sikre at diskrimineringen opphører, og mener dette er en forholdsmessig reaksjon. Nemnda har lagt til grunn at det foreligger pågående diskriminering, ved at det fortsatt er en

³⁸ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/793 \(21/305\)](https://www.nemnda.no/sak/2022/793-21-305)

rekke brudd på minstekravene for universell utforming av IKT. itslearning er en digital læringsplattform med mange brukere på skoler over hele Norge, og universell utforming er viktig for å sikre elevene lik tilgang til læringsinnholdet. I opplærings- og utdanningssektoren har de aktuelle forskriftskravene hatt virkning fra 1. januar 2019 for nye IKT-løsninger og 1. januar 2021 for eksisterende IKT-løsninger, jf. forskrift om universell utforming av IKT-løsninger § 11. Manglende universell utforming av itslearning har vært kjent for både leverandøren og B kommune i lang tid, uten at retting er foretatt.

Frist for retting settes til 1. august 2022. Nemnda vil etter fristens utløp kontakte Digitaliseringsdirektoratet for bistand til å kontrollere at retting er gjennomført.”

Konklusjon i IKT-faglig uttalelse etter retest

“Tilsynet kan se at det har blitt gjort mange forbedringer med læringsplattformen itslearning i tiden etter forrige ikt-faglige uttalelse. Løsningen er nå i middels/høy grad i samsvar med regelverket. Det er noen mindre brudd som har blitt påvist i retesten. Oppsummert gjelder bruddene at enkelte elementer ikke er riktig kodet (knapper), og at det ikke er mulig å bruke all funksjonalitet utelukkende ved bruk av tastatur. Tilsynet anser disse feilene som lite ressurskrevende å rette.

Avslutningsvis gjør vi oppmerksomme på at vår testing er gjort på et utvalg av elementer i læringsplattformen. Det er elementer og funksjoner som ikke er testet. Vår uttale gjør ikke greie for alle feil som potensielt finnes i appen. Selv om de påpekte feilene i uttalen korrigeres kan det derfor finnes ytterligere feil. Vi anbefaler at virksomheten, men grunnlag i de feil som er avdekket gjennomfører en helhetlig gjennomgang av læringsplattformen for å sikre at minstekravene til universell utforming er ivaretatt.”

Nemndas vedtak om at saken er avsluttet

“Vi informerte i brev av 15.09.2022 om at nemndleder vil beslutte om tvangsmulkt i vedtak av 03.05.2022 skal begynne å løpe, som følge av funnene i Digitaliseringsdirektoratets retest.

Nemndleder, Torstein Franzen, har kommet til at det ikke skal ilegges tvangsmulkt i saken. Han har i denne vurderingen sett hen til mottatte kommentarer og dokumentasjon på retting av 19.09.2022.

På denne bakgrunn avslutter Diskrimineringsnemnda saken.”

Nemndas vedtak om gjenåpning

“Det følger av diskrimineringsombudsloven § 20 første ledd bokstav c at nemndas avgjørelser kan gjenåpnes dersom opplysninger om faktiske forhold som var ukjent da saken ble avgjort, tilsier at avgjørelsen høyst sannsynlig ville blitt en annen.

Fellesbegrepet "avgjørelser" benyttes i § 20 for at samtlige av nemndas og nemndleders avgjørelser skal være omfattet, jf. Prop. 154 L (2020-2021) side 28.

A anfører at retting i en del av løsningen har medført feil i andre deler av løsningen. Det skal være tale om brudd på minstekravene til universell utforming av IKT som ble beskrevet i den opprinnelige klagen, herunder minstekravene knyttet til navigasjon. [Lenke til testen hennes fremgår av brevet.](#)"

Kikora - Sak 2022/789 (21/335)³⁹

Konklusjon i IKT-faglig uttalelse

"Den digitale læringsplattformen Kikora er i liten grad i samsvar med regelverket. Testingen har avdekket omfattende brudd på minstekravene i regelverket, og etter tilsynets vurdering er feilene av en slik karakter at læringsplattformen i liten grad er tilgjengelig for brukere med synshemming. Vi viser i særlig grad til at brukeren ikke alltid får alternativ tekst til meningsbærende bilder, at overskrifter ikke er kodet korrekt, og at det er feil ved skjemaelement.

Alle feil som er avdekket gjelder grunnleggende funksjonalitet. Feilene knyttet til tastaturnavigasjon i applet vurderes som potensielt teknisk krevende å rette. Resterende feil vurderes som enkle å korrigere isolert sett.

Avslutningsvis gjør vi oppmerksom på at vår testing er gjort på et utvalg av elementene i den digitale læringsplattformen. Det er elementer og funksjoner som ikke er testet. Vår uttale gjør ikke greie for alle feil som potensielt finnes i læringsplattformen. Selv om de påpekte feilene i uttalen korrigeres kan det derfor finnes ytterligere feil. Vi tilrår at virksomheten, med grunnlag i de feil som er avdekket gjennomfører en helhetlig gjennomgang av læringsplattformen for å sikre at minstekravene til universell utforming av ikt er ivaretatt."

Utdrag fra nemndas vedtak

"Det er i saken konstatert at det foreligger flere brudd på forskriften, og unntaksbestemmelsen i likestillings- og diskrimineringsloven § 18 tredje ledd kommer ikke til anvendelse. Læringsplattformen Kikora er dermed ikke universelt utformet i samsvar med likestillings- og diskrimineringsloven § 18.

Brudd på plikten til universell utforming av IKT etter § 18 regnes som diskriminering, jf. likestillings- og diskrimineringsloven § 12.

Nemndas konklusjon er etter dette at B kommune diskriminerer A ved manglende universell utforming av læreplattformen Kikora."

³⁹ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/789 \(21/335\)](#)

(...)

“Nemndas vurdering er at det er nødvendig å pålegge retting for å sikre at diskrimineringen opphører. Nemnda mener at dette er en forholdsmessig reaksjon. I vurderingen har nemnda vektlagt at saken gjelder pågående diskriminering og en læringsplattform med mange brukere på skoler over hele Norge. Universell utforming av læringsplattformen er viktig for å sikre elevene lik tilgang til læringsinnholdet. Manglende universell utforming gjør at læringsplattformen i liten grad er tilgjengelig for brukere med synshemming. Nemnda har imidlertid vurdert at retting knyttet til tastaturnavigasjon i applet (ref. 2.1.1a-8) skal unntas fra den konkrete rettefristen. Bakgrunnen for dette er at det i den IKT-faglige uttalelsen fremgår at det kan være en teknisk krevende feil å rette, og nemnda vurderer det da ikke som forholdsmessig å sette en konkret rettefrist for denne feilen.

Frist for retting settes til 1. august 2022. Rettefristen gjelder som nevnt ikke for feilen knyttet til tastaturnavigasjon i applet (ref. 2.1.1a-8). Nemnda vil etter fristens utløp kontakte Digitaliseringsdirektoratet for bistand til å kontrollere at retting er gjennomført.”

Konklusjon i IKT-faglig uttalelse etter retest

“Tilsynet kan se at det har blitt gjort forbedringer med læringsplattformen Kikora i tiden etter forrige ikt-faglige uttalelse. Løsningen er nå i middels grad i samsvar med regelverket. Det er noen brudd som har blitt påvist i retesten.

Oppsummert peker vi på at

- meningsbærende bilde får ikke opplept alt-tekst
- skjemaelement er ikke koblet til ledetekst
- ledetekst til knapp er på feil språk
- overskrift er ikke kodet som overskrift
- element får ikke synlig fokusmarkering

Tilsynet anser disse feilene som lite ressurskrevende å rette.

Avslutningsvis gjør vi oppmerksomme på at vår testing er gjort på et utvalg av elementer i læringsplattformen. Det er elementer og funksjoner som ikke er testet. Vår uttale gjør ikke greie for alle feil som potensielt finnes i appen. Selv om de påpekte feilene i uttalen korrigeres kan det derfor finnes ytterligere feil. Vi anbefaler at virksomheten, men grunnlag i de feil som er avdekket gjennomfører en helhetlig gjennomgang av læringsplattformen for å sikre at minstekravene til universell utforming er ivaretatt.”

Nemndas vedtak om at saken er avsluttet

“Vi informerte i brev av 16.09.2022 om at nemndleder vil beslutte om tvangsmulkt i vedtak av 16.05.2022 skal begynne å løpe, som følge av funnene i Digitaliseringsdirektoratets retest.

Nemndleder, Torstein Franzen, har kommet til at det ikke skal ilegges tvangsmulkt i saken. Han har i denne vurderingen sett hen til mottatte kommentarer og dokumentasjon på retting av 21.09.2022.

På denne bakgrunn avslutter Diskrimineringsnemnda saken.”

Nemndas vedtak om gjenåpning

“Det følger av diskrimineringsombudsloven § 20 første ledd bokstav c at nemndas avgjørelser kan gjenåpnes dersom opplysninger om faktiske forhold som var ukjent da saken ble avgjort, tilsier at avgjørelsen høyst sannsynlig ville blitt en annen.

Fellesbegrepet “avgjørelser” benyttes i § 20 for at samtlige av nemndas og nemndleders avgjørelser skal være omfattet, jf. Prop. 154 L (2020-2021) side 28.

A anfører at retting i en del av løsningen har medført feil i andre deler av løsningen. Det skal være tale om brudd på minstekravene til universell utforming av IKT som ble beskrevet i den opprinnelige klagen, herunder minstekravene knyttet til navigasjon. Lenke til testen hennes fremgår av brevet.”

Skolestudio - Sak 2022/786 (21/503)⁴⁰

Konklusjon i IKT-faglig uttalelse

“Det digitale læremiddelet Skolestudio er i liten grad i samsvar med regelverket. Testingen har avdekket omfattende brudd på minstekravene til universell utforming av ikt. Etter tilsynets vurdering er feilene av slik karakter at Skolestudio i liten grad er tilgjengelig for brukere med synshemming. Vi peker særlig på at brukeren ikke kan nå alt innhold ved bruk av tastatur, og at brukerne ikke alltid for lest opp ledetekster eller får ledetekster som er beskrivende for innholdet.

Alle feil gjelder grunnleggende funksjonalitet. Vi vurderer at feilene er enkle å korrigere isolert sett, men det kan være noe tidkrevende ettersom det er avdekket mange feil. Tilsynet anser det ikke som teknisk vanskelig eller kostbart å korrigere feilene.

Avslutningsvis gjør vi oppmerksom på at testing er gjort på et utvalg av elementer i Skolestudio. Det er elementer og funksjoner som ikke er testet. Vår uttale gjør ikke greie for alle feil som potensielt finnes. Selv om de påpekte feilene i vår uttale korrigeres kan det finnes ytterligere feil. Vi tilrår at virksomheten, med grunnlag i de feil som er avdekket gjennomfører en helhetlig gjennomgang av Skolestudio for å sikre at minstekravene til universell utforming av ikt er ivaretatt.”

Itslearning, klage datert 12.12.2021 - sak 2022/748 (21/742)⁴¹

Konklusjon i IKT-faglig uttalelse

“Læringsplattformen itslearning er i middels/høy grad i samsvar med regelverket. Testingen har avdekket enkelte brudd på minstekravene i regelverket.

Bruddene vi har funnet er følgende:

- *Iframe er ikke koblet til ledetekst*
- *Knapper er ikke identifisert i koden*
- *Det er ikke mulig å nå alt innhold ved bruk av tastatur*

Tilsynet anser disse bruddene som lite ressurskrevende å rette.

Som en tilleggsbemerkning vil vi legge til at læringsplattformen har gjennomgått vesentlige forbedringer etter at denne klagen ble sendt inn til Diskrimineringsnemnda den 12. desember 2021. Itslearning ble testet av tilsynet i november-desember 2021 i forbindelse med at løsningen var klagt inn til Diskrimineringsnemnda i en annen sak. Tilsynet konkluderte i iktfaglig uttalelse av 3. desember 2021 at plattformen var lite tilgjengelig for brukere med synsnedsettelse.

⁴⁰ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 21/503](#)

⁴¹ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/748 \(21/742\)](#)

Avslutningsvis gjør vi oppmerksomme på at vår testing er gjort på et utvalg av elementer i læringsplattformen. Det er elementer og funksjoner som ikke er testet. Vår uttale gjør ikke greie for alle feil som potensielt finnes i plattformen. Selv om de påpekt feilene i uttalen korrigeres kan det derfor finnes ytterligere feil. Vi anbefaler at virksomheten, med grunnlag i de feil som er avdekket gjennomfører en helhetlig gjennomgang av plattformen for å sikre at minstekravene til universell utforming er ivaretatt.”

Visma InSchool - sak 2022/748 (21/742)⁴²

Konklusjon i IKT-faglig uttalelse

“Nettstedet Visma InSchool (VIS) er i liten grad i samsvar med regelverket. Testingen har avdekket flere brudd på minstekravene i regelverket. Bruddene medfører at løsningen i liten grad er tilgjengelig for brukere med synsnedsettelse som benytter seg av skjermleser og tastaturnavigering.

Oppsummert har vi funnet følgende brudd:

- *Meningsbærende bilde mangler tekstalternativ*
- *Deler av innhold er kodet på feil språk*
- *Skjemaelementer er ikke koblet til ledetekst i koden, eller ledeteksten identifiserer*
- *ikke elementet*
- *Knapper er ikke kodet som knapper, eller har en ledetekst som ikke identifiserer knappen*
- *Overskrifter, tabeller og lister er ikke kodet rett*
- *Det er ikke mulig å nå alt innhold kun ved bruk av tastatur*

Tilsynet anser disse bruddene som isolert sett teknisk lite ressurskrevende å rette, men på grunn av omfanget økonomisk/tidsmessig middels ressurskrevende å rette.

Avslutningsvis gjør vi oppmerksomme på at vår testing er gjort på et utvalg av elementer på nettstedet. Det er elementer og funksjoner som ikke er testet. Vår uttale gjør ikke greie for alle feil som potensielt finnes på nettstedet. Selv om de påpekt feilene i uttalen korrigeres kan det derfor finnes ytterligere feil. Vi anbefaler at virksomheten, med grunnlag i de feil som er avdekket gjennomfører en helhetlig gjennomgang av nettstedet for å sikre at minstekravene til universell utforming er ivaretatt.”

⁴² [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/748 \(21/742\)](#)

Geogebra og CAS - sak 2022/748 (21/742)⁴³

Konklusjon i IKT-faglig uttalelse

“Nettsiden geogebra.org er i liten grad i samsvar med regelverket. Testingen har avdekket omfattende brudd på minstekravene i regelverket, og løsningen er i liten grad tilgjengelig for brukere med synsnedsettelse.

Vi har funnet følgende brudd:

- *Dekorative bilder har ikke tomt alt/title-attributt*
- *Språk på siden er ikke riktig kodet*
- *Elementer i koden er ikke nøstet korrekt*
- *Elementer i koden har ikke unik ID*
- *Skjemaelementer og knapper er ikke koblet til ledetekst i koden som identifiserer*
- *elementet*
- *Overskrifter og lister er ikke riktig kodet*
- *Det er ikke mulig å nå alt innhold/funksjonalitet kun ved bruk av tastatur*
- *Det er ikke mulig å hoppe til hovedinnholdet på siden*
- *Elementer mangler synlig fokusmarkering*

Tilsynet anser bruddene som teknisk lite ressurskrevende å rette isolert sett, men på grunn av omfanget vil det være økonomisk/tidsmessig middels ressurskrevende å rette bruddene på siden.

Avslutningsvis gjør vi oppmerksomme på at vår testing er gjort på et utvalg av elementer i nettsiden. Det er elementer og funksjoner som ikke er testet. Vår uttale gjør ikke greie for alle feil som potensielt finnes på nettsiden. Selv om de påpekt feilene i uttalen korrigeres kan det derfor finnes ytterligere feil. Vi anbefaler at virksomheten, med grunnlag i de feil som er avdekket gjennomfører en helhetlig gjennomgang av nettsiden for å sikre at minstekravene til universell utforming er ivaretatt.”

Smartbok - sak 2022/748 (21/742)⁴⁴

Konklusjon i IKT-faglig uttalelse

“Det er hensiktsmessig å dele Smart Bok i to når vi skal ta stilling til i hvilken grad løsningen er i samsvar med regelverket.

Når det gjelder hovedsiden (jf. sideutvalg side 1, 2 og 5) er den i middels grad i samsvar med regelverket. Det er relativt få feil og disse er lite ressurskrevende å rette.

⁴³ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/748 \(21/742\)](#)

⁴⁴ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/748 \(21/742\)](#)

Når det gjelder Book Reader (e-pub) (jf. sideutvalg side 3 og 4), er denne i liten grad i samsvar med regelverket. Dette er løsningen i Smart Bok der eleven leser lærebøkene, og dermed den mest relevante delen for elever. Bruddene medfører at løsningen i liten grad er tilgjengelig for brukere med synsnedsettelse som bruker skjermleser og tastaturnavigasjon. Ettersom vi ikke har tilgang til koden i Smartbok-reader kan vi ikke uttale oss om hvorvidt bruddene er ressurskrevende å rette.

Oppsummert peker vi på følgende brudd i løsningen:

- Dekorative bilder har ikke tomt alt-attributt
- Meningsbærende bilder mangler alt-tekst
- Iframe er ikke koblet til ledetekst
- Det er brukt bilder av tekst der det ikke er nødvendig
- Det er syntaksfeil i koden
- Knapper er ikke kodet som knapper
- Ledeteksten til knapper identifiserer ikke funksjonen
- Overskrifter, tabeller og lister er ikke kodet rett
- Det er ikke mulig å nå alt innhold kun ved bruk av tastatur
- Det finnes ikke en mekanisme for å hoppe til hovedinnholdet

Avslutningsvis gjør vi oppmerksomme på at vår testing er gjort på et utvalg av elementer på nettstedet. Det er elementer og funksjoner som ikke er testet. Vår uttale gjør ikke greie for alle feil som potensielt finnes på nettstedet. Selv om de påpekt feilene i uttalen korrigeres kan det derfor finnes ytterligere feil. Vi anbefaler at virksomheten, med grunnlag i de feil som er avdekket gjennomfører en helhetlig gjennomgang av nettstedet for å sikre at minstekravene til universell utforming er ivarettatt.”

Ordnett.no - sak 2022/695 (22/78)⁴⁵

Konklusjon IKT-faglig uttalelse

“Nettsiden ordnett.no er i liten grad i samsvar med regelverket. Testingen har avdekket omfattende brudd på minstekravene i regelverket, og etter tilsynets vurdering er feilene av en slik karakter at løsningen i liten grad er tilgjengelig for personer med synsnedsettelse.

Oppsummert peker vi på følgende brudd:

- Overskrifter er mangelfulle. De beskriver ikke emnet, de er ikke kodet som overskrifter eller de har ikke riktig nivå.
- Innhold på siden er ikke kodet på riktig språk. Dette gjelder både hovedinnhold og deler av innhold på siden.
- Skjemaelementer er ikke koblet til ledetekst, slik at brukeren kan forstå hvordan de skal fylles ut og slik at de gir mening.
- Ting er ikke kodet som de ser ut som, eksempelvis knapper og lister.
- Alt innhold og all funksjonalitet på siden kan ikke nås utelukkende ved bruk av tastatur.

⁴⁵ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/695 \(22/78\)](#)

- Det er ikke mulig å hoppe til hovedinnholdet på siden.

Tilsynet anser disse bruddene som teknisk lite ressurskrevende å rette, men på grunn av omfanget og sidens oppbygging, vil det være tidsmessig og økonomisk middels til svært ressurskrevende å rette feilene.

Avslutningsvis gjør vi oppmerksomme på at vår testing er gjort på et utvalg av elementer på nettsiden. Det er elementer og funksjoner som ikke er testet. Vår uttale gjør ikke greie for alle feil som potensielt finnes på nettsiden. Selv om de påpekt feilene i uttalen korrigeres kan det derfor finnes ytterligere feil. Vi tilrår at virksomheten, med grunnlag i de feil som er avdekket gjennomfører en helhetlig gjennomgang av nettsiden for å sikre at minstekravene til universell utforming er ivaretatt.”

Showbie - sak 22/1084 (21/663)⁴⁶

Konklusjon IKT-faglig uttalelse

“Appen Showbie er i liten grad i samsvar med regelverket. Testingen har avdekket omfattende brudd på minstekravene i regelverket, og etter tilsynets vurdering er feilene av en slik karakter at appen i liten grad er tilgjengelig for brukere med synsnedsettelse.

Vi peker på at:

- Meningsbærende bilder ikke har tekstalternativ
- Bilder som er brukt til pynt ikke har tom alt-tekst
- Flere elementer er ikke tilgjengelig ved sveiping, og det finnes sveipefeller
- Det er bilder av tekst der det ikke er nødvendig
- Interaktive elementer har ikke ledetekst som identifiserer elementet
- Det er ikke tilstrekkelig kontrast mellom tekst og bakgrunn
- Feilmeldinger i obligatoriske skjemaelementer blir ikke lest opp

Alle feil som er avdekket gjelder grunnleggende funksjonalitet. Tilsynet anser det som lite ressurskrevende (teknisk, økonomisk og tidsmessig) å korrigere feilene.

Avslutningsvis gjør vi oppmerksomme på at vår testing er gjort på et utvalg av elementer i appen. Det er elementer og funksjoner som ikke er testet. Vår uttale gjør ikke greie for alle feil som potensielt finnes i appen. Selv om de påpekt feilene i uttalen korrigeres kan det derfor finnes ytterligere feil. Vi tilrår at virksomheten, med grunnlag i de feil som er avdekket gjennomfører en helhetlig gjennomgang av appen for å sikre at minstekravene til universell utforming er ivaretatt.”

snl.no - Sak 2022/696 (22/77)⁴⁷

⁴⁶ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/1084 \(21/663\)](#)

⁴⁷ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/696 \(22/77\)](#)

Utdrag fra den IKT-faglige uttalelsen

“B kommune har i sitt tilsvarende svar til nemnda gjort greie for at selv om Snl brukes som et hjelpemiddel i tillegg til lærebøkene kan Snl ikke regnes som en hovedløsning for dem.

Det fremkommer i saksdokumentene at Snl er et nyttig hjelpemiddel for å finne tilleggsinformasjon i tillegg til informasjonen som er tilgjengelig gjennom skolens lærebøker.

Vi forstår ut fra sakens dokumenter, at Snl i noen tilfeller brukes som et supplement til lærebøkene. Det fremkommer ikke i saksdokumentene i hvilket omfang Snl benyttes. B kommune har fremholdt at bruken ikke er knyttet til det å tilegne seg sentralt innhold i undervisningen. B kommune gjør videre greie for at de ikke har noen avtale med Snl om tilgang til deres tjenester.

Snl er et fritt tilgjengelig oppslagsverk. Tilsynet mener at selv om Snl benyttes i skolehverdagen som en tilleggsressurs, kan det ut fra informasjonen slik den foreligger for tilsynet i denne saken, ikke slutes at Snl er en integrert del av virksomhetens undervisning eller informasjonsformidling. Snl er videre et fritt tilgjengelig oppslagsverk som virksomheten ikke har innflytelse over gjennom avtaler.

Tilsynet mener etter dette at Snl ikke kan anses som en hovedløsning for B kommune. Ettersom Snl ikke er en hovedløsning for B kommune har vi heller ikke gjennomført testing av nettstedet.

Diskrimineringsnemnda ber uutilsynet i alle tilfeller avklare hvorvidt Store norske leksikon kan regnes som et digitalt læremiddel.

(...)

Store norske leksikon er et oppslagsverk. Oppslagsverket er etter vår vurdering ikke utviklet med den hensikt å støtte læringsaktiviteter i skolesektoren, selv om løsningen også kan benyttes til dette. Vi kan heller ikke slutte at Snl er viktig for de grunnleggende ferdighetene i læreplanverket. Det er derfor vår vurdering at Snl ikke er et digitalt læremiddel.”

Uutilsynet arbeider med IKT-faglig uttalelse

Per 22.10.2022 arbeider uutilsynet med IKT-faglig uttalelse for følgende læremidler:

- Sak 2022/580 (22/194)⁴⁸ - Kahoot!
- Sak 2022/585 (22/76)⁴⁹ - Quizlet
- Sak 2022/586 (22/75)⁵⁰ - Lexin
- Sak 2022/1084 (22/663)⁵¹
 - Skolen fra Cappelen Damm
 - Elevkanalen
 - Salaby
 - Skolestudio
 - Aunivers
 - Pickatale

Andre klager

Manglende dokumentasjon på uu av IKT-løsninger [Mette lese over]

Kommunene/fylkeskommunene skal kunne fremlegge dokumentasjon på at digitale ressurser som benyttes i undervisningen er universelt utformede, jf. § 5 i forskrift for universell utforming av IKT-løsninger.

Som organisasjon henvendte oss til Oslo og Bærum kommune og ba om en oversikt over hvilke digitale ressurser som benyttes i undervisningen, samt dokumentasjon på at disse er universelt utformede. Vi fikk oversikten over alle læremidlene, men ingen dokumentasjon på at minstekravene til universell utforming er tilfredsstillt.

FTBB klagde disse forholdene inn til Diskrimineringsnemnda (Oslo kommune⁵² og Bærum kommune⁵³). Sakene ble avvist siden diskrimineringen ikke rammer et enkelt individ. I begge sakene har nemnda følgende konklusjon:

“Saken gjaldt spørsmål om diskriminering på grunn av manglende universell utforming av en rekke apper som benyttes på iPad i grunnskolen. Nemnda ba om en konkretisering av hvilken IKT-løsning saken gjaldt og fikk tilbakemelding om at man ønsket fremlagt dokumentasjon på at samtlige apper var universelt utformet og ikke en avgjørelse fra Diskrimineringsnemnda i den enkelte saken. Saken ble derfor avsluttet av nemnda uten avgjørelse.”

⁴⁸ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/580 \(22/194\)](#)

⁴⁹ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/585 \(22/76\)](#)

⁵⁰ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/586 \(22/75\)](#)

⁵¹ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 2022/1084 \(21/663\)](#)

⁵² [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 21/359](#)

⁵³ [Lenke til diskrimineringsnemnda.no - sak 21/360](#)

Vedlegg 2: Gjeldende lovverk

Introduksjon

I dette vedlegget fremhever vi de viktigste paragrafene i gjeldende lovverk, inkludert none relevante utdrag fra forarbeidene til likestillings- og diskrimineringsloven.

Kravene om universell utforming av IKT-løsninger er relativt nytt og det finnes derfor ikke mange tidligere saker å referere til. I flere av sakene vi har fulgt i Diskrimineringsnemnda ser vi at innklaget part referer til forarbeidene og intensjonen med lovverket. Vi har derfor også måttet sette oss inn i dette.

I tillegg har vi trukket fram noen paragrafer i Diskrimineringsombudsloven og Språkloven som kan være nyttig å være klar over i en klageprosess dersom du som klager opplever at innklagede kommune/fylkeskommune gir et uriktig bilde av situasjonen i sitt tilsvar på klagen.

Lenkene nedenfor kan benyttes for mer informasjon:

- [Forarbeidene til likestillings- og diskrimineringsloven, Prop. 81 L \(2016–2017\)](#)
- [Lov om likestilling og forbud mot diskriminering \(likestillings- og diskrimineringsloven\) - Lovdata](#)
- [Forskrift om universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske \(IKT\)-løsninger - Lovdata](#)
- [Lov om likestillings- og diskrimineringsombudet og Diskrimineringsnemnda \(diskrimineringsombudsloven\)](#)
- [Lov om grunnskolen og den vidaregående opplæringa \(opplæringslova\)](#)

Forarbeidene til likestillings- og diskrimineringsloven, prop. 81L (2016-2017)

Viktigheten av universell utforming av IKT-løsninger er presisert allerede i proposisjonens innledning på side 15:

“(…)

Departementet ønsker i tillegg å styrke diskrimineringsvernet ved å foreslå enkelte nye bestemmelser som ikke følger av dagens diskrimineringslovgivning. Blant annet foreslår departementet at plikten til universell utforming av IKT skal utvides til også å omfatte utdannings- og opplæringssektoren, noe som vil ha stor betydning både for elever og foreldre med funksjonsnedsettelse. Departementet foreslår også en ny bestemmelse om at læremidler og undervisning i barnehager, skoler og andre utdanningsinstitusjoner skal bygge på likestillings- og diskrimineringslovens formål.”

Kapittel 22 omhandler universell utforming. Her kommer det fram at universell utforming også omfatter IKT-løsninger:

“22.1 Innledning

Universell utforming er definert som utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene, jf. § 13 andre ledd. Det betyr at den primære løsningen som er ment til bruk for publikum (allmennheten) skal være tilrettelagt for flest mulig og være prioritert fremfor særløsninger. Dette gjelder også for informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT).

Plikten til universell utforming er en rettslig standard, som er ment å utvikle seg i takt med samfunnsutviklingen, teknologiske nyvinninger osv. Generell tilrettelegging av hovedløsninger skal til slutt gjøre stigmatiserende særløsninger helt overflødige.”

Videre er det nyttig å være klar over departementets ordforklaringer, særlig hva som menes med “universell utforming av IKT” og “digitale læremidler”. Dette står i avsnitt 22.10.6 “Plikt til universell utforming av IKT for opplærings- og utdanningssektoren”:

“Ordforklaringer

- Med opplærings- og utdanningssektoren menes private og offentlige grunnskoler, videregående skoler, høyskoler og universiteter, folkehøgskoler, fagskoler og andre utdanningsløp for voksne av kortere og lengre varighet.*
- Med informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) menes teknologi og systemer av teknologi som anvendes til å uttrykke, skape, omdanne, utveksle, lagre, mangfoldiggjøre og publisere informasjon, eller som på annen måte gjør informasjon anvendbar.*
- Universell utforming av IKT gir mulighet for forstørring og høytlesning av tekst, teksting av lyd og video, og skjerm bilde med god kontrast og en oversiktlig, logisk oppbygging. Universelt utformede IKT-løsninger skal være kompatible med individuelle hjelpemidler som lesestift for punktskrift.*
- Skolens nettsider og læringsplattformer er verktøy som brukes i undervisningen, og for å gi informasjon, både til elever, foreldre og andre.*
- Digitale læremidler er nettbaserte redskaper som kan brukes i det pedagogiske arbeidet, og som er utviklet med hensikt å støtte læringsaktiviteter. Utredningen har brukt begrepet digitale læringsressurser. Departementet velger å benytte begrepet digitale læremidler fremfor digitale læringsressurser fordi begrepet læremidler er tydeligere avgrenset.”*

Videre i samme avsnitt, under overskriften “Departementets vurdering”, står følgende:

“Forarbeidene viser også til at elevenes behov for tilrettelegging vil ivaretas av retten til individuell tilrettelegging. Departementet vil påpeke at reglene om individuell tilrettelegging er ment som et supplement når reglene om universell utforming ikke er tilstrekkelige til å ivareta behovene til personer med funksjonsnedsettelse. Dette fremgår av lovens forarbeider, jf. Ot.prp. nr. 44 (2007–2008) kapittel 10.6 side 174. Hensikten med universell utforming er nettopp å unngå særløsninger, og at kostnader knyttes til individuelle behov. Retten til individuell tilrettelegging skal derfor

kun fungere som et supplement der nedbyggingen av samfunnsskapt barrierer ikke fullt ut er tilstrekkelig.”

Hensikten med universell utforming er å unngå særløsninger. Det derfor ikke akseptabelt at blinde og sterkt svaksynte elever benytter andre læremidler enn resten av klassen fordi kravene om universell utforming ikke er tilfredsstillende.

Kapittel 30 i forarbeidene presenterer merknadene til de enkelte lovbestemmelsene, altså hvordan de ulike paragrafene skal tolkes. Vi anbefaler å lese merknadene til §§ 17, 18 og 22. På side 325, om §§ 17 og 18, står følgende:

“Det forutsettes at det, i arbeidet med sektorvise lover eller forskrifter, blir vurdert hvilke krav som med rimelighet kan stilles til virksomhetene når det gjelder universell utforming. Den sektorbestemte vurderingen av hvilke krav som kan stilles og når, skal legges til grunn for nemndas vurdering etter § 13. Virksomheten ikke kan pålegges ytterligere krav i medhold av § 13. Samtidig vil det innebære brudd på plikten til universell utforming etter diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 13 hvis sektorreglene ikke er fulgt.”

“Begrepet universell utforming i bestemmelsen skal forstås slik at løsningen skal kunne benyttes av flest mulig, også personer med ulike forutsetninger, og personer med fysiske, sensoriske, kognitive eller intellektuelle funksjonsnedsettelse. Universell utforming av IKT innebærer for eksempel å forstørre tekst, lese tekst høyt, tekste lydfiler og videoer, gi gode kontraster i skjermbildet og lage en oversiktlig og logisk oppbygging. Universelt utformede IKT-løsninger skal også kunne virke sammen med IKT-hjelpemidler, som følbart tastatur og lignende.”

“Som for fysiske forhold er det hovedløsningen som skal tilrettelegges. Kravet til universell utforming er ikke oppfylt dersom det etableres alternative nettløsninger eller plattformer for personer med funksjonsnedsettelse. Dersom virksomheten tilbyr flere likeverdige og tilsvarende hovedløsninger på ett sted, for eksempel flere minibanker i samme lokale, er det tilstrekkelig for å oppfylle lovens krav at en av disse er universelt utformet. Dersom virksomheten har flere IKT-løsninger av ulik karakter, for eksempel både telefonapplikasjon og nettbank på PC må begge være universelt utformet. Digitale læremidler anses som hovedløsninger dersom de er knyttet til det sentrale innholdet i undervisningen, se kapittel 22.10.6.3.”

Likestillings- og diskrimineringsloven

Formålet fremgår av § 1:

“§ 1. Formål

Lovens formål er å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder og andre vesentlige forhold ved en person.

Med likestilling menes likeverd, like muligheter og like rettigheter. Likestilling forutsetter tilgjengelighet og tilrettelegging.”

Universell utforming av IKT-løsninger er omfattet av § 18:

“§ 18. Universell utforming av IKT

Offentlige og private virksomheter har plikt til universell utforming av hovedløsninger for informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) rettet mot eller stilt til rådighet for bruker, slik at virksomhetens alminnelige funksjoner kan benyttes av flest mulig, uavhengig av funksjonsnedsettelse. IKT-løsningene skal være universelt utformet fra det tidspunktet som er fastsatt i § 41.

Med IKT menes teknologi og systemer av teknologi som brukes til å uttrykke, skape, omdanne, utveksle, lagre, mangfoldiggjøre og publisere informasjon, eller som på annen måte gjør informasjon anvendbar.

Plikten etter første ledd gjelder ikke dersom den medfører en uforholdsmessig stor byrde for virksomheten. Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på

- a. effekten av å fjerne barrierer for personer med funksjonsnedsettelse*
- b. virksomhetens karakter*
- c. kostnadene ved tilretteleggingen*
- d. virksomhetens størrelse og ressurser.*

Plikten etter første ledd anses som oppfylt dersom virksomheten oppfyller krav til universell utforming i annen lov eller forskrift.

Kongen kan gi forskrifter med nærmere bestemmelser om avgrensning av virkeområdet og innholdet i plikten til universell utforming av IKT-løsninger.”

Retten til tilrettelegging er beskrevet i § 21:

“§ 21. Rett til individuell tilrettelegging for elever og studenter

Elever og studenter med funksjonsnedsettelse ved skole- og utdanningsinstitusjoner har rett til egnet individuell tilrettelegging av lærested, undervisning, læremidler og eksamen, for å sikre likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter.

Retten gjelder tilrettelegging som ikke innebærer en uforholdsmessig byrde. I denne vurderingen skal det særlig legges vekt på

- a) tilretteleggingens effekt for å fjerne barrierer for personer med funksjonsnedsettelse*
- b) kostnadene ved tilretteleggingen*
- c) virksomhetens ressurser.”*

Forskrift om universell utforming av IKT-løsninger

I forskriftens formål kommer hensikten tydelig fram:

“§ 1.Forskriftens formål

Forskriftens formål er å sikre universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske løsninger, for å fremme likeverdig samfunnsdeltakelse, bygge ned og hindre nye digitale barrierer og hindre diskriminering, uten at det medfører en uforholdsmessig stor byrde for virksomheten.”

“§ 2.Virkeområde

Forskriften gjelder for IKT-løsninger som underbygger virksomhetens alminnelige funksjoner, og som er hovedløsninger rettet mot eller stilt til rådighet for brukere.

Forskriften er begrenset til å gjelde nettløsninger, herunder digitale læremidler, og automater.

(...)”

Det kommer klart fram at digitale læremidler er omfattet av forskriften og hva som menes med hovedløsning:

“§ 3.Definisjoner

I denne forskriften menes med:

(...)

e. Digitale læremidler: Nettbaserte redskaper som kan brukes i det pedagogiske arbeidet, og som er utviklet med hensikt å støtte læringsaktiviteter.

(...)

g. Hovedløsning: IKT-løsninger som er en integrert del av den måten virksomheten informerer og tilbyr sine tjenester til allmennheten på og som er knyttet til virksomhetens alminnelige funksjon. Hovedløsning i utdannings- og opplæringssektoren: nettløsninger som er en integrert del av virksomhetens undervisning eller informasjonsformidling, og som virksomheten har innflytelse over.”

Referansen til Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) finner vi i § 4:

“§ 4.Krav til utforming av IKT-løsninger

Nettløsninger skal minst utformes i samsvar med standard Web Content Accessibility Guidelines 2.0 (WCAG 2.0)/NS/ISO/IEC 40500:2012, på nivå A og AA med unntak for suksesskriteriene 1.2.3, 1.2.4 og 1.2.5, eller tilsvarende denne standard.”

Opplærings- og utdanningssektoren ble omfattet av regelverket 01.01.2018

“§ 11.Ikrafttredelse og overgangsregler

Forskriften trer i kraft 1. juli 2013.

Virksomheter som har plikter i henhold til denne forskriften, skal sørge for at nye IKT-løsninger er universelt utformet senest 12 måneder etter at denne forskriften er trådt i kraft. Virksomheter i opplærings- og utdanningssektoren har plikt til å sørge for at nye IKT-løsninger er universelt utformet senest 12 måneder etter 1. januar 2018. Eksisterende IKT-løsninger skal være universelt utformet innen 1. januar 2021.”

Den 20.09.2017 ble det kunngjort at digitale læremidler ble innlemmet i forskrift om universell utforming av IKT-løsninger. Endringen trådte i kraft 01.01.2018. I forskriften kommer det tydelig fram at alle eksisterende løsninger skal være universelt utformede innen 1. januar 2021.

Diskrimineringsombudsloven

Offentlige myndigheter som blir anklaget for diskriminering har opplysningsplikt, jf. § 3 i Diskrimineringsombudsloven:

“§ 3. Opplysningsplikt

Offentlige myndigheter plikter uten hinder av taushetsplikt å gi ombudet og nemnda de opplysningene som er nødvendige for gjennomføringen av bestemmelsene nevnt i § 1 annet og fjerde ledd, jf. § 5 tredje ledd. (...)”

“§ 10. Avvisning og henleggelse *Nemnda skal avvise en sak:*

- a. som er avgjort av en domstol eller brakt inn for en domstol til avgjørelse*
- b. dersom vilkårene for å behandle saken ikke er oppfylt*
- c. som er under etterforskning av påtalemyndigheten*
- d. dersom fornærmede i saken er anmeldt for uriktig forklaring.*

Nemnda kan avvise en sak hvis saksforholdet ligger mer enn tre år tilbake i tid.

Nemnda kan henlegge en sak dersom forholdet er av bagatellmessig art, forholdet det er klaget over åpenbart ikke er i strid med de bestemmelser som er nevnt i § 1 annet ledd1, eller saken etter bevisets stilling ikke lar seg opplyse tilstrekkelig. Beslutning om henleggelse skal grunngis.

Vedtak og beslutning etter første, annet og tredje ledd kan fattes av nemndleder.”

“§ 11. Vedtaksmyndighet. Pålegg om stansing, retting mv.

Nemnda kan treffe vedtak dersom det foreligger et brudd på bestemmelser nevnt i § 1 annet og fjerde ledd, med mindre annet er bestemt. Dersom nemnda kommer til at det ikke foreligger brudd på bestemmelsene i § 1 annet og fjerde ledd, skal den avgi en uttalelse om det.

Nemnda kan med unntak av i saker som nevnt i § 1 fjerde ledd og med de unntak som følger av §§ 14 og 15, pålegge stansing, retting og andre tiltak som er nødvendige for å sikre at diskriminering, trakassering, instruks eller gjengjeldelse opphører, og for å hindre gjentakelse. Nemnda kan sette en frist for oppfyllelse av pålegget.

I saker der det antas å medføre ulempe eller skadevirkning å avvente nemndas behandling av saken, kan nemndleder treffe vedtak etter annet ledd.”

“§ 12. Oppreisning og erstatning

Nemnda kan treffe vedtak om oppreisning i arbeidsforhold og ved arbeidsgivers valg og behandling av selvstendig næringsdrivende og innleide arbeidstakere, jf. likestillings- og diskrimineringsloven § 38 annet ledd første punktum, arbeidsmiljøloven §§ 2 A-5 og 13-9 og skipsarbeidsloven § 10-9.

Nemnda kan enstemmig treffe vedtak om erstatning ved brudd på bestemmelsene nevnt i § 1 annet og fjerde ledd, dersom innklagede ikke gjør gjeldende annet enn manglende betalingsevne eller andre åpenbart uholdbare innsigelser.”

“§ 18. Straff for overtredelse av pålegg og brudd på opplysningsplikten

Den som forsettlig eller uaktsomt unnlater å etterkomme pålegg etter § 11 eller å oppfylle opplysningsplikten etter § 3, straffes med bøter.

Overtredelse foretatt av en person i underordnet stilling straffes ikke hvis overtredelsen vesentlig skyldes underordningsforholdet.”

“§ 20. Gjenåpning

Nemndas rettskraftige vedtak og beslutninger kan gjenåpnes etter begjæring fra en part. Saken kan gjenåpnes dersom

- a. det foreligger brudd på habilitetskrav i forvaltningsloven § 6*
- b. det foreligger andre saksbehandlingsfeil og det ikke kan utelukkes at feilen var bestemmende for avgjørelsens innhold*
- c. opplysninger om faktiske forhold som var ukjent da saken ble avgjort, tilsier at avgjørelsen høyst sannsynlig ville blitt en annen.*

Saken kan ikke gjenåpnes

- a. av en grunn som ble forkastet ved sakens behandling*
- b. av en grunn som parten burde ha gjort gjeldende under sakens ordinære behandling, ved søksmål til tingretten eller ved begjæring om oppfriskning*
- c. dersom det er rimelig sannsynlighetsovervekt for at en ny behandling av saken ikke vil lede til en endring av betydning for parten.*

Vedtak om gjenåpning treffes av nemndleder.

Avslag på begjæring om gjenåpning kan bringes inn for tingretten. For øvrig gjelder tvisteloven §§ 31-6 til 31-9 så langt de passer.

Dersom nemnda treffer vedtak om gjenåpning, har parten krav på å få dekket sakskostnader etter reglene i forvaltningsloven § 36 første ledd. Forvaltningsloven § 36 annet ledd gjelder ikke.”

Opplæringsloven

Opplæringslovens § 5-9 slår fast at det er et statlig ansvar å sørge for at det blir utarbeidet læremidler til spesialundervisning:

*“§ 5-9. Statens plikt til å sørge for læremiddel
Departementet skal sørge for at det blir utarbeidd lærebøker og andre læremiddel for spesialundervisning.”*

Vedlegg 3: Kort om Web Content Accessibility Guideline (WCAG)

Introduksjon

Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) er en rekke krav som beskriver hvordan digitale løsninger skal fungere slik at de er tilgjengelig for blant annet personer med nedsatt syn. WCAG er en teknisk standard med mye innhold, og noe er mer rettet mot teknologer enn designere.

Kravene er inndelt i 3 nivåer, A, AA og AAA, fra grunnleggende til mer avanserte krav.

På utilsynets nettsider finnes det oversikt over gjeldende krav og fremtidige krav:

- [utilsynets nettside om WCAG 2.0](#) (gjeldende krav)
- [utilsynets nettside om WCAG 2.1](#) (gjelder fra 1. februar 2023)

Vi har laget en enkel oversikt av WCAG-kravene på våre nettsider⁵⁴. Oversikten er ikke kvalitetssikret, og brukes derfor på eget ansvar.

Fritak av krav

For at en løsning skal defineres som universelt utformet er det kun 35 av de 61 kravene i WCAG 2.0 som må være tilfredsstillt. De 35 kravene omtales som minimumskravene til universell utforming.

Norge har untatt alle AAA krav. I tillegg er det gitt fritak for et A-krav og to AA-krav som er direkte rettet mot blinde og sterkt svaksynte.

Tabellen nedenfor viser hvilke A og AA suksesskriterier i som ikke må tilfredsstilles:

Suksesskriterier	Nivå	KORT FORTALT
1.2.3: Synstolking eller mediealternativ (forhåndsinnpilt)	Nivå A	Tilby en beskrivende tekst eller et lydspor med beskrivelse for videoer som ikke er direktesendt.
1.2.4: Teksting (Direktesending)	Nivå AA	Det gis tilgang til teksting for alt direktesendt lydinnhold i synkroniserte medier.
1.2.5: Synstolking (forhåndsinnpilt)	Nivå AA	Tilby synstolking til alle videoer som ikke er direktesendinger.

⁵⁴ [Lenke til ftbb.no - WCAG](#)

Vi stiller oss undrende til at det gis fritak fra synstolkning eller mediealternativ til forhåndsinnspilt materiale, særlig i utdannings- og opplæringssektoren. Alt som benyttes i undervisningssammenheng må være tilgjengelig for alle elever. Det er ingen god løsning at en lærer eller assistent skal synstolke i klasserommet når det benyttes videoer.

Vanligste brudd

Vi ser at mange helt grunnleggende krav (A) ikke er oppfylt i de digitale løsningene vi har klaget inn til Diskrimineringsnemnda. Tabellen nedenfor viser en oversikt over de mest vanlige bruddene:

Suksesskriterier	Nivå	KORT FORTALT
1.1.1: Ikke-tekstlig innhold	Nivå A	Gi brukeren et tekstalternativ for innhold som ikke er tekst
1.3.1: Informasjon og relasjoner	Nivå A	Ting skal være kodet som det ser ut som.
1.3.2: Meningsfylt rekkefølge	Nivå A	Presenter innhold i en meningsfull rekkefølge.
1.4.5: Bilder av tekst	Nivå AA	Bruk tekst i stedet for bilder av tekst.
2.1.1: Tastatur	Nivå A	All funksjonalitet skal kunne brukes kun ved hjelp av tastatur.

Støtt vårt arbeid

